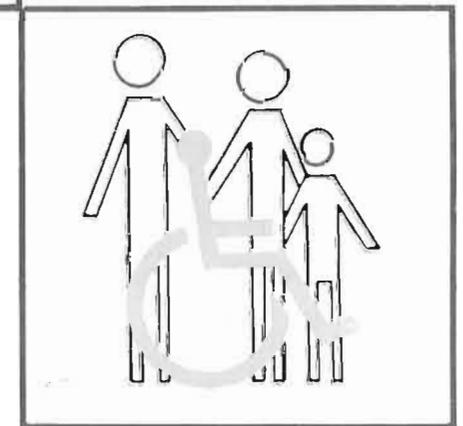


ΛΑΥΡΕΝΤΙΟΥ Γ. ΔΕΛΛΑΣΟΥΔΑ

ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ  
ΚΑΙ  
ΕΙΔΙΚΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ

Προτάσεις  
ενόψει του 1992



ΑΘΗΝΑ 1991

ΕΙΔΙΚΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ

ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ  
ΚΑΙ  
ΕΙΔΙΚΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ

ΛΑΥΡΕΝΤΙΟΥ Γ. ΔΕΛΛΑΣΟΥΔΑ

ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ  
ΚΑΙ  
ΕΙΔΙΚΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ

Προτάσεις ενόψει του 1992

Διδακτορική Διατριβή

ΑΘΗΝΑ 1991

## ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

|   | σελ. |
|---|------|
| ΠΡΟΛΟΓΟΣ .....  | 11   |
| I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ .....   | 13   |
| II. ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ .....  | 17   |
| III. ΥΠΟΜΝΗΜΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΓΝΩΣΗ ΤΩΝ ΠΑΡΑ-<br>ΠΟΜΠΩΝ ΣΤΗΝ ΕΠΙΣΗΜΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ ΤΩΝ Ε.Κ. .... | 19   |
| <b>ΜΕΡΟΣ Α'</b>   |      |
| I. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ<br>ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ (Ε.Κ.) .....                       | 23   |
| 1.1. Η μέχρι την ένταξη της Ελλάδας περίοδος<br>(έως 31.12.1980) .....                  | 23   |
| 1.1.1. Νομικό πλαίσιο και στόχοι .....  | 23   |
| 1.1.2. Η κοινοτική κοινωνική πολιτική<br>(μέχρι το 1980) .....                          | 26   |
| 1.1.3. Τα ειδικά μέτρα (μέχρι 31.12.1980)<br>για τα άτομα με ειδικές ανάγκες .....      | 34   |
| 1.2. Η μετά την ένταξη της Ελλάδας περίοδος<br>(1981 έως 1989) .....                    | 37   |
| 1.2.1. Γενικά χαρακτηριστικά της περιόδου .....   | 37   |
| 1.2.2. Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ) .....  | 38   |
| 1.2.3. Η αναμόρφωση και η συνεργασία<br>των διαρθρωτικών Ταμείων .....                  | 44   |
| 1.2.4. Η θέση των ατόμων με ειδικές ανάγκες .....                                       | 49   |

|  |    |
|--|----|
| 1.3. Ειδικά μέτρα για τα άτομα με ειδικές ανάγκες κατά τη 10ετία του '80 .....                     | 51 |
| 1.3.1. Κατευθυντήριο ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου .....                                     | 51 |
| 1.3.2. Συνολική αντιμετώπιση του προβλήματος των ατόμων με ειδικές ανάγκες .....                   | 54 |
| 1.3.3. Νέο πλαίσιο για την προαγωγή της κοινωνικής ενσωμάτωσης των ατόμων με ειδικές ανάγκες ..... | 55 |
| 1.3.4. Δίκτυο Τοπικών Σχεδίων («Σχέδια Γεωγραφικών Διαμερισμάτων») .....                           | 59 |
| 1.3.5. Μηχανογραφημένο σύστημα πληροφοριών — «HANDYNET» .....                                      | 60 |
| 1.3.6. Απασχόληση των ατόμων με ειδικές ανάγκες .....  | 61 |
| 1.3.7. Δεύτερο κοινοτικό πρόγραμμα δράσης υπέρ των ατόμων με ειδικές ανάγκες, «HELIOS» .....       | 64 |
| 1.3.8. Ευρωπαϊκό Κέντρο για την ανάπτυξη της επαγγελματικής κατάρτισης (CEDEFOP) .....             | 71 |
| 1.4. Γενικότερα μέτρα .....  | 73 |
| 1.5. Συμπεράσματα .....  | 74 |

#### ΜΕΡΟΣ Β'

|  |    |
|--|----|
| 2. Η ΚΡΑΤΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ .....  | 79 |
| 2.1. Η πολιτική της επαγγελματικής κατάρτισης και κοινωνικής ένταξης των ατόμων με ειδικές ανάγκες ..... | 79 |
| 2.1.1. Γενικό πλαίσιο της επαγγελματικής ένταξης .....   | 79 |
| 2.1.2. Θετικές ενέργειες κοινωνικής ένταξης των Α.Ε.Α. ....  | 82 |
| 2.1.3. Η ειδική επαγγελματική κατάρτιση .....  | 84 |
| 2.1.4. Η δομή της λειτουργίας των φορέων ειδικής επαγγελματικής κατάρτισης στην Ελλάδα .....             | 95 |
| 2.1.5. Η επαγγελματική κατάρτιση και ένταξη των ατόμων με ειδικές ανάγκες ενόψει του 1992 .....          | 97 |
| 2.1.6. Αρνητικοί παράγοντες για την κοινωνική ενσωμάτωση των ατόμων με ειδικές ανάγκες .....             | 99 |

#### ΜΕΡΟΣ Γ'

|   |     |
|---|-----|
| 3. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΡΟΛΟΥ ΤΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ ΣΤΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΕΙΔΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ ..... | 103 |
| 3.1. Συνολική αντιμετώπιση της κατάρτισης και των παραμέτρων της .....  | 103 |
| 3.1.1. Νόμος πλαίσιο .....  | 105 |
| 3.2. Κεντρικό Συντονιστικό Όργανο (Κ.Σ.Ο.) .....  | 108 |
| 3.2.1. Οργάνωση Κεντρικού Συντονιστικού Οργάνου .....   | 109 |
| Κεντρική Μονάδα 1: Συντονισμός - Εποπτεία .....   | 111 |
| Κεντρική Μονάδα 2: Ινστιτούτο Μελετών και Ερευνών .....   | 112 |
| Κεντρική Μονάδα 3: Τράπεζα Πληροφοριών .....  | 114 |
| Περιφερειακές Μονάδες .....   | 114 |
| 3.2.2. Στελέχωση του Κεντρικού Συντονιστικού Οργάνου και των Περιφερειακών Μονάδων .....  | 114 |
| 3.3. Αναβάθμιση της ειδικής επαγγελματικής κατάρτισης .....   | 116 |
| 3.4. Εκπαίδευση διδασκόντων, εκπαιδευτών και προσωπικού λοιπών επαγγελμάτων .....   | 119 |
| 3.5. Ιατροπαιδαγωγικά Κέντρα πληροφόρησης, αξιολόγησης, αποκατάστασης, επαγγελματικού προσανατολισμού .....                                   | 124 |
| 3.6. Αποϊδρυματοποίηση .....  | 127 |
| 3.7. Ολοκληρωμένα Προγράμματα - Αξιολόγηση .....  | 132 |
| 3.8. Συνδικαλιστές Οργανώσεις .....   | 137 |
| 4. ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ .....  | 139 |
| 5. ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ, ΕΙΚΟΝΩΝ, ΟΡΓΑΝΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΩΝ .....   | 143 |
| 6. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ .....   | 145 |
| 7. ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ .....  | 151 |
| 8. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ .....   | 157 |
| 9. ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΙΔΡΥΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΥΡΥΝΣΗΣ ΤΩΝ Ε.Κ. ....  | 159 |
| 10. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ .....   | 160 |
| 11. ΠΕΡΙΛΗΨΗ .....  | 169 |
| 12. RÉSUMÉ .....  | 173 |

## ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η εργασία αυτή αποτελεί συνισταμένη εμπειριών, αναγκών, διαπιστώσεων, στατιστικών συμπερασμάτων και άλλων στοιχείων που προέκυψαν κυρίως από:

α) Την επί 10ετία, περίπου, συνεχή απασχόλησή μου, στο Υπουργείο Υγείας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, με την αξιοποίηση των χρηματοδοτικών μηχανισμών της ΕΟΚ — και ιδίως του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (Ε.Κ.Τ.) — για την υλοποίηση προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης ατόμων διάφορων κατηγοριών, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνονταν και άτομα με ειδικές ανάγκες (Α.Ε.Α.).

β) Την ανάγκη ευρύτερης γνωριμίας με την κοινωνική πολιτική της ΕΟΚ σε ό,τι αφορά την επαγγελματική κατάρτιση των Α.Ε.Α.

γ) Την παιδαγωγική ανάγκη προσδιορισμού ενός πλαισίου, που θα αποτελέσει την αφετηρία και τον οδηγό δημιουργίας τόσο ενός βασικού, καταρχήν, όσο και εξειδικευμένων, στη συνέχεια, προγραμμάτων (curricula) για την επαγγελματική κατάρτιση των Α.Ε.Α.

δ) Την ανάγκη αξιοποίησης των δυνατοτήτων που παρέχει η κοινωνική πολιτική της ΕΟΚ για την ουσιαστική αντιμετώπιση των προβλημάτων που συνδέονται με την κοινωνική ένταξη των Α.Ε.Α.

ε) Τη διαπίστωση ότι το πρόβλημα της κοινωνικής ένταξης των Α.Ε.Α. δεν λύνεται με ευχολόγια, διεκδικήσεις, μεμονωμένες προσεγγίσεις ή προτάσεις, ατέρμονες συζητήσεις των ομάδων, που άμεσα ή έμμεσα εμπλέκονται με τα θέματα που αφορούν τα Α.Ε.Α., και γενικότερα με περιπτωσιακά και αποσπασματικά μέτρα, αλλά με συστηματικό προγραμματισμό και ελεγχόμενη υλοποίηση των προγραμμάτων κατάρτισης.

ς) Τα συμπεράσματα στα οποία μας οδηγούν τα στατιστικά δεδομένα, οι κοινοτικές θέσεις και ρυθμίσεις, οι απόψεις των αρμόδιων οργάνων των υπουργείων και των εκπροσώπων των συνδικαλιστικών οργανώσεων των Α.Ε.Α. και άλλα στοιχεία τα οποία παρατίθενται στο κυρίως σώμα της εργασίας αυτής.

Το σύνολο των παραγόντων αυτών αποτελεί την πολυεδρική επιφάνεια του πρίσματος, μέσα από το οποίο επιδιώκεται η αντιμετώπιση μέρους του πολυδιάστατου προβλήματος της κοινωνικής ένταξης των Α.Ε.Α. και συγκεκριμένα μιας βασικής του διάστασης, της επαγγελματικής κατάρτισης και των συνδεόμενων μ' αυτή παραμέτρων.

Στην όλη προσπάθειά μας η καθοδήγηση εκ μέρους των μελών της Συμβουλευτικής Επιτροπής: κκ. Αντ. Δανασσή-Αφεντάκη, καθηγητή της Παιδαγωγικής, Ιωάν. Παρασκευόπουλου, καθηγητή της Ψυχολογίας και Γεωργ. Κρουσταλλάκη, επίκουρου καθηγητή της Παιδαγωγικής, υπήρξε αποφασιστική και πολύτιμη. Για το λόγο αυτό τους εκφράζω τις θερμές μου ευχαριστίες.

Αθήνα Νοέμβριος 1989  
ΛΑΥΡ. Γ. ΔΕΛΛΑΣΟΥΔΑΣ

## I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η κοινοτική οικονομική πολιτική, όπως και κάθε οικονομική πολιτική, δεν μπορεί να έχει θετικά αποτελέσματα, εάν δεν έχει προβλέψει, εκτός των άλλων, και την έγκαιρη επίλυση μιας σειράς κοινωνικών προβλημάτων. Τέτοια προβλήματα είναι η ελεύθερη διακίνηση των εργαζομένων, οι όροι και οι συνθήκες απασχόλησης (προσόντα, αμοιβές, υγιεινή και ασφάλεια στην εργασία κ.ά.), η επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση, οι συμμετοχικές διαδικασίες στη λήψη αποφάσεων, η βελτίωση των όρων ζωής κ.ά. Επιγραμματικά θα λέγαμε, χρησιμοποιώντας διατύπωση που περιλαμβάνεται στο εισαγωγικό μέρος της συνθήκης περί ιδρύσεως της ΕΟΚ, ότι το κύριο προς επίλυση πρόβλημα κάθε οικονομικής πολιτικής είναι «η σταθερή βελτίωση των όρων διαβιώσεως και απασχόλησης»<sup>1</sup>, οπότε το πρόβλημα προσδιορίζεται ως, κατ' εξοχήν, κοινωνικό.

1. Βλ. Συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας, «Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας», τεύχος Α', 1979, σ.3238.

Από τα σημαντικά αυτά ζητήματα, η παρούσα διατριβή προσεγγίζει την κοινωνική ένταξη των ατόμων με ειδικές ανάγκες (Α.Ε.Α.) στη χώρα μας μέσω της διαδικασίας της επαγγελματικής κατάρτισης στα πλαίσια της κοινοτικής πολιτικής. Την προσέγγιση αυτή υπαγορεύει το γεγονός ότι μία από τις βασικές προϋποθέσεις για την κοινωνική ενσωμάτωση των Α.Ε.Α. είναι η ένταξη στην παραγωγική διαδικασία, η οποία δεν μπορεί να επιτευχθεί χωρίς πλήρη τεχνική - επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση.

Επιχειρώντας μία σύντομη αναδρομή στο παρελθόν, για τη γενικότερη στάση της κοινωνίας απέναντι στα Α.Ε.Α., συναντούμε δύο διαμετρικά αντίθετες θέσεις. Η πρώτη είναι η αρνητική, που εκφράστηκε από την αρχαία Σπάρτη (βλ. «αποθέτας», Πλουτάρχου, Λυκούργος 16.12) και την πλατωνική περί ψυχής και ευγονικής αντίληψη, σύμφωνα με την οποία η ψυχή δεν μπορεί να εκδιπλώσει τη δύναμή της, αν το σώμα πάσχει χρονίως, οπότε δεν έχει νόημα και να υπάρχει (βλ. Πλάτωνος, Πολιτεία 403 κ.ε.). Η άλλη, η διαμετρικά αντίθετη, εκφράστηκε από τη χριστιανική διδασκαλία, η οποία εισήγαγε μία ιδιαίτερα θετική στάση απέναντι στα μειονεκτούντα άτομα, χωρίς, όμως, το φιλανθρωπικό πνεύμα να οδηγήσει, οπωσδήποτε, στην κοινωνική ένταξη των Α.Ε.Α.

Η ουσιαστική μεταβολή, της κοινωνικής στάσης απέναντι στα Α.Ε.Α., πραγματοποιείται μόλις τον 20ό αιώνα με αφετηρία τους δύο παγκόσμιους πολέμους, «που κατά τρόπο τραγικό συνέβαλαν στη βελτίωση της θέσης των αναπήρων»<sup>2</sup>. Η μεταβολή αυτή εκφράστηκε με την προσπάθεια της κοινωνικής επανένταξης των αναπήρων πολέμου, που προσδεδεικμένα επεκτάθηκε στο σύνολο των αναπήρων, για να φθάσει σήμερα στο σύνολο των Α.Ε.Α., όπως ορίζονται στη συνέχεια (βλ. παράγρ. 1.1.3.α).

Η σύγχρονη θέση για την κοινωνική ένταξη ή επανένταξη των Α.Ε.Α., που αντιπροσωπεύουν το 10% του ευρωπαϊκού πληθυσμού<sup>3</sup>,

2. Βλ. «Από τον Καιάδα στο έτος των Αναπήρων», άρθρο στην περιοδική έκδοση: «Ευρωπαϊκή Κοινότητα», Σεπτέμβριος-Οκτώβριος 1981, σ. 19.

3. Βλ. α) «HELIOS» - Πρόγραμμα για τα μειονεκτούντα άτομα, περιοδική επιθεώρηση της Επιτροπής των Ε.Κ., τεύχος 1, 1989, σ. 3.

β) παράγρ. 1.3.1.

όπως αυτή εκφράζεται από την κοινοτική κοινωνική πολιτική, προσβλέπει στην επαγγελματική ένταξη των Α.Ε.Α. Για το λόγο αυτό επιδιώκεται, εκτός των άλλων, η επαγγελματική κατάρτισή τους, που θα τους δώσει τη δυνατότητα της μερικής ή ολικής απεξάρτησης από τη συνεχή φροντίδα και εποπτεία του οικογενειακού ή του ιδρυματικού περιβάλλοντος.

Αυτήν ακριβώς την κοινοτική πολιτική και τη διαμόρφωση της αντίστοιχης ελληνικής, ενόψει του 1992, επιδιώκει να προσεγγίσει η προσπάθειά μας αυτή.

Αναλυτικότερα, η διάρθρωση του περιεχομένου της εργασίας μας είναι τριμερής και περιλαμβάνει:

*Στο πρώτο μέρος:* α) μία σύντομη αναφορά στο θεσμό των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (Ε.Κ.) β) το γενικό πλαίσιο της κοινωνικής πολιτικής της Ε.Κ. για το μέχρι την 31.12.80 διάστημα και γ) το ειδικό για τα Α.Ε.Α. πρόγραμμά της, από 1ης Ιανουαρίου 1981 (ημερομηνία ένταξης της χώρας μας στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα των εννέα) μέχρι σήμερα (Οκτώβριος 1989), όπως αυτό καθορίζεται από το κοινοτικό δίκαιο, εκφράζεται από τα όργανα εφαρμογής και τους φορείς υλοποίησής του και ερμηνεύεται από τις σχετικές με το θέμα μελέτες, τα συνέδρια, τα άρθρα σε κοινοτικά περιοδικά, τα ειδικά ενημερωτικά έντυπα κλπ.

*Στο δεύτερο μέρος:* περιλαμβάνει την κρατούσα σήμερα κατάσταση στην Ελλάδα, όπως αυτή προσδιορίζεται από τη νομοθετική, την εκπαιδευτική και την εργασιακή διάσταση του θέματος των Α.Ε.Α. Τα στοιχεία αναφοράς προκύπτουν από τη νομοθεσία, τις υπουργικές αποφάσεις, τα στατιστικά δεδομένα κ.λπ. και επιβεβαιώνονται από τις απόψεις των αρμόδιων υπηρεσιακών παραγόντων και των συνδικαλιστικών οργάνων και τις εκθέσεις της Κοινότητας, οι οποίες στηρίζονται σε μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί με εντολή της ίδιας.

*Στο τρίτο μέρος:* περιλαμβάνονται προτάσεις για την ουσιαστική αντιμετώπιση του προβλήματος επαγγελματικής κατάρτισης και επαγγελματικής αποκατάστασης των Α.Ε.Α. Οι προτάσεις αυτές δεν αποβλέπουν στην αναπαραγωγή προτύπων άλλων κρατών-μελών της Κοινότητας, αλλά στη μελέτη και εφαρμογή ενδεδειγμένων για την ελληνική πραγματικότητα λύσεων, όπως η κάλυψη του νομοθετικού κενού με την εκπόνηση και εφαρμογή νόμου πλαισίου για την επαγγελματι-

κή κατάρτιση, το συντονισμό των ενεργειών κατάρτισης, την εκπαίδευση του προσωπικού (διδασκτικού και άλλου), την εφαρμογή ολοκληρωμένων προγραμμάτων, την αποϊδρυματοποίηση κ.ά.

Τέλος, σε παράρτημα παρατίθενται γεωγραφικός πίνακας των σημερινών δραστηριοτήτων της Κοινότητας, στα πλαίσια του δεύτερου κοινοτικού προγράμματος για τα Α.Ε.Α. ("HELIOS"), καθώς και κείμενα με άλλες πληροφορίες.

Όπως διαφαίνεται από την παραπάνω σύνοψη του περιεχομένου του πονημάτος μας και όπως προκύπτει από τα όσα στο κυρίως μέρος της εργασίας μας εκτίθενται, η όλη προσπάθεια αποβλέπει στον προσδιορισμό του τρόπου προσέγγισης της λύσης των προβλημάτων που συνδέονται με την κοινωνική ένταξη των Α.Ε.Α.

Για το λόγο αυτό, δεν παρατίθεται λεπτομερής περιγραφή του νομικού πλαισίου της κοινοτικής κοινωνικής πολιτικής, ούτε απογραφή των ελλείψεων που αναφέρονται στην επαγγελματική κατάρτιση, υπό τη μορφή του συντελούμενου έργου από τους φορείς κατάρτισης. Η νομική διάσταση του κοινοτικού δικαίου, σε ό,τι αφορά την κοινωνική πολιτική των Ευρ. Κοινοτήτων, και η πλήρης απογραφή της κατάστασης, που επικρατεί στο χώρο της επαγγελματικής κατάρτισης και αποκατάστασης στην Ελλάδα, είναι έργο της νομικής επιστήμης και των αρμόδιων υπουργείων αντίστοιχα.

Η ιστορική εξέταση του θέματος, από άποψη κοινοτικού δικαίου, η περιγραφή του είδους του έργου, το οποίο επιτελούν οι φορείς υλοποίησης προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης, και η συγκριτική διερεύνηση των εκπαιδευτικών συστημάτων, που εφαρμόζονται στα κράτη-μέλη της Κοινότητας, είναι μέσα στους προσεχείς στόχους μας, την πραγμάτωση των οποίων θα επιδιώξουμε με τη συνεργασία των αρμόδιων υπουργείων, των κατά περίπτωση ειδικών επιστημόνων και τη συνδρομή της ΕΟΚ.

*Σημείωση:* Στην επόμενη σελίδα υπάρχει πίνακας των συντομογραφιών που χρησιμοποιήσαμε και υπόμνημα για τον τρόπο που γίνονται οι παραπομπές στην Επίσημη Εφημερίδα των Ε.Κ.

## II. ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

(αρκτικόλεξα)

|                              |   |
|------------------------------|---|
| Α.Ε.Α.                       | Άτομα με Ειδικές Ανάγκες  |
| COFACE                       | Confédération des Organisations Familiales de la Communauté Européenne  |
| CEDEFOP                      | Ευρωπαϊκό Κέντρο για την ανάπτυξη της επαγγελματικής κατάρτισης — Βερολίνο                                      |
| Δ.Ε.Α.                       | Διεθνές Έτος Αναπήρων   |
| Ε.Ε.                         | Επίσημη Εφημερίδα (J.O.)  |
| Ε.Ε.Κ.                       | Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων  |
| ΕΓΤΠΕ-Τμήμα Προσανατολισμού: | Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων - Τμήμα Προσανατολισμού (FEOGA - section "orientation") |
| Ε.Κ.                         | Ευρωπαϊκές Κοινότητες (C.E.)  |
| Ε.Κ.Α.Χ.                     | Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (CECA)   |

|                |  |
|----------------|--|
| ΕΚΕΚ           | Ειδικά Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης  |
| Ε.Κ.Τ.         | Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (FSE)   |
| Ε.Λ.Μ.         | Ευρωπαϊκή Λογιστική Μονάδα (ECU)   |
| Ε.Ο.Κ.         | Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (CEE)   |
| Ε.Τ.Ε.         | Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (B.E.I)   |
| ΕΤΠΑ           | Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (FEDER)   |
| EURAMIS        | Programme Européen pour l' Accueil et la Meilleure Insertion Sociale des Jeunes Handicapés |
| ΕΥΡΑΤΟΜ ή ΕΚΑΕ | Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (EURATOM)   |
| HELIOS         | "Handicapped People in the European Community Living Independently in the Open Society"    |
| Ι.Κ.           | Ιατροπαιδαγωγικό Κέντρο  |
| Κ.Σ.Ο.         | Κεντρικό Συντονιστικό Όργανο   |
| ΜΟΠ            | Μεσογειακά Ολοκληρωμένα Προγράμματα (PIM)  |
| ΣΟΟΕΚ          | Συνομοσπονδία Οικογενειακών Οργανώσεων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας                           |
| Τ.Σ.Ε.         | Τοπική Συμβουλευτική Επιτροπή  |
| Υ.Ε.Ε.         | Υπηρεσία Επίσημων Εκδόσεων   |

### III. ΥΠΟΜΝΗΜΑ

Για την ανάγνωση των παραπομπών στην Επίσημη Εφημερίδα (Ε.Ε.) των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (Ε.Κ.)

Για τη μέχρι και το 1980 χρονική περίοδο, η παραπομπή στην αρχική Ε.Ε. των Ε.Κ. γίνεται βάσει των στοιχείων που αναφέρονται στους τόμους της 05 κατηγορίας — «Κοινωνική Πολιτική και ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων» — της «Ειδικής Έκδοσης» στην ελληνική γλώσσα. Η έκδοση αυτή πραγματοποιήθηκε σύμφωνα με το άρθρο 147 της Πράξης Προσχώρησης (Ε.Ε. αριθμ. Ν. 291 της 19.11.1979, σ. 50).

Αναλυτικά σημειώνουμε κατά σειρά:

- α. «Ε.Ε.» = Επίσημη Εφημερίδα
- β. Έτος δημοσίευσης της πράξης
- γ. Για τις μετά την 1η Ιανουαρίου 1968 πράξεις ένα από τα γράμματα "N" (L) ή "A" (C), όπου:
  - "L" = "N" = νομοθεσία (το ένα από τα δύο τεύχη των επίσημων εκδόσεων της Ε.Ε.)
  - "C" = "A" = ανακοινώσεις και πληροφορίες (το άλλο τεύχος των επίσημων εκδόσεων της Ε.Ε.)

- δ. Αριθμός φύλλου της αρχικής έκδοσης της Ε.Ε.
- ε. Σελίδα της αρχικής έκδοσης της Ε.Ε.

Για την μετά την ένταξη της Ελλάδας περίοδο (1981 κ.ε.) η παραπομπή στην Ε.Ε. περιλαμβάνει τα εξής:

- α. "Ε.Ε."
- β. "L" ή "C" και αριθμό φύλλου
- γ. Σελίδα της επίσημης έκδοσης
- δ. Χρονολογία δημοσίευσης του επίσημου φύλλου της Εφημερίδας

Σημ.: Όταν η σελίδα σημειώνεται στο τέλος της παραπομπής προτάσσεται το γράμμα "σ."=σελίδα.

## ΜΕΡΟΣ Α΄

### Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

## ΜΕΡΟΣ Α΄

### 1. Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ Ε.Κ.

#### 1.1. Η μέχρι την ένταξη της Ελλάδας περίοδος (έως 31.12.1980)

##### *1.1.1. Νομικό πλαίσιο και στόχοι*

Ο Β΄ παγκόσμιος πόλεμος σήμανε το τέλος της πολιτικής, οικονομικής, πολιτιστικής και στρατιωτικής ισχύος της Δ. Ευρώπης και την εγκαθίδρυση μιας νέας μορφής αυτοκρατοριών, αυτής των υπερδυνάμεων, ΗΠΑ και ΕΣΣΔ, και μιας νέας δύναμης, αυτής της Ιαπωνίας.

Μπροστά σ' αυτά τα δεδομένα η ευρωπαϊκή αντίδραση ήταν η δημιουργία μιας «Ευρωπαϊκής Κοινότητας» με δύο στόχους: Πρώτος στόχος ήταν η αποτροπή οιαδήποτε θερμού πολέμου μεταξύ των κρατών-μελών της. Δεύτερος στόχος ήταν η ένωση του ανθρώπινου δυναμικού και των οικονομικών και επιστημονικών πόρων, με σκοπό όχι απλώς την ανασυγκρότηση των ευρωπαϊκών δυνάμεων, αλλά τη

δημιουργία μιας κοινότητας (των Ηνωμένων Πολιτειών της Ευρώπης), η οποία θα μπορούσε να αντιμετωπίσει το σκληρό ανταγωνισμό σε διηπειρωτικό επίπεδο.

Έτσι οδηγηθήκαμε στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, η ίδρυση της οποίας προήλθε από τη σύναψη τριών επιμέρους Συνθηκών. Με τις τρεις επιμέρους αυτές συνθήκες δημιουργήθηκαν τρεις Ευρωπαϊκές Κοινότητες:

α) Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ) (η συνθήκη υπογράφηκε στο Παρίσι στις 18 Απριλίου 1951 και άρχισε να ισχύει από 23 Σεπτεμβρίου 1952), στην οποία μετείχαν έξι χώρες (Βέλγιο, Γαλλία, Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, Ιταλία, Λουξεμβούργο, Κάτω Χώρες).

β) Η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) και

γ) Η Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας (ΕΚΑΕ ή ΕΥΡΑΤΟΜ), με συνθήκες που υπογράφηκαν στη Ρώμη στις 25 Μαρτίου 1957 και τέθηκαν σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 1958<sup>1</sup>.

Τις τρεις αυτές Κοινότητες διευθύνουν κοινά όργανα, οπότε έχουμε ουσιαστικά μία Ευρωπαϊκή Κοινότητα, στην οποία το 1973 εντάχθηκαν η Δανία, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Ιρλανδία, το 1981 η Ελλάδα και το 1986 η Ισπανία και η Πορτογαλία, για να έχουμε σήμερα την Ευρωπαϊκή Κοινότητα των δώδεκα (βλ. παράγρ. 1.2.1.).

Κατά συνέπεια τα θεμέλια της κοινοτικής πολιτικής, στην οποία περιλαμβάνονται και η κοινωνική και η εκπαιδευτική πολιτική, δεν θα μπορούσαν να ανευρεθούν, παρά στις ιδρυτικές συνθήκες των τριών αυτών Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων: ΕΚΑΧ, ΕΟΚ, ΕΥΡΑΤΟΜ<sup>2</sup>.

Η ιδρυτική συνθήκη της ΕΚΑΧ<sup>3</sup>, αν και αποβλέπει στη δη-

1. Βλ. α) Ν. Μούση, «ΕΟΚ - Ανάλυση της Κοινοτικής Πολιτικής», 1ος τόμος, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1978, σσ. 8-9. β) Α. Αντωνακόπουλου, «Οι γενικοί χαρακτήρες του Δικαίου των Ε.Κ.», άρθρο στην επιθεώρηση κοινωνικών επιστημών: «Επιστημονική σκέψη» τ. 15, Αθήνα 1983, σσ. 11-12.

2. Βλ. «Η Κοινωνική Πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας», Περιοδική έκδοση της Υπηρεσίας των Επίσημων Εκδόσεων (Υ.Ε.Ε.) των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (Ε.Κ.), Λουξεμβούργο 1981, β' έκδοση, σ. 9.

3. Βλ. «Συνθήκη περί ιδρύσεως της Ε.Κ.Α.Χ.» Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, τεύχος πρώτο, 1979, σσ. 4295 κ.ε.

μιουργία μιας κοινής αγοράς για τον άνθρακα και το χάλυβα, ώστε να περάσει ο έλεγχος των δύο βασικών βιομηχανιών από τα κράτη σε μια κοινή ανώτατη αρχή, δεν αγνοεί την κοινωνική συνισταμένη της νέας αυτής αγοράς. Έτσι, μέσα στα πλαίσια της προαγωγής των όρων διαβίωσης και εργασίας του εργατικού δυναμικού, που στηρίζει τη νέα αγορά, η Συνθήκη, στον τρίτο τίτλο της: «Οικονομικές και Κοινωνικές διατάξεις», προβλέπει<sup>4</sup>:

α) Τη μελέτη δυνατοτήτων επαναπασχόλησης του εργατικού δυναμικού, που παραμένει χωρίς απασχόληση, είτε από την εξέλιξη της αγοράς, είτε από την εισαγωγή νέας τεχνολογίας (άρθρο 46, περίπτωση 4).

β) Την εκτίμηση των δυνατοτήτων βελτίωσης των όρων διαβίωσης και εργασίας του εργατικού δυναμικού (άρθρο 46, περίπτωση 5).

γ) Την ενθάρρυνση της έρευνας για την ασφάλεια των εργαζομένων στους χώρους των βιομηχανιών άνθρακα και χάλυβα (άρθρο 55).

δ) Τη χρηματοδότηση προγραμμάτων ανάπτυξης νέων δραστηριοτήτων και επανεκπαίδευσης των εργαζομένων που αναγκάζονται ν' αλλάξουν απασχόληση λόγω εισαγωγής νέων τεχνικών μεθόδων ή νέου εξοπλισμού (άρθρο 56).

Η ΕΟΚ κινείται και αυτή μέσα στα ίδια περίπου πλαίσια<sup>5</sup> και μάλιστα — παρά το γεγονός ότι, όπως αναμενόταν την εποχή εκείνη (1957), η ίδια η λειτουργία της κοινής αγοράς θα υποχρέωνε στην εναρμόνιση της πορείας εξέλιξης των εθνικών συστημάτων κοινωνικής πολιτικής<sup>6</sup> — προβλέπει επιπλέον:

α) Τη συνεργασία μεταξύ των κρατών-μελών στον κοινωνικό τομέα για την κάλυψη της κοινωνικής ασφάλισης των διακινούμενων εργαζομένων (άρθρα 117 & 118 της Συνθήκης)<sup>7</sup>.

β) Την αρχή της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών, ως προς

4. «Συνθήκη περί ιδρύσεως της Ε.Κ.Α.Χ.», ό.π., σ. 4315.

5. Βλ. «Η Κοινωνική Πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας», ό.π., σσ. 9-10.

6. Βλ. «Η Κοινωνική Πολιτική της Κοινότητας ενόψει της προοπτικής του 1992» - Περιοδική έκδοση της Υ.Ε.Ε. των Ευρ. Κοινοτήτων, τ. 13/1988, σ. 3.

7. Βλ. «Συνθήκη περί ιδρύσεως της ΕΟΚ», «Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας», τεύχος πρώτο, 1979, σσ. 3304-5.

την αμοιβή για όμοια εργασία (άρθρο 119)<sup>8</sup>, για την αποφυγή στρεβλωτικών όρων στον κοινωνικό τομέα που θα είχαν, όπως υποστηριζόταν τότε, αρνητικές επιπτώσεις στη λειτουργία του ελεύθερου ανταγωνισμού<sup>9</sup>.

γ) Τη δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου (ΕΚΤ) που «έχει ως αποστολή ... να προωθεί εντός της Κοινότητας τις δυνατότητες απασχολήσεως και τη γεωγραφική και επαγγελματική κινητικότητα των εργαζομένων» (άρθρα 123 έως 128)<sup>10</sup>. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με τη χορήγηση ενισχύσεων για την εξασφάλιση της επανενσωμάτωσης των ανέργων, των υποαπασχολούμενων και των αναπήρων στη διαδικασία παραγωγής<sup>11</sup>.

δ) Την καθιέρωση γενικών αρχών για την εφαρμογή κοινής κοινοτικής πολιτικής για την επαγγελματική κατάρτιση (άρθρο 128)<sup>12</sup>.

Η ΕΥΡΑΤΟΜ, τέλος, η οποία ουσιαστικά αποβλέπει «στην ταχεία ίδρυση και ανάπτυξη των πυρηνικών βιομηχανιών», επιδιώκει συγχρόνως και την «άνοδο του βιοτικού επιπέδου εντός των κρατών-μελών» (άρθρο 1 της Συνθήκης)<sup>13</sup>, το οποίο δεν χρειάζεται μόνο διασφάλιση αλλά και προστασία της υγείας, την οποία είναι υποχρεωμένη να προβλέψει<sup>14</sup> μια τέτοια προσπάθεια.

### 1.1.2. Η κοινοτική κοινωνική πολιτική (μέχρι το 1980)

Για την πραγμάτωση της οικονομικής συνεργασίας και της ενοποίησης η Ε.Κ. εκπόνησε μια σειρά μέτρων και θέσπισε όργανα, τα οποία εισηγούνται, αποφασίζουν, προωθούν και ελέγχουν τα μέτρα

8. Βλ. «Συνθήκη περί ιδρύσεως της ΕΟΚ», ό.π. σ. 3305.

9. Βλ. «Η κοινωνική πολιτική της Κοινότητας ενόψει της προοπτικής του 1992», ό.π. σ.3.

10, 11. Βλ. Συνθήκη περί ιδρύσεως της ΕΟΚ, ό.π. σσ. 3306-3308.

12. Βλ. Συνθήκη περί ιδρύσεως της ΕΟΚ, ό.π. σ. 3307.

13. Βλ. Συνθήκη περί ιδρύσεως της ΕΥΡΑΤΟΜ - «Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας», τεύχος πρώτο, 1979, σ. 3490.

14. Βλ. Συνθήκη περί ιδρύσεως της ΕΥΡΑΤΟΜ, ό.π. άρθρα 30-39, σσ. 3506-8.

που εκφράζουν τις επιμέρους πολιτικές. Οι πολιτικές αυτές εστιάζονται σε αντίστοιχους επί μέρους τομείς, όπως ο αγροτικός, ο κοινωνικός, ο εμπορικός κτλ., οι οποίοι συνεχώς διευρύνονται (π.χ. τομέας έρευνας, τομέας νέας τεχνολογίας κτλ.).

Με την προοπτική αυτή, οι συνθήκες περί ιδρύσεως των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ανέθεσαν σε ορισμένα θεσμικά όργανα, όπως το Συμβούλιο (CONSEIL), η Επιτροπή (COMMISSION) και η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή (COMITÉ ÉCONOMIQUE ET SOCIAL) διάφορα καθήκοντα. Μεταξύ των άλλων καθηκόντων τους ανέθεσαν και καθήκοντα που αφορούν σε κοινωνικούς στόχους<sup>15</sup>. Από «το διάλογο μεταξύ της Επιτροπής και του Συμβουλίου» καταλήγουμε σε κοινοτικές διατάξεις όπως ο Κανονισμός (RÈGLEMENT), η Απόφαση (DÉCISION), η Κατευθυντήρια Οδηγία (DIRECTIVE), η Σύσταση (RECOMMANDATION) και η Γνωμοδότηση ή Γνώμη (AVIS)<sup>16</sup>. Στα κείμενα αυτά στηρίζονται, καταρχήν, τα όσα στη συνέχεια εκτίθενται σχετικά με την κοινωνική πολιτική της ΕΟΚ<sup>17</sup>.

Μετά τα όσα αναφέραμε στην προηγούμενη παραγρ. (1.1.1.) και σύμφωνα με το άρθρο 2 της ιδρυτικής συνθήκης της ΕΟΚ, η αποστολή της ΕΟΚ αποβλέπει, ιδίως, στην προαγωγή της αρμονικής ανάπτυξης των οικονομικών δραστηριοτήτων στο σύνολο της Κοινότητας και στην ανύψωση του βιοτικού επιπέδου. Η επιδιωκόμενη ανύψωση του βιοτικού επιπέδου και, γενικότερα, η κοινωνική πρόοδος, όπως αυτή περιγράφεται στις ιδρυτικές συνθήκες των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (βλ. παράγρ. 1.1.1.), ευνοήθηκε από τη θετική οικονομι-

15. Βλ. Προοίμιο του ψηφίσματος του Συμβουλίου της 21.1.1974, «Περί προγράμματος κοινωνικής δράσης», Ε.Ε. 1974, Α13/1.

16. Βλ. α) Ν. Μούση, «ΕΟΚ-Ανάλυση της κοινοτικής πολιτικής», ό.π. σ. 20, β) Α. Αντωνακόπουλου, «Οι γενικοί χαρακτήρες του δικαίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων», ό.π., σ. 16.

17. Για τα θέματα κοινωνικής πολιτικής είναι αρμόδια, κυρίως, η V Γενική Διεύθυνση της Επιτροπής των Ε.Κ. - Απασχόλησης Κοινωνικών Υποθέσεων και Εκπαίδευσης. Ειδικότερα τα θέματα της επαγγελματικής κατάρτισης των Α.Ε.Α. και του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου, για τα οποία γίνεται λόγος στην εργασία αυτή, υπάγονται στην αρμοδιότητα των Διευθύνσεων C και D αντίστοιχα (βλ. «Organigramme de la Commission des Communautés Européennes», Υ.Ε.Ε. των Ε.Κ., Λουξεμβούργο 1982, σσ. 33-34).

κή συγκυρία της περιόδου ιδρύσεώς τους<sup>18</sup>. Όμως, παρά τις θετικές αυτές προϋποθέσεις το ΕΚΤ, βασικό όργανο εφαρμογής της πολιτικής της απασχόλησης των Ε.Κ.<sup>19</sup> (βλ. και παραπάνω παράγρ. 1.1.1.), λόγω των περιορισμένων πιστώσεων που διετίθεντο για τον προϋπολογισμό του<sup>20</sup> και του περιορισμένου πεδίου δράσης του<sup>21</sup>, δεν φαίνεται να μπορεί να υλοποιήσει απόλυτα την επιθυμητή πολιτική της Ε.Κ.

Συγκεκριμένα η δραστηριότητα του ΕΚΤ περιορίστηκε, αρχικά, στην επιστροφή στα κράτη-μέλη ενός μέρους των δαπανών που είχαν διαθέσει για την επαγγελματική επανεγκατάσταση και την κατοχύρωση των απολαβών των ατόμων που είχαν εξαναγκαστεί να αναζητήσουν κάποια νέα απασχόληση<sup>22</sup>.

Για την περίοδο 1960-1976, από τα 394,3 εκ. Ευρωπαϊκές Λογιστικές Μονάδες (ΕΛΜ, ECU)<sup>23</sup>, που διέθεσε το ΕΚΤ και τα οποία αντιπροσώπευαν το 50% της όλης δαπάνης στην οποία συμμετείχε το ΕΚΤ, το 3% διατέθηκε για την επανεγκατάσταση των εργαζομένων και το υπόλοιπο 47% για την επαγγελματική επανεκπαίδευση. Τα ποσά αυτά, ουσιαστικά, τα κατέβαλε, μετά την πραγματοποίηση των δαπανών από τα Κράτη-μέλη, στις διοικητικές υπηρεσίες εργασίας και τους οργανισμούς ασφάλισης<sup>24</sup>.

Για τους λόγους αυτούς στα τέλη της 10ετίας του '60 το αρμόδιο κοινοτικό όργανο, η Επιτροπή (COMMISSION), αρχίζει μια διαδικασία θεμελιακής μεταρρύθμισης του ΕΚΤ με σκοπό τη δημιουργία ενός Ταμείου πλέον ευέλικτου που:

- θα ανταποκρίνεται στην ανάγκη της ενοποίησης των πολιτικών των κρατών-μελών και θα εξυπηρετεί την ανάγκη αυτή, και
- θα είναι πλέον αποτελεσματικό, ώστε να επεμβαίνει όχι α posteriori, όπως συνέβαινε μέχρι τότε με τη χρηματοδότηση μέτρων

18, 19, 20, 22. Βλ. «Η κοινωνική πολιτική της Ε.Κ.» ό.π. σ. 11, 16, 18, & 16 αντίστοιχα.

21. Βλ. «Η κοινωνική πολιτική της Κοινότητας ενόψει της προοπτικής του 1992», ό.π. σ. 4.

23. 1 ECU ισούται με 60,40 δραχμές (συναλλαγματική ισοτιμία Δεκεμβρίου 1980).

24. Βλ. «Η Κοινωνική πολιτική της Ε.Κ.», ό.π. σ. 19.

των κρατών-μελών που είχαν ήδη εγκριθεί από τις εθνικές αρχές, αλλά να αποφασίζει a priori για τον τρόπο διάθεσης και κατανομής των πόρων του<sup>25</sup>.

Στις αρχές της δεκαετίας του '70 «ο κόσμος δεν πιστεύει πλέον ότι οι οικονομικοί μηχανισμοί οδηγούν αυτόματα στην κοινωνική πρόοδο και την πλήρη απασχόληση»<sup>26</sup>.

Τον Ιανουάριο του 1972 αναμορφώνεται το ΕΚΤ<sup>27</sup>, το οποίο παρέχει τη συνδρομή του για ενέργειες οι οποίες:

- τείνουν να εξαλείψουν την ανεργία και υποαπασχόληση,
- αποβλέπουν σε κατάρτιση που θα επιτρέπει άσκηση επαγγελματιών υψηλής ειδίκευσης,

25. Βλ. α) «Η κοινωνική πολιτική της Ε.Κ.», ό.π. σ. 19. β) «Η αναμόρφωση των διαρθρωτικών ταμείων - Η Κοινότητα στο σταυροδρόμι», Ενημερωτικό έντυπο του Γραφείου Αθηνών της Επιτροπής των Ε.Κ., Νοέμβριος 1983, σ. 3. γ) Σχετική παρατήρηση του Ν. Μούση: «Εάν όλα τα κράτη-μέλη έκαναν δαπάνες ανάλογες με τις δαπάνες των άλλων και με την κλειδα συμμετοχής τους στο Ταμείο, κανένα κράτος δεν θα κέρδιζε από τη λειτουργία του Ταμείου της Κοινότητας. Εάν όμως κάποιο κράτος μπρούσε να διαθέσει σχετικά μεγαλύτερα ποσά από τα άλλα στην επανεκπαίδευση, την επανεγκατάσταση ή τη συντήρηση των εργαζομένων σε περίπτωση αναδιαρθρώσεως επιχειρήσεων, τότε το κράτος αυτό κέρδιζε από το ταμείο. Αλλ' αυτό το κράτος δεν ήταν υποχρεωτικά και το κράτος που είχε μεγαλύτερη ανάγκη ενισχύσεως από το Ταμείο...» (βλ. ό.π. σ. 210).

26. Βλ. «Η κοινωνική πολιτική της Κοινότητας ενόψει της προοπτικής του 1992», ό.π. σ. 4.

27. Η 71/66/ΕΟΚ απόφαση του Συμβουλίου «Περί αναμορφώσεως του ΕΚΤ» ελήφθη με την 1.2.71, πλην όμως ο Κανονισμός (ΕΟΚ) 2396/71 του Συμβουλίου για την εφαρμογή της απόφασης αρχίζει να ισχύει από 1.1.1972 (βλ. άρθρο 15 του Κανονισμού, Ε.Ε. 1971, Ν. 249/54). Ακολουθούν, μέχρι 31.12.80: α) Τροποποιήσεις του Κανονισμού ΕΟΚ 2396/71, όπως ο Κανονισμός (ΕΟΚ) 2893/77 (Ε.Ε. 1977, Ν. 337/1), και της 71/66/ΕΟΚ απόφασης, όπως η 77/801/ΕΟΚ απόφαση (Ε.Ε. 1977, Ν. 337/8), βάσει των οποίων από το 1978 οι πιστώσεις που προβλέπονται για την αντιμετώπιση των προβλημάτων απασχόλησης στις περιοχές της Κοινότητας με καθυστερημένη ανάπτυξη δεν μπορούν να είναι κατώτερες από το 50% του συνόλου των διαθέσιμων πιστώσεων (βλ. άρθρο 1, παράγρ. 7 της απόφασης του Συμβουλίου 77/801/ΕΟΚ). β) Συμπληρώσεις, όπως ο Κανονισμός ΕΟΚ 3039/78 (Ε.Ε. 1978, Ν. 361/3) ο οποίος προβλέπει τη χρηματοδότηση ενεργειών για τη δημιουργία — όχι από τον κρατικό τομέα — θέσεων απασχόλησης των νέων κάτω των 25 ετών.

- τείνουν να εντάξουν ή επανεντάξουν στην οικονομική δραστηριότητα άτομα διαφόρων ομάδων,
- συμβάλλουν στην άσκηση επαγγελματικής δραστηριότητας εκ μέρους μειονεκτούντων ατόμων, μετά από λειτουργική αποκατάσταση και επαγγελματική προσαρμογή ή αναπροσαρμογή<sup>28</sup>.

Τον Οκτώβριο του 1972 η διάσκεψη κορυφής, στο Παρίσι, των αρχηγών κρατών ή κυβερνήσεων των κρατών-μελών της Κοινότητας τονίζει ότι η ενεργός δράση στον κοινωνικό τομέα είναι της ίδιας σπουδαιότητας με την οικονομική και νομισματική ένωση<sup>29</sup>.

Η πρώτη πετρελαϊκή κρίση, το χειμώνα του 73/74, δίνει στην Κοινότητα την ευκαιρία να αποδείξει τη σκοπιμότητα του ψηφίσματος του Συμβουλίου της 21ης Ιανουαρίου 1974, υιοθετώντας, δηλαδή, το προβλεπόμενο απ' αυτό πρόγραμμα κοινοτικής κοινωνικής δράσης με αναλυτικά προσδιοριζόμενους στόχους και προτεραιότητες<sup>30</sup>. Στο προοίμιο του υπόψη ψηφίσματος σημειώνεται, ακόμη, η σχέση οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής, όπου επαναλαμβάνεται σχετική προηγούμενη εκτίμηση του Συμβουλίου<sup>31</sup>, ως εκφρασμένη, πλέον, θέση της διάσκεψης των αρχηγών κρατών ή κυβερνήσεων (Παρίσι, Οκτώβριος 1972), η οποία αποφάνθηκε ότι: «η οικονομική ανάπτυξη δεν είναι αυτοσκοπός, αλλά πρέπει να έχει ως αποτέλεσμα τη βελτίωση της ποιότητας ζωής καθώς και του βιοτικού επιπέδου».

Έτσι, ενώ σύμφωνα με τις αρχικές διατάξεις της ιδρυτικής Συνθήκης της ΕΟΚ η κοινοτική κοινωνική πολιτική είχε ως βασική αποστολή να ευνοήσει την προσέγγιση των όρων εργασίας και απασχόλησης, ιδιαίτερα των μισθωτών, τώρα το πρόγραμμα κοινωνικής δράσης, όπως περιγράφεται στο Ψήφισμα της 21ης Ιανουαρίου 1974, περιλαμβάνει και ενέργειες και για άλλες κατηγορίες του πληθυσμού της Κοινότητας και ιδιαίτερα για τις μη ευνοημένες<sup>32</sup>.

28. Βλ. Κανονισμό ΕΟΚ 2396/71 ό.π., άρθρο 1, παράγρ. 3.

29. Βλ. προοίμιο Ψηφίσματος του Συμβουλίου της 21ης Ιανουαρίου 1974 περί προγράμματος κοινωνικής δράσης, ό.π. σ. 1.

30. Βλ. ό.π. Ε.Ε. 1974, Α 13/1.

31. Βλ. προοίμιο της 71/66/ΕΟΚ απόφασης του Συμβουλίου, όπου σημειώνεται, ότι «υπάρχει αλληλεξάρτηση μεταξύ της οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής», ό.π. σ. 1.

32. Βλ. «Η κοινωνική πολιτική της Ε.Κ.» ό.π. σ. 26.

Οι στόχοι, στους οποίους αποβλέπει η υιοθετούμενη με το ψήφισμα ενεργός δράση, ιδίως στα πλαίσια του ΕΚΤ, είναι:

α) «*Επίτευξη της πλήρους και καλύτερης δυνατής απασχόλησης μέσα στην Κοινότητα*».

Ο σκοπός αυτός θα επιδιωχθεί με ενέργειες υπέρ ατόμων διαφόρων κατηγοριών, στα οποία περιλαμβάνονται και τα άτομα με ειδικές ανάγκες<sup>33</sup>. Οι ενέργειες αυτές εκφράζονται στην πράξη με την τήρηση ορισμένων προτεραιοτήτων όπως:

— Συνεργασία μεταξύ των διάφορων εθνικών διοικήσεων, για την εναρμόνιση των εθνικών πολιτικών πάνω σε θέματα απασχόλησης.

— Εφαρμογή κοινοτικής πολιτικής πάνω σε θέματα επαγγελματικής κατάρτισης, ιδιαίτερα των νέων (κάτω των 25 ετών), αφού αυτοί ιδιαίτερα επηρεάζονται από την αύξηση της ανεργίας<sup>34</sup>. Σημειώνεται ότι τον Ιανουάριο του 1979 λαμβάνονται πρόσθετα μέτρα υπέρ των νέων, με ενισχύσεις ενεργειών για την προώθηση της πρόσληψής τους σε πρόσθετες θέσεις απασχόλησης, οι οποίες δεν θα δημιουργούνται από το κράτος και θα τους δίνουν τη δυνατότητα σταθερής απασχόλησης<sup>35</sup>.

33. Βλ. Ψήφισμα του Συμβουλίου της 21.1.74 στους στόχους του οποίου περιλαμβάνεται η λήψη μέτρων για «ν' αρχίσει η εκτέλεση ενός προγράμματος για την επαγγελματική και κοινωνική επανένταξη των μειονεκτούντων ατόμων, το οποίο να προβλέπει ιδίως την προαγωγή πειραματικών προτύπων για την επανένταξη των μειονεκτούντων ατόμων στην επαγγελματική ζωή ή, αν συντρέχει περίπτωση, την τοποθέτησή τους μέσα σε προστατευόμενα εργαστήρια, και να εξετασθούν συγκριτικά οι νομοθετικές διατάξεις και τα μέτρα που προβλέπονται για την επανένταξή τους σε εθνικό επίπεδο», ό.π. σ. 12.

34. Βλ. α) Αιτιολογική έκθεση της 77/467/ΕΟΚ σύστασης της Επιτροπής της 6ης Ιουλίου 1977 προς τα κράτη-μέλη, «περί της επαγγελματικής προετοιμασίας των νέων που είναι άνεργοι ή απειλούνται με απώλεια της εργασίας τους», όπου σημειώνεται: «Η ανεργία των νέων στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα δεν έπαυσε να αυξάνεται από το 1970. Από τις αρχές του 1973 έχει αυξηθεί περισσότερο από το διπλάσιο» (βλ. Ε.Ε. 1977, Ν 180/18, παράγρ. 1). β) «Η κοινωνική πολιτική της Ε.Κ.», ό.π. σ. 29.

35. Βλ. Κανονισμό (ΕΟΚ) 3039/78 του Συμβουλίου, ό.π. άρθρο 1.

— Δημιουργία ενός Ευρωπαϊκού Κέντρου Επαγγελματικής Κατάρτισης (Centre Européen pour le développement de la Formation Professionnelle - CEDEFOP)<sup>36</sup>.

36. Με τον Κανονισμό (ΕΟΚ) 337/75 του Συμβουλίου της 10ης Φεβρουαρίου 1975 (Ε.Ε. 1975, Ν 39/1) δημιουργείται το Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ανάπτυξη της Επαγγελματικής Κατάρτισης (CEDEFOP) με έδρα το Δ. Βερολίνο (βλ. άρθρο 1). Σύμφωνα με τα άρθρα 2 έως και 4 και το πληροφοριακό έντυπο του CEDEFOP το Κέντρο «είναι ένας Οργανισμός ανεξάρτητος από τις υπηρεσίες της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, συνεργάζεται όμως στενά μαζί τους.

*Το Κέντρο έχει ως καθήκον:*

- Να παρέχει τη συνδρομή του στην Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων με σκοπό την υποβοήθηση, την προώθηση και ανάπτυξη της επαγγελματικής κατάρτισης και της συνεχούς κατάρτισης, σε κοινοτικό επίπεδο.
- Να κατάρτιζε μια τεκμηρίωση που αναφέρεται σε πρόσφατες εξελίξεις και σε έρευνες στους σχετικούς τομείς.
- Να συμβάλλει στην ανάπτυξη και το συντονισμό της έρευνας στους τομείς αυτούς.
- Να προωθεί την ανταλλαγή των πληροφοριών και εμπειριών και να εξασφαλίζει τη διάδοση πληροφοριών και τεκμηριώσεως.

*Οργάνωση*

Το Διοικητικό Συμβούλιο (1 εκπρόσωπος των κυβερνήσεων, των επαγγελματικών οργανώσεων των εργοδοτών, των συνδικαλιστικών οργανώσεων των εργαζομένων, από κάθε κράτος-μέλος, καθώς και 3 εκπρόσωποι της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών κοινοτήτων) καθορίζει το πρόγραμμα εργασίας. Νομικός εκπρόσωπος και υπεύθυνος για τρέχουσα διαχείριση του Κέντρου είναι ο διευθυντής και οι δύο αναπληρωτές διευθυντές. Το προσωπικό του Κέντρου αποτελείται από 41 υπαλλήλους που κατάγονται από όλα τα κράτη-μέλη των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

*Θέματα εργασίας*

Συγκρίσεις των συστημάτων επαγγελματικής κατάρτισης  
Ανεργία των νέων  
Ισότητα ευκαιριών  
Διακινούμενοι εργαζόμενοι  
Εκπαίδευση των εκπαιδευτών  
Τεχνολογική ανάπτυξη

*Μέθοδοι εργασίας*

Διοργάνωση συνεδριάσεων, σεμιναρίων, διασκέψεων  
Σύναψη συμβολαίων έρευνας και επιμέλεια προτύπων σχεδίων  
Δημοσίευση εκθέσεων έρευνας, τεκμηριώσεων και βιβλιογραφιών  
Έκδοση ειδικών περιοδικών (Δελτία Επαγγελματικής Κατάρτισης, CEDEFOP NEWS και CEDEFOP FLASH)».

— Ανάπτυξη των απασχολήσεων των μειονεκτούντων ατόμων και των διακινούμενων εργαζομένων, για τους οποίους ο προϋπολογισμός του 1980 προέβλεπε πιστώσεις ύψους 104 εκ. ΕΛΜ (εκ των οποίων 74 εκατ. ΕΛΜ για τα μειονεκτούντα άτομα και 30 εκατ. ΕΛΜ για τους διακινούμενους εργαζομένους)<sup>37</sup>.

β) «Βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και εργασίας που επιτρέπουν την εξίσωσή τους με στόχο την πρόοδο».

Με το στόχο αυτό επιδιώκεται μεταξύ των άλλων:

— Εξανθρωπισμός της εργασίας με την εισαγωγή ανθρωπιστικών διαρθρώσεων της οργάνωσης της εργασίας. Μέσα στα πλαίσια των ενεργειών αυτών εντάσσεται και η λειτουργία, στο Δουβλίνο από το 1976, του Ευρωπαϊκού Ιδρύματος για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και εργασίας, που ιδρύθηκε το 1975<sup>38</sup>.

— Βελτίωση της ασφάλειας και της υγιεινής της εργασίας<sup>39</sup>.

— Καταπολέμηση της φτώχειας<sup>40</sup> (βλ. και παραγρ. 1.4) κ.ά.

γ) «Αυξανόμενη συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων στη λήψη των οικονομικών αποφάσεων της Κοινότητας και των εργαζομένων στη ζωή των επιχειρήσεων».

Η σημασία της προσπάθειας αυτής είναι καταφανής, πλην όμως, πέραν από τη συμμετοχή των εργαζομένων ή των αντιπροσώπων τους για θέματα προσωπικού και όρων εργασίας, δεν έχουμε, μέσα στη δεκαετία του '70, ουσιαστική πρόοδο στο θέμα αυτό<sup>41</sup>.

37. Βλ. «Η κοινωνική πολιτική της Ε.Κ.», ό.π. σ. 31.

38. Βλ. Κανονισμό (ΕΟΚ) 1367/75 του Συμβουλίου της 26ης Μαΐου 1975 (Ε.Ε. 1975, Ν. 139/1).

39. Βλ. Απόφαση 74/325/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 27ης Ιουνίου 1974 «περί συστάσεως Συμβουλευτικής Επιτροπής για την Ασφάλεια, την Υγιεινή και την Προστασία της Υγείας στον τόπο εργασίας» (Ε.Ε. 1974, Ν. 185/15).

40. Το πρόγραμμα σχεδίων και προτύπων μελετών για την καταπολέμηση της φτώχειας, που θεσπίστηκε σύμφωνα με το ψήφισμα του Συμβουλίου της 21ης Ιανουαρίου 1974 (βλ. ό.π. σ. 14), θεωρείται ως το πρώτο πρόγραμμα καταπολέμησης της φτώχειας (βλ. παράγρ. 1.4.).

41. Βλ. «Η κοινωνική πολιτική της Ε.Κ.» ό.π., σ. 44.

*1.1.3. Τα ειδικά μέτρα (μέχρι 31.12. '80) για τα άτομα με ειδικές ανάγκες*

Όπως σημειώσαμε και πιο πάνω (βλ. παράγρ. 1.1.2.) το ψήφισμα του Συμβουλίου της 21ης Ιανουαρίου 1974 έκανε ρητή μνεία για την εκφρασθείσα πολιτική θέληση να ληφθούν μέτρα υπέρ της πλήρους, καλύτερης και ασφαλέστερης απασχόλησης, από άποψη συνθηκών διαβίωσης και εργασίας, με συμμετοχή των κοινωνικών εταίρων στη λήψη οικονομικών και κοινωνικών αποφάσεων και των εργαζομένων στη ζωή των επιχειρήσεων<sup>42</sup>.

Μεταξύ των ατόμων για τα οποία θα λαμβάνονταν τα μέτρα αυτά περιλαμβάνονται και τα Α.Ε.Α. Οι λόγοι είναι προφανείς, αφού δεν είναι δυνατόν, κατά τη γνώμη μας, να μη γίνεται προσπάθεια, μέσα σε μια οικονομική κοινότητα, να περιορίζεται ο αριθμός των ομάδων εκείνων, οι οποίες για διάφορους λόγους είναι εκτός ενεργού δράσης.

Στο τέλος της 10ετίας του '70, στις χώρες της Κοινότητας (δεν περιλαμβάνονται η Ελλάδα, η Ισπανία και η Πορτογαλία) υπάρχουν πάνω από 10 εκατ. μειονεκτούντα, από άποψη σωματική ή πνευματική, άτομα είτε εκ γενετής, είτε συνεπεία ασθένειας ή ατυχήματος. Για το λόγο αυτό, εκτός από την ενίσχυση των ενεργειών, μέσα στα πλαίσια του ΕΚΤ, που απέβλεπαν στην επαγγελματική επανένταξη των Α.Ε.Α., προτείνεται από την Επιτροπή η πραγματοποίηση ενός προγράμματος κοινωνικής δράσης για «την απασχόληση των μειονεκτούντων ατόμων στην ελεύθερη οικονομία»<sup>43</sup>.

Βάσει της απόφασης αυτής το Συμβούλιο στις 27 Ιουνίου 1974 εκδίδει απόφαση «περί καταρτίσεως του πρώτου προγράμματος κοινωνικής δράσεως για την επαγγελματική επαναπροσαρμογή των μειονεκτούντων ατόμων»<sup>44</sup>.

Το πρόγραμμα αυτό το θεωρούμε βασικό, όχι τόσο γιατί ήταν το πρώτο πρόγραμμα αποκλειστικά για τα Α.Ε.Α. και από τα αποτελέσματά του κρίθηκε η μετέπειτα πορεία στην προσπάθεια επίλυσης

42. Βλ. ό.π. Ψήφισμα του Συμβουλίου της 21 Ιανουαρίου 1974.

43. Βλ. «Η κοινωνική πολιτική της Ε.Κ.», ό.π. σσ. 40-41.

44. Ε.Ε. 1974, Α 80/30. Σήμερα είναι σε ισχύ το 2ο κοινοτικό πρόγραμμα "HELIOS" (βλ. παράγρ. 1.3.7.).

των ποικίλων προβλημάτων που προκύπτουν από την ανάγκη πολύπλευρης αντιμετώπισης του θέματος των Α.Ε.Α., όσο για το γεγονός ότι διαγράφει, επακριβώς, το πεδίο δράσης και το ακριβές περιεχόμενο του πεδίου, με σαφή περιγραφή των μέτρων που πρέπει να ληφθούν. Συγκεκριμένα, στο πρώτο αυτό πρόγραμμα επαναπροσαρμογής των Α.Ε.Α. περιλαμβάνονται τα εξής:

*α. Ορισμός της μειονεξίας*

Ορίζεται η μειονεξία ως «η εκ γενετής ή επιγενόμενη ελάττωση των φυσικών ή πνευματικών ικανοτήτων, η οποία επηρεάζει τις τρέχουσες δραστηριότητες και την εργασία ενός προσώπου κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να μειώνεται η συμμετοχή του στην κοινωνική ζωή, στην επαγγελματική του απασχόληση, στην ικανότητά του να χρησιμοποιεί τις κοινωφελείς υπηρεσίες».

*β. Στόχος των κοινοτικών πρωτοβουλιών*

Τίθεται ως στόχος η παροχή βοήθειας προς τα Α.Ε.Α., για να καταστούν ικανά να έχουν φυσιολογική ζωή, ανεξάρτητη και πλήρως ενσωματωμένη στην κοινωνία<sup>45</sup>, μέσω της επαγγελματικής επαναπροσαρμογής.

*γ. Προσδιορισμός της έννοιας της επαναπροσαρμογής*

Ως επαναπροσαρμογή ορίζεται το σύνολο των μέτρων που αποσκοπούν στη δημιουργία και διατήρηση σχέσεων ενός Α.Ε.Α. με το περιβάλλον του υπό συνθήκες μη προστατευόμενες. Στα μέτρα αυτά περιλαμβάνεται και η ιατρική αποκατάσταση και η κοινωνική επαναπροσαρμογή του Α.Ε.Α.

45. Μεταξύ των μέτρων που υλοποιούν το στόχο αυτό είναι:

α. Η άρση των αρχιτεκτονικών εμποδίων κατά τη μετακίνηση των Α.Ε.Α., η οποία βεβαίως περιλαμβάνει μία "ex post" προσαρμογή ανάγκης, αντί μιας "ex ante" λύσης για την προσαρμογή της κατοικίας και του όλου αστικού εξωτερικού περιβάλλοντος, του εξοπλισμού των επί μέρους χώρων των κατοικιών κλπ. [βλ. κοινοποίηση V/767/75 - F της Επιτροπής στο Συμβούλιο, COM (75) 432 τελικό, Βρυξέλλες 25 Ιουλίου 1975, με θέμα: "Réadaptation des handicapés - Elimination des obstacles architecturaux à leur mobilité", 3ο μέρος σ. 6].

β. Απαλλαγή από τελωνειακούς δασμούς για αντικείμενα που προορίζονται για Α.Ε.Α. (βλ. Κανονισμό του Συμβουλίου (ΕΟΚ) 1028/79 της 8ης Μαΐου 1979, Ε.Ε. 1979, L 134/8-12).

δ. Προσδιορισμός της έννοιας της ενίσχυσης

Η ενίσχυση που θα δοθεί από τα χρηματοδοτικά μέσα της Κοινότητας, δεν αποβλέπει στην κάλυψη μιας απλής ανεπάρκειας οικονομικών μέσων, αλλά στη βελτίωση των δυνατοτήτων επαγγελματικής αποκατάστασης με τη συνεργασία κρατικών υπηρεσιών, ιδρυμάτων και υπηρεσιών που ασχολούνται με την επαναπροσαρμογή, κοινωνικών εταίρων, επιχειρήσεων, τοπικού πληθυσμού και κυρίως των ίδιων των Α.Ε.Α.

ε. Κύριες κατηγορίες ενεργειών

— Συνεργασία μεταξύ των υπηρεσιών επαναπροσαρμογής και κατάρτισης, που έχουν επιλεγεί για να ενθαρρύνουν την επεξεργασία των μεθόδων και μέσων επαγγελματικής επαναπροσαρμογής. Η συνεργασία αυτή υλοποιείται μέσω ενός ευρωπαϊκού δικτύου επιλεγμένων υπηρεσιών επαναπροσαρμογής και κατάρτισης, το οποίο θα πρέπει να συνεργασθεί και σε ό,τι αφορά την παραγωγή παιδαγωγικού υλικού και το συντονισμό προγραμμάτων, μελετών και ερευνών.

— Προσωρινές πρότυπες ενέργειες που αποβλέπουν στη βελτίωση της ποιότητας των μέσων επαγγελματικής επαναπροσαρμογής που χρησιμοποιούνται στην πράξη.

— Ενέργειες μακροπρόθεσμες που θα αξιοποιούν τα εμπειρικά αποτελέσματα των δύο προηγούμενων ενεργειών.

Οι ενέργειες αυτές θα εξασφαλίσουν μία βαθμιαία μετάβαση των Α.Ε.Α. από τον επαγγελματικό προσανατολισμό στην τοποθέτηση σε μια θέση εργασίας και την προσαρμογή στο νέο περιβάλλον, μέσω του σταδίου της επαγγελματικής κατάρτισης.

ς. Ενέργειες συντονισμού των επί μέρους πρωτοβουλιών και πληροφόρησης του κοινού

Το πρώτο αυτό πρόγραμμα επαναπροσαρμογής κάλυψε μία πενταετία περίπου (1974-79) και τα επιτευχθέντα αποτελέσματά του κρίθηκαν ικανοποιητικά<sup>46</sup>.

46. Βλ. «Η κοινωνική Πολιτική της Ε.Κ.» ό.π. σ. 41.

1.2. Η μετά την ένταξη της Ελλάδας περίοδος (1981 έως 1989)

1.2.1. Γενικά χαρακτηριστικά της περιόδου

Η εξέλιξη της κοινωνικής πολιτικής της Ε.Κ. κατά την τελευταία δεκαετία συνδέεται με μια σειρά γεγονότων και ενεργειών όπως: η ένταξη σ' αυτή της Ελλάδας (1981)<sup>47</sup>, της Ισπανίας και της Πορτογαλίας (1986)<sup>48</sup>, η αύξηση της ανεργίας<sup>49</sup>, η εισαγωγή νέων τεχνολογιών, η αναμόρφωση του ΕΚΤ (βλ. παράγρ. 1.2.2.), ο συντονισμός των διαρθρωτικών ταμείων (βλ. παράγρ. 1.2.3.) και οι ενέργειες ειδικού ενδιαφέροντος [πρβλ. τα Ολοκληρωμένα Μεσογειακά Προγράμματα (Μ.Ο.Π.)<sup>50</sup> που αφορούν τα μεσογειακά κράτη της Κοινότητας]. Γεγονός συνδεδεμένο άμεσα με την κοινωνική πολιτική, ενόψει μάλιστα της Ευρώπης χωρίς σύνορα, είναι και ο Χάρτης Θεμελιωδών Κοινωνικών Δικαιωμάτων των Εργαζομένων<sup>51</sup> ή «Κοινωνική Χάρτα», ο οποίος αναμένεται να υιοθετηθεί από το Συμβούλιο στη Σύνοδο Κορυφής του Δεκεμβρίου 1989<sup>52</sup>.

Από το σύνολο των δράσεων και των πρωτοβουλιών των Ε.Κ. θα δούμε στη συνέχεια, τόσο την αναμόρφωση του ΕΚΤ και το συντονισμό των διαρθρωτικών ταμείων, που συνδέονται με τη χρηματοδότηση της επαγγελματικής κατάρτισης των Α.Ε.Α., όσο και τα ειδικά για τα Α.Ε.Α. μέτρα κατά την τελευταία δεκαετία, κατά την οποία η χώρα μας είναι μέλος των Ε.Κ.

47. Βλ. Κύρωση της Συνθήκης για την προσχώρηση της Ελλάδος στις Ε.Κ., ν. 945/79, ΦΕΚ 170/27.7.79, τ. Α'.

48. Βλ. Κύρωση της Συνθήκης για την προσχώρηση της Ισπανίας και της Πορτογαλίας στις Ε.Κ., ν. 1572/85, ΦΕΚ 193/18.11.85, τ. Α'.

49. Το ύψος της ανεργίας σε ποσοστό του ενεργού πληθυσμού από 10%, που ήταν το 1983, έφθασε το 10,6%, το 1987. (Βλ. 16η έκθεση δραστηριοτήτων του Ε.Κ.Τ. —οικον. έτος 1978, σελ. 11).

50. Βλ. Κανονισμό ΕΟΚ/2088/85, ΕΕ L 197/27.7.85, σ. 1.

51. Βλ. Σχέδιο Κοινοτικού Χάρτη των Θεμελιωδών Κοινωνικών Δικαιωμάτων των Εργαζομένων, COM (89) 471 τελικό, Βρυξέλλες 2.10.89.

52. Βλ. άρθρο του Διον. Σταμπόγλη στην Εφημερίδα «ΤΟ ΒΗΜΑ» της 21.5.89 με τίτλο «Την Κοινωνική Χάρτα καταρτίζουν οι "12"».

### 1.2.2. Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ)

Το ΕΚΤ έχει ως αποστολή να συμμετέχει στη χρηματοδότηση ενεργειών επαγγελματικής κατάρτισης, προώθησης της απασχόλησης και της γεωγραφικής κινητικότητας. Έχοντας λοιπόν υπόψη ότι πρέπει να ενεργοποιηθεί περισσότερο, σε ό,τι αφορά την πολιτική δημιουργίας θέσεων απασχόλησης, αφού παρά τη συμβολή του το ποσοστό της ανεργίας δεν μειώνεται (βλ. παραγρ. 1.1.2.α), επιχειρεί μια επανεξέταση και έναν επαναπροσδιορισμό της αποστολής του (βλ. προοίμιο της 83/516/ΕΟΚ απόφασης του Συμβουλίου)<sup>53</sup>.

Με τη νέα μεταρρύθμιση του Ταμείου, το 1984<sup>54</sup>, εξασφαλίζεται η διάθεση του 75% των πιστώσεων για ενέργειες υπέρ της απασχόλησης των νέων κάτω των 25 ετών (μεταξύ των οποίων και τα Α.Ε.Α.), από δε τις διαθέσιμες για επαγγελματική κατάρτιση πιστώσεις το 40% διατίθεται για σχετικές ενέργειες που πραγματοποιούν υποβαθμισμένες περιοχές, στις οποίες υπάγεται και ολόκληρη η Ελλάδα<sup>55</sup>. Μ' αυτή τη ρύθμιση δίδεται στην Ελλάδα η δυνατότητα να καλύπτει, τελικά, το σύνολο των αιτημάτων της, τουλάχιστον σε ό,τι αφορά τα Α.Ε.Α.<sup>56</sup>.

Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με το ότι το ποσοστό της συνδρομής του Ταμείου είναι αυξημένο κατά 10% (55% αντί 50%) για ορισμένες περιοχές, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα<sup>57</sup>, δίνει πρόσθε-

53. Απόφαση 83/516/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 17ης Οκτωβρίου 1983 για την αποστολή του ΕΚΤ (Ε.Ε. L 289/38/22.10.83) η οποία ισχύει από 23.10.83, αλλά αφορά προγράμματα τα οποία αρχίζουν να υλοποιούνται από το 1984 και μετά.

54. Οι μεταρρυθμίσεις αυτές (βλ. απόφαση 83/516/ΕΟΚ και Κανονισμό ΕΟΚ 2950/83, Ε.Ε. L 289/1/22.10.83, που εκδόθηκε για την εφαρμογή της) οδηγούν και στην αντικατάσταση του καταστατικού της Επιτροπής του ΕΚΤ (βλ. απόφαση του Συμβουλίου 83/517/ΕΟΚ, Ε.Ε. L 289/42/22.10.83 για το καταστατικό της Επιτροπής του ΕΚΤ).

55. Βλ. την 83/516/ΕΟΚ απόφαση του Συμβουλίου, ό.π. άρθρ. 7.

56. Βλ. ετήσιες εκθέσεις δραστηριοτήτων του ΕΚΤ, ετών 1981-88.

57. Βλ. α) Κανονισμό (ΕΟΚ) 1989/81 του Συμβουλίου της 13ης Ιουλίου 1981 «περί των ενεργειών που τυγχάνουν στην Ελλάδα αυξημένου ποσοστού παρέμβασης του ΕΚΤ», Ε.Ε. L 194/4/17.7.81. β) Απόφαση 83/515/ΕΟΚ του Συμβουλίου, ό.π. άρθρο 5.

τη δυνατότητα στην Ελλάδα για την ανάπτυξη δραστηριοτήτων επαγγελματικής κατάρτισης και απασχόλησης.

Όπως προκύπτει από το άρθρο 1 του Κανονισμού (ΕΟΚ 2950/83) του Συμβουλίου<sup>58</sup> και σε συνδυασμό με το Παράρτημα Ι του ίδιου Κανονισμού, στο οποίο αναφέρεται το άρθρο 1 της 83/673/ΕΟΚ απόφασης της Επιτροπής για τη διαχείριση του ΕΚΤ<sup>59</sup>, το ΕΚΤ χρηματοδοτεί:

- α) το εισόδημα (αμοιβή) των καταρτιζομένων,
- β) τα έξοδα κατάρτισης, διαμονής και διακίνησης των καταρτιζομένων, τα έξοδα κατάρτισης του διδακτικού προσωπικού και τα έξοδα απόσβεσης της αξίας των ακινήτων και του εξοπλισμού,
- γ) τα έξοδα προσαρμογής των θέσεων εργασίας για τα μειονεκτούντα άτομα,
- δ) τη χορήγηση ενισχύσεων για προσλήψεις σε πρόσθετες θέσεις εργασίας,
- ε) τις παροχές για διευκόλυνση της μετακίνησης και ενσωμάτωσης των διακινούμενων εργαζομένων και
- ς) την πραγματοποίηση ενεργειών ή μελετών προπαρασκευής ή αξιολόγησης.

Επίσης, σύμφωνα με δήλωση του Συμβουλίου, που έχει γραφεί στα πρακτικά της απόφασης 83/516/ΕΟΚ της 17ης Οκτωβρίου 1983<sup>60</sup>, στις δαπάνες για την επαγγελματική κατάρτιση, που χρηματοδοτεί το ΕΚΤ, περιλαμβάνονται τα έξοδα επαγγελματικής αναπροσαρμογής ή επαναπροσαρμογής των μειονεκτούντων ατόμων, εξαιρουμένων των ιατρικών εξόδων για τη λειτουργική τους αποκατάσταση.

Το 1985 πραγματοποιείται διεύρυνση των προσανατολισμών της πολιτικής της Ε.Κ., προκειμένου να αντιμετωπιστεί αποφασιστικότερα η ανεργία. Έτσι, με τροποποίηση του Κανονισμού (ΕΟΚ) 2950/83, χρηματοδοτείται και η ενίσχυση των νέων κάτω των 25 ετών, για τη δημιουργία ανεξάρτητης απασχόλησης (αυτοαπασχόληση)<sup>61</sup>.

58. Βλ. ό.π. Ε.Ε. L 289/1/22.10.83.

59. Ε.Ε. L 377/1/31.12.83.

60. Βλ. ό.π. κανονισμό ΕΟΚ 2950/83 του Συμβουλίου, ό.π. Παράρτημα, σ. 4.

61. Βλ. Κανονισμό ΕΟΚ 3824/85 (Ε.Ε. L 370/25/31.12.85).

Η επαγγελματική κατάρτιση, η εναλλασσόμενη κατάρτιση, η κατάρτιση εξειδικευμένου προσωπικού για την κάλυψη αναγκών της νέας τεχνολογίας, η ένταξη των νέων στην ενεργό ζωή (1987), η βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και εργασίας, η ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών, η συμμετοχή των εργαζομένων και των κοινωνικών εταίρων γενικότερα στις συζητήσεις για θέματα που τους αφορούν, είναι μερικά από τα πολυποίκιλα ενδιαφέροντα της Ε.Κ. στα πλαίσια της κοινωνικής της πολιτικής<sup>62</sup>. Μεταξύ των μέτρων που υλοποιούν την πολιτική αυτή, διακρίνονται και πάλι τα μέτρα για τα Α.Ε.Α., για τα οποία γίνεται, πάντοτε, ειδική αναφορά στις αποφάσεις που προαναφέραμε.

Όμως, παρά την κατ' έτος αύξηση της επιχορήγησης του ΕΚΤ, η οποία, βεβαίως, δεν είναι ανάλογη με την αύξηση του ύψους του γενικού προϋπολογισμού της Κοινότητας (βλ. πίνακα I), το ΕΚΤ προοδευτικά μειώνει τη χρηματοδότηση προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης και δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας<sup>63</sup>. Η μείωση αυτή οφείλεται στο γεγονός ότι η αύξηση του ύψους των ποσών των αιτημάτων χρηματοδότησης από το ΕΚΤ δεν είναι ανάλογη προς την αύξηση των πόρων του (βλ. πίν. I). Παράλληλα, το ποσοστό της ανεργίας, η οποία αποτελεί το πρώτο και μεγαλύτερο εμπόδιο για «τη

62. Βλ. «Η κοινωνική πολιτική της Κοινότητας εν όψει της προοπτικής του 1992», ό.π. σ. 7.

63. Η αύξηση των αιτημάτων για χρηματοδότηση προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης, όχι μόνο ως προς τον αριθμό, αλλά και ως προς το ύψος των ποσών που ζητούνται από το ΕΚΤ, ήταν τόσο μεγάλη, ώστε οδήγησε σε μία γραμμική μείωση, κατά ίσο για όλα τα κράτη ποσοστό, της χρηματοδότησης του ΕΚΤ. Με τη διαδικασία αυτή το 1989 το ποσοστό της συμμετοχής του Ταμείου στις ενέργειες υπέρ των ατόμων από 25 ετών και άνω μειώθηκε σε τέτοιο βαθμό, ώστε έφτασε κάτω από το μισό της προβλεπόμενης συμμετοχής του στο κόστος των προγραμμάτων, δηλαδή στο 20% αντί του 50%, και για τις ενέργειες υπέρ των νέων κάτω των 25 ετών, στο 38% αντί του 50%. Για την Ελλάδα, η οποία δικαιούται ποσοστό μέχρι 55%, τα αντίστοιχα ποσοστά διαμορφώνονται σε 22% και 42% αντίστοιχα. Σχετ. βλ. ετήσιες εκθέσεις για τη δραστηριότητα του ΕΚΤ των οικονομικών ετών 1986, 1987, 1988 και την τελευταία εγκριτική απόφαση του ΕΚΤ για τα προγράμματα έτους 1989 [C (89) 570/22.3.89]

## ΠΙΝΑΚΑΣ I

Ετήσια μεταβολή (%) των πόρων του ΕΚΤ και του ποσού των αιτημάτων που υποβάλλονται σε σχέση με τα ποσά που διατίθενται

| ΕΤΟΣ  | 1984* | 1985            | 1986           | 1987           |
|---|-------|-----------------|----------------|----------------|
| Ετήσια επιχορήγηση του ΕΚΤ σε εκατ. ECU και ποσοστό αύξησής της                               | 1.846 | 2.010<br>(8,9%) | 2.290<br>(14%) | 2.542<br>(11%) |
| Καθαροί πόροι του ΕΚΤ σε σχέση με το γενικό προϋπολογισμό της Κοινότητας                      | 6,9%  | 6,56%           | 6,35%          | 6,32%          |
| Ύψος ποσού αιτήσεων χρηματοδότησης από το ΕΚΤ σε σχέση με τις διατιθέμενες απ' αυτό πιστώσεις | 166%  | 197%            | 168%           | 167%           |

\* Το σημερινό καθεστώς του ΕΚΤ άρχισε να ισχύει μετά την αναθεώρηση του 1984

Πηγή: Ετήσιες εκθέσεις (13η-16η) δραστηριοτήτων του ΕΚΤ των αντίστοιχων οικονομικών ετών (1984-1987).

βελτίωση της ποιότητας της ζωής και του βιοτικού επιπέδου», παραμένει σταθερό (βλ. πίνακα II).

Το ποσοστό ανεργίας στη Κοινότητα, κατά την 5ετία 1983-87, κυμαίνεται από 3% (Λουξεμβούργο) έως 22% (Ισπανία) της συνολικής δύναμης του Εργατικού Δυναμικού, με μ.ό., για την Κοινότητα των Δώδεκα, από 10 έως 11%<sup>64</sup> (βλ. και πίνακα III). Από την άλλη πλευρά,

64. Πηγή: EUROSTAT, από το Ειδικό τεύχος της περιοδικής έκδοσης «Κοινωνική Ευρώπη» — «Η κοινωνική διάσταση της εσωτερικής αγοράς», Υ.Ε.Ε. των Ε.Κ., Λουξεμβούργο 1989, σ. 109.

## ΠΙΝΑΚΑΣ II

Άνεργα άτομα στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα  
κατά την πενταετία 1983-1987

| ΕΤΟΣ  | 1983 | 1984 | 1985 | 1986 | 1987 |
|---|------|------|------|------|------|
| Ανεργα άτομα<br>σε εκατομμύρια                        | 14,2 | 15,2 | 15,9 | 16,1 | 16,1 |
| Ποσοστό (%) επί του<br>συνολικού ενεργού<br>πληθυσμού | 10,4 | 11,0 | 11,4 | 11,5 | 11,3 |

Πηγή: 16η έκθεση δραστηριοτήτων ΕΚΤ (οικονομικό έτος 1987), σ. 10.

σε ό,τι αφορά τις χρηματοδοτήσεις, παρατηρείται ότι το 1987 η χορήγηση του ΕΚΤ, σε σχέση με το σύνολο του κοινοτικού προϋπολογισμού, αντιπροσώπευε το 6,32% του συνόλου των πιστώσεων<sup>66</sup> (6,9% το 1984, 6,56% το 1985 και 6,35% το 1986· σχετ. βλ. πίνακα I).

Η Κοινότητα μπροστά στο μεγάλο αυτό πρόβλημα<sup>65</sup>, το οποίο δεν μπορεί πλέον να αντιμετωπιστεί με μόνο το ΕΚΤ, και έχοντας υπόψη τις ανισότητες στο εσωτερικό της, επιχειρεί μέσα στην υπό εξέταση 10ετία να αντιμετωπίσει τα πολυποίκιλα κοινωνικά προβλήματα με ένα συνδυασμό γενικών και ειδικών μέτρων.

Στα γενικά μέτρα εντάσσεται η νέα πολιτική για τα διαρθρωτικά ταμεία [Γεωργικό - Τμήμα Προσανατολισμού (FEOGA - Section d'Orientation), Κοινωνικό (FSE) και Περιφερειακό (FEDER)], τα οποία δεν πρέπει πλέον μόνο να αναμορφώνονται, αλλά και να συντονίζονται και να συνεργάζονται μεταξύ τους, ώστε μέσω της συνεργασίας των ταμείων αυτών να υπάρχει δυνατότητα, εκτός των άλλων, και μετακίνησης πόρων τους, αφού η συνεχής αύξησή τους είναι αδύνατη (βλ. παράγρ. 1.2.3.).

65. Βλ. «Η κοινωνική διάσταση της εσωτερικής αγοράς», ό.π. σ. 15.

66. Βλ. 15η έκθεση δραστηριοτήτων του ΕΚΤ, ό.π. σ. 14.

## ΠΙΝΑΚΑΣ III

Ποσοστά (%) ανεργίας για τις συγκρίσεις μεταξύ κρατών-μελών  
(Ετήσιος μέσος όρος)

| ΕΤΟΣ                       | ΕΥΡΩΠΕΙΑ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ | ΔΑΝΙΑ | ΓΕΡΜΑΝΙΑ | ΕΛΛΑΔΑ | ΙΣΠΑΝΙΑ | ΓΑΛΛΙΑ | ΙΡΑΝΔΙΑ | ΙΤΑΛΙΑ | ΛΟΥΞΕΜ-ΒΟΥΡΓΟ |          | ΟΛΛΑΝΔΙΑ | ΠΟΡΤΟ-ΓΑΛΙΑ | ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ |
|----------------------------|--------------------|-------|----------|--------|---------|--------|---------|--------|---------------|----------|----------|-------------|------------------|
|                            |                    |       |          |        |         |        |         |        | ΒΟΥΡΓΟ        | ΟΛΛΑΝΔΙΑ |          |             |                  |
| <b>ΑΝΔΡΕΣ ΚΑΙ ΓΥΝΑΙΚΕΣ</b> |                    |       |          |        |         |        |         |        |               |          |          |             |                  |
| 1983                       | 10.0               | 12.6  | 9.5      | 6.9    | 9.0     | 17.8   | 8.2     | 15.2   | 9.0           | 3.6      | 12.5     | 7.7         | 11.0             |
| 1984                       | 10.7               | 12.6  | 9.2      | 7.2    | 9.3     | 20.6   | 9.9     | 17.0   | 9.5           | 3.0      | 12.5     | 8.4         | 11.0             |
| 1985                       | 10.9               | 11.8  | 7.6      | 7.2    | 8.7     | 21.9   | 10.3    | 18.4   | 9.4           | 2.9      | 10.5     | 8.5         | 11.0             |
| 1986                       | 10.8               | 11.8  | 5.8      | 6.6    | 8.2     | 21.3   | 10.4    | 18.5   | 10.6          | 2.7      | 10.2     | 8.2         | 11.0             |
| 1987                       | 10.6               | 11.6  | 5.9      | 6.6    | 8.0     | 21.2   | 10.6    | 19.2   | 11.0          | 3.1      | 10.0     | 6.8         | 10.0             |
| <b>ΑΝΔΡΕΣ</b>              |                    |       |          |        |         |        |         |        |               |          |          |             |                  |
| 1983                       | 8.8                | 8.7   | 8.5      | 6.2    | 6.8     | 16.5   | 6.3     | 14.7   | 6.0           | 2.7      | 11.3     | 4.7         | 11.0             |
| 1984                       | 9.4                | 8.5   | 8.1      | 6.2    | 6.8     | 19.5   | 7.9     | 16.5   | 6.3           | 2.4      | 11.1     | 5.8         | 11.0             |
| 1985                       | 9.5                | 7.6   | 6.2      | 6.3    | 6.3     | 20.4   | 8.5     | 17.7   | 6.2           | 2.2      | 9.3      | 6.3         | 11.0             |
| 1986                       | 9.3                | 7.5   | 4.2      | 5.5    | 5.6     | 19.4   | 8.5     | 17.7   | 7.1           | 2.0      | 8.8      | 6.3         | 11.0             |
| 1987                       | 8.8                | 7.3   | 4.5      | 5.6    | 5.4     | 17.5   | 8.3     | 17.9   | 7.2           | 2.4      | 8.3      | 5.1         | 10.0             |
| <b>ΓΥΝΑΙΚΕΣ</b>            |                    |       |          |        |         |        |         |        |               |          |          |             |                  |
| 1983                       | 11.9               | 19.1  | 10.6     | 7.9    | 13.3    | 20.8   | 10.9    | 16.6   | 14.8          | 5.4      | 14.9     | 12.0        | 9.0              |
| 1984                       | 12.8               | 19.4  | 10.5     | 8.6    | 13.9    | 23.4   | 12.5    | 18.1   | 15.6          | 4.3      | 15.0     | 12.1        | 10.0             |
| 1985                       | 13.0               | 18.6  | 9.3      | 8.7    | 13.1    | 25.2   | 12.7    | 19.8   | 15.5          | 4.4      | 12.7     | 11.7        | 11.0             |
| 1986                       | 13.1               | 18.7  | 7.7      | 8.2    | 12.8    | 25.4   | 12.8    | 20.4   | 17.1          | 4.2      | 12.9     | 11.0        | 11.0             |
| 1987                       | 13.4               | 18.4  | 7.5      | 8.2    | 12.5    | 28.8   | 13.5    | 22.0   | 17.7          | 4.5      | 13.0     | 9.3         | 9.0              |

Πηγή: 16η έκθεση δραστηριοτήτων ΕΚΤ (οικονομικό έτος 1987), σ. 11.

Στα ειδικά μέτρα υπάγονται τα ΜΟΠ (βλ. παράγρ. 1.2.1.), τα οποία αποβλέπουν στην εξάλειψη των ανισοτήτων Βορρά-Νότου. Τέλος, επιμέρους κατηγορία των ειδικών αυτών μέτρων αποτελεί η έκτακτη ενίσχυση της Ελλάδας για την αναβάθμιση της περιθαλψης των ατόμων με προβλήματα ψυχιατρικής αρμοδιότητας, με στόχο την επαγγελματική τους αποκατάσταση (βλ. και παράγρ. 2.1.2.η και 2.1.3.ε)<sup>67</sup>.

### 1.2.3. Η αναμόρφωση και η συνεργασία των διαρθρωτικών Ταμείων

Όπως αναφέραμε στην παράγραφο 1.2.2., και σε υποσημείωση της ίδιας παραγράφου, η εκ μέρους του ΕΚΤ χρηματοδότηση των προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης και απασχόλησης προοδευτικά μειώνεται, λόγω της μη αναλογικής σχέσης μεταξύ της αύξησης των πόρων του ΕΚΤ και της αύξησης των αιτημάτων (των κονδυλίων που απαιτούνται για την υλοποίηση των προγραμμάτων) που υποβάλλονται σ' αυτό. Οι καθαροί πόροι του ΕΚΤ, όπως βλέπουμε στον πίνακα I, ενώ αυξάνονται σε απόλυτους αριθμούς, σε αναλογική σχέση με το γενικό προϋπολογισμό της Κοινότητας δεν παραμένουν, τουλάχιστον, σταθεροί, αλλά ακολουθούν, μετά το 1985, και πτωτική πορεία. Έτσι, το ποσοστό του ύψους των ετήσιων αιτημάτων κατέληξε να είναι σταθερά υψηλότερο (κατά 70% περίπου) του ύψους των διατιθέμενων εκ μέρους του ΕΚΤ πιστώσεων. Κατά συνέπεια, ένα μεγάλο μέρος των δαπανών που απαιτούνται για την υλοποίηση των προγραμμάτων δεν καλύπτεται από το ΕΚΤ, οπότε δημιουργούνται προβλήματα κανονικής εφαρμογής των προγραμμάτων.

Με την εξέλιξη αυτή, τόσο ως προς τους οικονομικούς πόρους, όσο και ως προς την ανεργία (βλ. παράγρ. 1.2.2.), και με δεδομένο ότι ο Κοινοτικός Προϋπολογισμός δεν κάλυπτε τα ανοίγματα αυτά, η

67. Βλ. Κανονισμό (ΕΟΚ) 815/84 του Συμβουλίου της 26ης Μαρτίου 1984 για την έκτακτη οικονομική ενίσχυση της Ελλάδας στον κοινωνικό τομέα, Ε.Ε. L 88/1/31.3.84.

Κοινότητα βρέθηκε, κατά τη γνώμη μας, μπροστά στον ακόλουθο προβληματισμό:

— Να αντιμετωπίσει μια μακροπρόθεσμη λύση, η οποία, εκτός των άλλων, απαιτούσε όχι μια απλή αύξηση του διατιθέμενου για το ΕΚΤ από τον κοινοτικό προϋπολογισμό ποσού, αλλά ουσιαστική διαφοροποίηση του ποσοστού του κοινοτικού προϋπολογισμού που δινόταν στο ΕΚΤ. Όμως, τη λύση αυτή την εμπόδιζε, καταρχήν, η γενικότερη οικονομική πολιτική της Κοινότητας.

— Να εφαρμόσει μια βραχυπρόθεσμη συμβατική λύση, η οποία, λόγω του βραχυπρόθεσμου χαρακτήρα της, θα μετέθετε απλώς το πρόβλημα, γεγονός το οποίο θα σήμαινε μεγιστοποίησή του κατά τα επόμενα έτη.

— Να αυξήσει, σε απόλυτους αριθμούς, τους πόρους τους ΕΚΤ, οι οποίοι, όμως, θα επέφεραν προσωρινή μόνο σμίκρυνση της διαφοράς. Γιατί μία απλή αύξηση των πόρων του, χωρίς άλλη ενέργεια (καθορισμός σταθερού ποσοστού, περιορισμός περιπτώσεων που θα χρηματοδοτούνται κ.ά.), θα οδηγούσε σε μία παγίωση της διαφοράς μεταξύ του ύψους των διατιθέμενων πόρων και των ποσών που χορηγεί το ΕΚΤ.

Παράλληλα με τον προβληματισμό αυτό προέκυπτε το ερώτημα: κατά πόσον το θέμα της απασχόλησης αντιμετωπίζεται με μία απλή αύξηση των προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης; Γιατί για τη λύση αυτή υπήρχε μία αρνητική εμπειρία από το παρελθόν. Τέτοια αρνητικά στοιχεία ήταν:

α) Ο κατακερματισμός των ενισχύσεων του ΕΚΤ μεταξύ πολυάριθμων και ανεξάρτητων σχεδίων μικρής κλίμακας<sup>68</sup>, τα οποία δεν εξυπηρετούσαν μακροπρόθεσμες ή έστω μεσοπρόθεσμες αναπτυξιακές ανάγκες.

β) Η διαπίστωση ότι δε μπορεί το ΕΚΤ να αντιμετωπίσει μόνο του, για δημοσιονομικούς<sup>69</sup>, αλλά και για άλλους — κατά την άποψή

68. Βλ. «Η κοινωνική πολιτική της Κοινότητας εν όψει της προοπτικής του 1992», ό.π. σ. 8.

69. Βλ. ό.π. «Η κοινωνική πολιτική της Κοινότητας εν όψει της προοπτικής του 1992», σ. 4.

μας — λόγους, το όλο πρόβλημα<sup>70</sup>.

γ) Ο αριθμός των ατόμων, που εισέρχεται στην αγορά εργασίας, καλύπτει ένα πολύ μικρό ποσοστό του αριθμού των ατόμων που καταρτίζονται<sup>71</sup>.

δ) Η χρηματοδότηση τείνει να μεταβληθεί, από μέσο ενίσχυσης της κατάρτισης με σκοπό την απασχόληση, σε σκοπό μέσω της διαδικασίας κατάρτισης.

Με τις σκέψεις αυτές και τα δεδομένα αυτά επιλέχθηκε λύση, η οποία δεν περιλάμβανε μόνο αύξηση των κονδυλίων<sup>72</sup>, αλλά και μεθό-

70. Αναφέρουμε ένα υποθετικό παράδειγμα, για επισήμανση του χαρακτήρα των ποικίλων λόγων που δεν συνηγορούν για την αυτοδύναμη και ανεξάρτητη, εκ μέρους του ΕΚΤ, αντιμετώπιση του όλου προβλήματος.

Ένας αριθμός νέων ατόμων εκπαιδεύεται, με χρηματοδότηση του ΕΚΤ, για να χρησιμοποιηθεί αμέσως στην παραγωγή κάποιου σύγχρονου προϊόντος το οποίο τελικά δεν έχει την αναμενόμενη ζήτηση στην αγορά. Η παραγωγή του προϊόντος μειώνεται ή διακόπτεται και ορισμένα ή όλα τα άτομα, που απασχολούνται στην παραγωγή του προϊόντος αυτού, μένουν άνεργα και ο κύκλος κλείνει είτε με μετακίνηση σε συναφή απασχόληση ή επανεκπαίδευση, είτε με μακρά ανεργία (άνω των 12 μηνών σύμφωνα με τον κοινοτικό ορισμό του δίδεται σε όλες τις κανονιστικές διατάξεις για τις προϋποθέσεις χορήγησης της ενίσχυσης του ΕΚΤ). Τα άτομα αυτά, για να μη μείνουν άνεργα και να ενταχθούν, όσο το δυνατό συντομότερα, στην αγορά εργασίας, θα υποστούν κάποια νέα εκπαίδευση ή εξειδίκευση (πάλι με χρηματοδότηση του ΕΚΤ), σε ειδικότητες των οποίων θα έχει ανάγκη, όπως θα υποστηριχθεί, η αγορά εργασίας. Διαφορετικά θα περιμένουν να υπάρξει ζήτηση της ειδικότητάς τους.

Είναι προφανές εδώ ότι η σκοπιμότητα παραγωγής του προϊόντος ήταν στοιχείο διερεύνησης, που έπρεπε να προηγηθεί του ελέγχου της σκοπιμότητας κατάρτισης του εξειδικευμένου προσωπικού, το οποίο είχε ανάγκη η μονάδα παραγωγής του προϊόντος.

71. Όπως προκύπτει από τις ετήσιες εκθέσεις, που προβλέπονται από το άρθρο 8 της 83/673/ΕΟΚ απόφασης του Συμβουλίου, στην Ελλάδα επί συνόλου 3.788 καταρτιζόντων στα εποπτευόμενα από το Υ.Υ.Π. και Κ.Α. ιδρύματα, κατά τη χρονική περίοδο 1984-87, τοποθετήθηκαν σε θέσεις εργασίας 225 (ποσοστό 6%)· βλ. παράγρ. 2.1.3., πίνακα V.

72. «Στις αρχές του 1988, η Επιτροπή κατόρθωσε ήδη να πείσει τους αρχηγούς κρατών και κυβερνήσεων σχετικά με την αναγκαιότητα εξωραϊσμού των διαρθρωτικών ταμείων της Κοινότητας και το διπλασιασμό των κονδυλίων του προϋπολογισμού, που διατίθενται για αυτά από τις ημέρες μας έως το 1993»· βλ. «Η Κοινωνική Πολιτική της Κοινότητας εν όψει της προοπτικής του 1992», ό.π. σελ. 8.

δεύσεις τέτοιες, ώστε να αντιμετωπίζει μακροπρόθεσμους στόχους με:

1) Τη συνεργασία του ΕΚΤ με τα άλλα δύο διαρθρωτικά ταμεία [(ΕΤΠΑ και ΕΓΤΠΕ - Τμήμα Προσανατολισμού), βλ. υποσημείωση 77α] των οποίων επίσης διπλασιάζει τους πόρους<sup>73</sup>.

2) Την αύξηση του ποσοστού συμμετοχής του ΕΚΤ στη χρηματοδότηση της επαγγελματικής κατάρτισης και απασχόλησης<sup>74</sup>, που αποτελούν αναγκαία προϋπόθεση για την υλοποίηση ολοκληρωμένων προγραμμάτων με αναπτυξιακούς στόχους (βλ. και παράγρ. 3.7). Η επίτευξη των στόχων αυτών επιδιώκεται μέσω επιτελικών ενεργειών και όχι μεμονωμένων, τοπικών και αποσπασματικών, πρωτοβουλιών.

3) Τη διαπραγμάτευση, μεταξύ Κοινότητας και Εθνικών Αρχών, των στόχων και της στρατηγικής επίτευξής τους.

4) Την προετοιμασία του πεδίου για την εδραίωση της κοινωνικής διάστασης της εσωτερικής αγοράς<sup>75</sup> εν όψει της ολοκλήρωσής της το 1992<sup>76</sup>.

5) Τον καθορισμό νέων μεθόδων οικονομικού ελέγχου και αξιολόγησης των ενεργειών που χρηματοδοτούνται.

Την πολιτική αυτή εκφράζει η λήψη μιας σειράς μέτρων τα οποία οδήγησαν στην αναμόρφωση των διαρθρωτικών ταμείων<sup>77</sup>. Τα

73. Βλ. ό.π. υποσημείωση 72.

74. Βλ. «Κοινωνική Ευρώπη - Η κοινωνική διάσταση της εσωτερικής αγοράς», ό.π. σ. 12.

75. Βλ. Κανονισμό (ΕΟΚ), 2052/88, άρθρ. 13, παράγρ. 3. Περί του κανονισμού αυτού γίνεται λόγος και παρακάτω, όπου περιγράφονται οι στόχοι και η αποστολή των διαρθρωτικών ταμείων.

76. Βλ. άρθρο 13 της «Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης», Λουξεμβούργο 17 Φεβρουαρίου 1986 και Χάγη 28 Φεβρουαρίου 1986 που κυρώθηκε από ελληνικής πλευράς με το ν. 1681/31.1.87 (ΦΕΚ 10/4.2.87, τ. Α').

77. Βλ.: α) Κανονισμό (ΕΟΚ) αριθμ. 2052/88 του Συμβουλίου της 24ης Ιουνίου 1988 για την αποστολή των διαρθρωτικών Ταμείων [Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων - Τμήμα Προσανατολισμού (ΕΓΤΠΕ - Τμήμα Προσανατολισμού) Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ) και Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΕΤΠΑ)], την αποτελεσματικότητά τους και το συντονισμό των παρεμβάσεών τους μεταξύ τους καθώς και με τις παρεμβάσεις της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (ΕΤΕ) και των άλλων υφιστάμενων χρηματοδοτικών οργάνων (Ε.Ε. L 185/9-44/15.7.88).

β) Κανονισμό (ΕΟΚ) αριθμ. 4253/88 του Συμβουλίου της 19ης Δεκεμβρίου 1988

μέτρα αυτά διαδικαστικά μεν άρχισαν να ισχύουν ήδη από το 1988, ουσιαστικά δε θα αρχίσουν να εφαρμόζονται (για τη χώρα μας) από το 1990. Σύμφωνα με την πολιτική αυτή οι στόχοι και η αποστολή των διαρθρωτικών ταμείων, όπως προσδιορίζονται στο άρθρο I του Κανονισμού (ΕΟΚ) αριθμ. 2052/88 του Συμβουλίου, είναι πέντε:

- Στόχος 1 :** Προώθηση της ανάπτυξης και διαρθρωτικής προσαρμογής των καθυστερημένων, από άποψη αναπτυξιακή, περιοχών<sup>78</sup>.
- Στόχος 2 :** Μετατροπή των περιφερειών, παραμεθόριων περιοχών ή τμημάτων περιοχών που πλήττονται σοβαρά από τη βιομηχανική παρακμή.
- Στόχος 3 :** Καταπολέμηση της ανεργίας μακράς διάρκειας.
- Στόχος 4 :** Διευκόλυνση της επαγγελματικής ένταξης των νέων.
- Στόχος 5 :** Με την προοπτική της αναμόρφωσης της κοινής γεωργικής πολιτικής:
- α) επιτάχυνση της προσαρμογής των γεωργικών διαρθρώσεων, και
- β) προώθηση της ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών.

για τις διατάξεις εφαρμογής του Κανονισμού (ΕΟΚ) αριθμ. 2052/88, όσον αφορά τον συντονισμό των παρεμβάσεων των διαφόρων διαρθρωτικών ταμείων μεταξύ τους καθώς και με τις παρεμβάσεις της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων και των λοιπών υφιστάμενων χρηματοδοτικών οργάνων (Ε.Ε. L 374/1/31.12.88).

γ) Κανονισμό (ΕΟΚ) αριθμ. 4255/88 του Συμβουλίου, της 19ης Δεκεμβρίου 1988, για τις διατάξεις εφαρμογής του Κανονισμού (ΕΟΚ) αριθμ. 2052/88, όσον αφορά το ΕΚΤ (Ε.Ε. L 374/21/31.12.88).

δ) Κανονισμό (ΕΟΚ) αριθμ. 4256/88, αντίστοιχο με τον 4255/88 για ΕΓΤΠΕ - Τμήμα Προσανατολισμού (Ε.Ε. L 374/25/31.12.88).

ε) Κανονισμό (ΕΟΚ) αριθμ. 4254/88, αντίστοιχο με τον 4255/88 για ΕΓΠΑ (Ε.Ε. L 374/15/31.12.88).

78. Ολόκληρη η Ελλάδα περιλαμβάνεται στις αναπτυξιακά καθυστερημένες περιοχές (βλ. παράρτημα Κανονισμού ΕΟΚ 2052/88, ό.π. Ε.Ε. L 185/20).

Ο νέος τρόπος παρέμβασης και συνεργασίας των διαρθρωτικών ταμείων αποβλέπει στη χάραξη αναπτυξιακής πολιτικής εκ μέρους των κρατών-μελών, μέσω της οποίας θα αντιμετωπιστεί και η ανεργία του γενικότερου πληθυσμού, στον οποίο περιλαμβάνονται και τα Α.Ε.Α.

Τα αποτελέσματα, του νέου αυτού τρόπου παρέμβασης και συνεργασίας των διαρθρωτικών ταμείων, θα αρχίσουν να καταφαίνονται μετά την έναρξη εφαρμογής των νέων προγραμμάτων, η χρηματοδότηση των οποίων μπορεί να φθάσει μέχρι και το 75% του συνολικού κόστους τους και σε ορισμένες περιπτώσεις μέχρι και 100%<sup>79</sup>.

Βεβαίως, οι πρώτες ενδείξεις θα προκύψουν, μόλις γνωστοποιηθούν τα αποτελέσματα των διαπραγματεύσεων της Κοινότητας και των Εθνικών Αρχών για την οριστική μορφή των προτάσεων, οι οποίες τελικά θα εγκριθούν, και, στη συνέχεια, κατά την πράγματι-ποίηση των πρώτων οικονομικών και άλλων ελέγχων<sup>80</sup>.

Προσωπική μας αντίληψη είναι ότι η συνέπεια των εθνικών φορέων σχεδιασμού και υλοποίησης των σχετικών προγραμμάτων θα έχει ως αποτέλεσμα το μέγιστο, δυνατό, εθνικό και κοινοτικό όφελος.

#### 1.2.4. Η θέση των ατόμων με ειδικές ανάγκες

Στην περίοδο αυτή, τη μετά την ένταξη της Ελλάδας στην Ε.Κ., η θέση της Κοινότητας απέναντι στα Α.Ε.Α. μπορούμε να πούμε ότι είναι ιδιαίτερα θετική. Η Κοινότητα, έχοντας υπόψη της τα προβλήματα ανεργίας του γενικότερου πληθυσμού, τα οποία καθιστούν δυσχερέστατη τη διαδικασία επαγγελματικής επανένταξης ή ένταξης των Α.Ε.Α., αυξάνει τον αριθμό και το ρυθμό των ενεργειών για τα Α.Ε.Α. Άλλωστε, από μελέτες που έγιναν στις Η.Π.Α., έχει αποδειχτεί ότι λιγότερο κοστίζει η βοήθεια κοινωνικής ένταξης ενός Α.Ε.Α. παρά η ανάληψη των εξόδων ιδρυματικής διαβίωσής του<sup>81</sup>.

79. Βλ. Κανονισμό (ΕΟΚ) 2052/88, ό.π. άρθρ. 13, παράγρ. 3 και 4.

80. Βλ. Κανονισμό (ΕΟΚ) 4255/88 του Συμβουλίου, ό.π. άρθρο 8.

81. Βλ. «Ευρωπαϊκή Κοινότητα», ό.π. σ. 20.

Όπως στο παλαιό, έτσι και στο ανάθεωρημένο ΕΚΤ αναφέρεται ρητά και πάλι ότι τα Α.Ε.Α. αποτελούν ομάδα του πληθυσμού για την κοινωνική επανένταξη της οποίας παρεμβαίνει το ΕΚΤ. Σε όλες τις αποφάσεις της Επιτροπής των Ε.Κ., που αναφέρονται στις κατευθύνσεις για τη διαχείριση του παλαιού και του νέου (του ανάθεωρημένου) ΕΚΤ, περιλαμβάνονται και ενέργειες για την επαγγελματική κατάρτιση των Α.Ε.Α.<sup>82</sup>. Δηλαδή, παράλληλα με τη χρηματοδότηση της επαγγελματικής κατάρτισης και της απασχόλησης των Α.Ε.Α., μέσω του ΕΚΤ, η Ε.Κ. λαμβάνει μια σειρά άλλων μέτρων και πρωτοβουλιών ειδικά για τα Α.Ε.Α. Για τα ειδικά αυτά μέτρα γίνεται αναφορά στην επόμενη παράγραφο.

82. Βλ. αποφάσεις της Επιτροπής 85/261/ΕΟΚ (Ε.Ε. L 133/22.5.85, σ. 26), 86/221/ΕΟΚ (Ε.Ε. L 153/7.6.86, σ. 59), 87/329/ΕΟΚ (Ε.Ε. L 167/26.6.87, σ. 56), 88/319/ΕΟΚ (Ε.Ε. L 143/10.6.88, σ. 45) και, για τους στόχους 3 και 4 στα πλαίσια της μεταρρύθμισης των διαρθρωτικών ταμείων, τις κατευθύνσεις 89/C 45/04 (Ε.Ε. C 45/24.2.89, σ. 6).

### 1.3. Ειδικά μέτρα για τα Α.Ε.Α. κατά τη 10ετία του '80

#### 1.3.1. Κατευθυντήριο Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου

Οι ενέργειες που προβλέπονται, κατά τη δεκαετία του '80 ειδικά για τα Α.Ε.Α., καταδεικνύουν το ενδιαφέρον της Κοινότητας για τα άτομα αυτά. Το ενδιαφέρον δεν περιορίζεται στην ενίσχυση επί μέρους πρωτοβουλιών, αλλά επεκτείνεται στην εκ μέρους της Κοινότητας ανάληψη ενεργειών με βασικό, καταρχήν, στόχο τη δημιουργία, σε συνεργασία με τα κράτη-μέλη, δικτύου αναπτυξιακής δράσης σε τοπικό επίπεδο. Με τον τρόπο αυτό η εμπειρία από τη δράση του δικτύου θα χρησιμεύσει ως σημείο αναφοράς και ανάπτυξης και θα συμβάλει στο συντονισμό των δραστηριοτήτων υπέρ των Α.Ε.Α. στο τοπικό επίπεδο<sup>83</sup>.

Ως πρώτη ενέργεια, στη 10ετία του '80, μπορεί να θεωρηθεί το ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 11ης Μαρτίου 1981<sup>84</sup>, το οποίο, λαμβάνοντας υπόψη ότι οι πολίτες της Κοινότητας με σωματικές, νοητικές ή αισθητηριακές δυσκολίες αντιπροσωπεύουν το 5 έως 9% του κοινοτικού πληθυσμού, διατυπώνει τις ακόλουθες προτάσεις:

1. Συνιστά στην Επιτροπή, μεταξύ των άλλων, και τα εξής:
  - α) Να επανεξετάσει τους τρόπους βοήθειας των ατόμων αυτών.
  - β) Να προβεί σε μία σειρά ενεργειών και συγκεκριμένα:
    - να συντάξει έκθεση για την κοινωνική και οικονομική κατάσταση των αναπήρων σε κάθε κράτος-μέλος,
    - να καταρτίσει κοινοτική μελέτη, για τα κοινά κριτήρια και τους κανόνες που αφορούν τα δικαιώματα και τα καθήκοντα των Α.Ε.Α.
  - γ) Να μελετήσει ένα εφαρμόσιμο σύστημα ποσοστάσεων για την απασχόληση των Α.Ε.Α., με ενεργότερη συμμετοχή και του ΕΚΤ

83. Βλ. «Έκθεση για την κοινωνική εξέλιξη - Έτος 1981», έκδοση της Επιτροπής των Ε.Κ., Απρίλιος 1982, σ. 8, σε συνδυασμό με τη 15η έκθεση των δραστηριοτήτων του ΕΚΤ.

84. Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 11ης Μαρτίου 1981 «Περί της οικονομικής, κοινωνικής και επαγγελματικής ενσωμάτωσης των αναπήρων εντός της Ευρωπαϊκής Κοινότητας κατά το 1981, Διεθνές Έτος Αναπήρων», Ε.Ε. C77/6.4.81, σσ. 24-31.

στη ρύθμιση του όλου προβλήματος και κυρίως σε ό,τι αφορά την εκπαίδευση ειδικευμένου προσωπικού.

2. Προτρέπει το Συμβούλιο και την Επιτροπή να ενεργήσει, έτσι ώστε να αναληφθούν εκ μέρους των κρατών-μελών οι εξής υποχρεώσεις:

- α) Εφαρμογή του καταστατικού χάρτη του Ο.Η.Ε. για το Διεθνές Έτος Αναπήρων (Δ.Ε.Α.).
- β) Πραγματοποίηση των αναγκαίων μετατροπών στα κτίρια, κέντρα αναψυχής, αθλητικά γήπεδα, δημόσια πάρκα, πισίνες κτλ. για να είναι προσιότερα στα Α.Ε.Α., κάνοντας, μάλιστα, έναρξη των σχετικών προσπαθειών από το Δ.Ε.Α., (1981).
- γ) Λήψη όλων των απαραίτητων μέτρων για:

— την άρση των αρχιτεκτονικών δυσκολιών — βάσει των συστάσεων που αναφέρονται στην έκθεση του 1975 για τις αρχιτεκτονικές δυσκολίες<sup>85</sup>,

— την εξασφάλιση επαρκών εγκαταστάσεων στα κτίρια, που είναι ανοικτά στο κοινό, και τη δημιουργία ξενώνων ή «επιβλεπόμενων» κατοικιών και εργαστηρίων για τους νοητικά υστερούντες και τους νοητικά ασθενείς, που είναι αδύνατο να ζήσουν μόνοι, αλλά και ολέθριο να μπουν σε ίδρυμα.

3. Θεωρεί ότι τα κράτη μέλη πρέπει να δραστηριοποιηθούν «προς την κατεύθυνση του συντονισμού της πολιτικής τους για τα Α.Ε.Α. και της στενής συνεργασίας των κυβερνήσεων με τις τοπικές αρχές και τις εθελοντικές οργανώσεις».

4. Αναγνωρίζει το σημαντικό ρόλο της οικογένειας του αναπήρου και των φιλανθρωπικών οργανώσεων.

5. Κρίνει ότι η Επιτροπή πρέπει να εκσυγχρονίσει τη μεθοδολογία της μελέτης και αποτύπωσης των προβλημάτων των Α.Ε.Α. και της πληροφόρησής τους για τα θέματα που τους απασχολούν και τις δυνατότητες που τους προσφέρονται.

6. Καλεί όλους τους αρμόδιους φορείς να ενδιαφερθούν περισσότερο για τα μέτρα κυκλοφορίας και μεταφοράς των Α.Ε.Α.

85. Βλ. "Réadaptation des handicapés - Elimination des obstacles architecturaux à leur mobilité", ό.π. COM (75) 432 final.

7. Προτείνει την εφαρμογή μιας τηλεοπτικής εκδήλωσης "EUROTHON" κατ' αναλογία με το πρόγραμμα "TELETHON"<sup>86</sup>.

8. Πιστεύει ότι πρέπει να καταβληθεί ξεχωριστή προσπάθεια για την εκτέλεση της σύστασης που περιέχεται και απορρέει από την έκθεση περί «Ειδικής Εκπαίδευσης στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα» που συνέταξε για την Επιτροπή ο Skov Jørgensen.

9. Καλεί τα κράτη-μέλη να εφαρμόσουν χωρίς καθυστέρηση το πρόγραμμα δράσης στον τομέα εκπαίδευσης, που κατάρτισαν οι υπουργοί Παιδείας στη σύσκεψή τους της 27ης Ιουνίου 1974<sup>87</sup>, και παράλληλα υιοθετεί μία σειρά ενεργειών που θα συμβάλουν στην επιτυχή αντιμετώπιση του θέματος της κατάρτισης των Α.Ε.Α.

10. Χαιρετίζει πρωτοβουλίες για τη συμμετοχή των γονέων ανήλικων παιδιών στη λήψη αποφάσεων για την εκπαίδευση των παιδιών τους.

Το ψήφισμά αυτό του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 11ης Μαρτίου 1981 αποτελεί, κατά τη γνώμη μας, ένα πλήρες πλαίσιο που περιγράφει συνοπτικά — χωρίς να θυσιάζεται η σαφήνεια στην επιγραμματική διατύπωση — όλες τις διαστάσεις του προβλήματος των Α.Ε.Α. και των τρόπων με τους οποίους πρέπει να επιχειρηθεί η λύση του. Περιγράφει, δηλαδή, επιγραμματικά, «ένα ευρύ πλέγμα μέτρων για την προαγωγή της οικονομικής, κοινωνικής και επαγγελματικής ενσωμάτωσης μειονεκτούντων ατόμων»<sup>88</sup>.

Με βάση το παραπάνω πλαίσιο έχουμε, μέσα στη δεκαετία του 1980, μια σειρά ειδικών για τα Α.Ε.Α. ενεργειών, από τις οποίες αναφέρουμε, στη συνέχεια, τις σημαντικότερες και κυρίως αυτές που συνδέονται περισσότερο με την επαγγελματική κατάρτιση και αποκατάσταση των Α.Ε.Α.

86. Εκδήλωση που πραγματοποιείται στις Η.Π.Α. για τη συλλογή χρημάτων για φιλανθρωπικούς σκοπούς.

87. Βλ. απόφαση του Συμβουλίου της 27ης Ιουνίου 1974 «Περί κατάρτισης του πρώτου προγράμματος κοινοτικής δράσης για την επαγγελματική επαναπροσαρμογή των μειονεκτούντων ατόμων», ό.π. σ. 30.

88. Βλ. Προοίμιο της ανακοίνωσης της Επιτροπής προς το Συμβούλιο, της 4ης Νοεμβρίου 1981, για την κοινωνική ενσωμάτωση των μειονεκτούντων ατόμων - Ένα πλαίσιο για την ανάπτυξη των πρωτοβουλιών της Κοινότητας, Ε.Ε. C 347/31.12.81, σ. 14-31.

### 1.3.2. Συνολική αντιμετώπιση του προβλήματος των Α.Ε.Α.

Το 1981, το οποίο είχε χαρακτηριστεί ως διεθνές έτος αναπήρων, η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή των Ε.Κ. υιοθέτησε μία «γνώμη πρωτοβουλίας»<sup>89</sup> για την κατάσταση και τα προβλήματα των μειονεκτούντων ατόμων.

Η «γνώμη» της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής καταρτίστηκε και υιοθετήθηκε απ' αυτή στα πλαίσια του Δ.Ε.Α., με σκοπό να επιδιωχθεί, για πρώτη φορά όπως σημειώνεται στον πρόλογο, μία σφαιρική αντιμετώπιση των προβλημάτων των Α.Ε.Α., από τη γέννηση έως το θάνατο. Γιατί οι μέχρι τότε ενέργειες των δημόσιων φορέων — είτε εθνικών κυβερνήσεων, είτε τοπικών αρχών — κάλυπταν μεμονωμένες πτυχές της αναπηρίας, αγνοώντας το όλο πρόβλημα. Μ' αυτό τον τρόπο η προσφερόμενη βοήθεια, μολονότι καλοπροαίρετη, αποδεικνυόταν άχρηστη.

Σύμφωνα με την παραπάνω γνώμη η ολοκληρωμένη αντιμετώπιση του προβλήματος των αναπήρων οφείλει να έχει προ οφθαλμών τα εξής<sup>90</sup>:

α) Την εναρμόνιση των υπάρχοντων ορισμών αναπηρίας και βλάβης.

β) Την ανάγκη πρόληψης της αναπηρίας σε τρία στάδια:

- i) πρωτογενές (πριν εμφανισθεί η ασθένεια ή βλάβη),
- ii) δευτερογενές (έγκαιρη διάγνωση και θεραπεία),
- iii) τριτογενές (συνεχής αγωγή προς αποφυγή επιδείνωσης).

γ) Τη σχέση μεταξύ πενίας και αναπηρίας.

δ) Την αποκατάσταση των Α.Ε.Α., δηλαδή την ανάγκη λήψης όλων των ιατρικών ψυχολογικών, εκπαιδευτικών, επιμορφωτικών και κοινωνικών μέτρων για την επανένταξή τους στην επαγγελματική, κοινωνική και πολιτιστική ζωή.

ε) Την εξασφάλιση απασχόλησης, με την αξιοποίηση των ευκαιριών που δίνει η τεχνολογική πρόοδος (π.χ. χρήστες Η.Υ.) και τη χρησιμοποίηση βοηθητικών εξαρτημάτων (βλ. μέρος Γ', υποσημ. 8

89. Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή των Ε.Κ. «Προβλήματα των αναπήρων» - Γνώμη, Βρυξέλλες, Σεπτέμβριος 1981 (αριθμός καταλόγου ESC-81-013-EN).

90. Βλ. ό.π. Προβλήματα των Αναπήρων - Γνώμη, σσ. 6 κ.ε.

και εικόνα II). Για τις βαριές περιπτώσεις μειονεξιών<sup>91</sup> η απασχόληση πρέπει να εξασφαλίζεται σε επιχορηγούμενα ειδικά εργαστήρια.

ς) Την οργάνωση επιτροπών, από εκπροσώπους των κοινωνικών εταίρων και των Α.Ε.Α., για το συντονισμό των μέτρων αποκατάστασης και απασχόλησης.

ζ) Την ανάγκη σύστασης ειδικών υπηρεσιών εντοπισμού και καθοδήγησης των Α.Ε.Α.

η) Την εξάλειψη των αρχιτεκτονικών εμποδίων βάσει των σταθερότυπων, που καθιερώνονται στο έγγραφο COM (75), 432 τελικό<sup>92</sup>.

θ) Την μετακίνηση των Α.Ε.Α. εκτός κατοικίας.

ι) Τις κατ' οίκον υπηρεσίες των οποίων έχουν ανάγκη ορισμένα ηλικιωμένα μειονεκτούντα άτομα.

ια) Την ανάγκη δημιουργίας Κέντρων ημέρας για τη διατήρηση κοινωνικών επαφών, αλλά και για τη μη διακοπή της διαβίωσης μέσα στην οικογένεια.

ιβ) Τη μη μετατροπή των ιδρυμάτων περίθαλψης των Α.Ε.Α. σε άσυλα.

ιγ) Την παροχή βασικού επιδόματος διαβίωσης των Α.Ε.Α., για την κάλυψη των κανονικών εξόδων διαβίωσής τους και την αντιστάθμιση των επιπρόσθετων ειδικών δαπανών, λόγω της στενής σχέσης αναπηρίας και φτώχειας (βλ. και παράγρ. 1.4 για το κοινοτικό πρόγραμμα δράσης για την οικονομική και κοινωνική ένταξη των λιγότερο ευνοημένων κοινωνικών ομάδων).

ιδ) Τη δημιουργία ειδικού Ευρωπαϊκού Ταμείου.

### 1.3.3. Νέο πλαίσιο για την προαγωγή της κοινωνικής ενσωμάτωσης των Α.Ε.Α.

Με βάση το ψήφισμα της 11ης Μαρτίου 1981 του Ευρωπαϊκού

91. Βαρέως μειονεκτούντα άτομα χαρακτηρίζονται αυτά των οποίων η ικανότητα για απασχόληση περιορίζεται στο 1/3 του κανονικού (βλ. «Προβλήματα των αναπήρων» - Γνώμη, ό.π. σ. 29).

92. Βλ. ό.π. «Réadaptation des handicapés - Elimination des obstacles architecturaux à leur mobilité».

Κοινοβουλίου<sup>93</sup> και τη Γνώμη της 2ας Ιουλίου 1981 της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής<sup>94</sup>, η Επιτροπή με ανακοίνωσή της προς το Συμβούλιο στις 4 Νοεμβρίου 1981 δίνει ένα νέο πλαίσιο για τις κοινωνικές δραστηριότητες που αποβλέπουν στην προαγωγή της κοινωνικής ενσωμάτωσης των μειονεκτούντων ατόμων, συνεισφέροντας έτσι στην πρόσκληση του Διεθνούς Έτους Αναπήρων (Δ.Ε.Α.)<sup>95</sup>.

Το νέο πλαίσιο ενεργειών, σύμφωνα με την υπόψη ανακοίνωση της Επιτροπής, αποβλέπει στο να στηρίζει και συμπληρώσει τις ενέργειες που έχουν σκοπό:

- i) την πρόληψη της αναπηρίας και της μειονεκτικότητας,
- ii) την ανάπτυξη των τεχνικών βοηθημάτων<sup>96</sup>,
- iii) τη βελτίωση των όρων ζωής και εργασίας του συνόλου του πληθυσμού.

Για την πραγμάτωση των στόχων αυτών η Επιτροπή θεωρεί αναγκαία την ανάπτυξη των ακόλουθων σημείων:

1) Δημιουργία ενός πλέγματος αναπτυξιακών πρωτοβουλιών, τοπικού χαρακτήρα, σε όλη την έκταση της Κοινότητας, οι οποίες θα χρησιμεύσουν ως πρότυπα αναφοράς. Το Δίκτυο αυτό αποβλέπει στην αμοιβαία ανταλλαγή εμπειριών των περιφερειακών αναπτυξιακών πρωτοβουλιών, στους τομείς της απασχόλησης, των τεχνικών μέσων και ιδίως αυτών της σύγχρονης τεχνολογίας (που μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως διδακτικά μέσα), της εκπαίδευσης και της προετοιμασίας για τη ζωή των ενηλίκων<sup>97</sup>, της υγείας και ευημερίας, της μετα-

93. Βλ. ό.π. Ε.Ε. C 77/6.4.81, σ. 24.

94. Βλ. ό.π. Γνώμη ESC-81-013-EN.

95. Βλ. ό.π.: α) Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο της 4ης Νοεμβρίου 1981 σχετικά με την κοινωνική ενσωμάτωση των μειονεκτούντων ατόμων. β) Με βάση την ανακοίνωση αυτή έχομε στη συνέχεια ψήφισμα του Συμβουλίου και των εκπροσώπων των κυβερνήσεων των κρατών-μελών της 21ης Δεκεμβρίου 1981, σχετικά με την ενσωμάτωση των μειονεκτούντων ατόμων (Βλ. ΕΕ C 347/1/31.12.81), το οποίο αποτελεί τη σημαντικότερη συμβολή της Κοινότητας στο Δ.Ε.Α.

96. Σχετ. το Δεύτερο και Τρίτο Σχέδιο δράσης στον τομέα της επιστημονικής και τεχνικής πληροφόρησης και τεκμηρίωσης (IDST), από ΕΕ. C 347/31.12.81, σ. 14.

97. Στο Παράρτημα I της C 347/31.12.81 ανακοίνωσης της Επιτροπής, όπου παρέχονται λεπτομέρειες της οργάνωσης του Δικτύου, αναφέρεται — ως προς τον τομέα της εκπαίδευσης και της προετοιμασίας για τη ζωή, ως ενηλίκων — ότι θα

φοράς, της στέγασης και του σχεδιασμού του φυσικού περιβάλλοντος και τέλος της πληροφόρησης, επικοινωνίας και συνειδητοποίησης εκ μέρους του κοινού του όλου προβλήματος των Α.Ε.Α.

2) Ανάπτυξη νέων πρωτοβουλιών για την προώθηση βελτιωμένων συστημάτων πληροφόρησης στον τομέα της κοινωνικής ενσωμάτωσης που θα επιτρέπουν την αποτελεσματική διασταύρωση εμπειριών εντός της Κοινότητας. Μέσα στα πλαίσια αυτά η Επιτροπή υποστηρίζει με ιδιαίτερο ενδιαφέρον πρωτοβουλίες:

α) Για την καθιέρωση μιας Τράπεζας πληροφοριακών στοιχείων της Ε.Κ. για τα Α.Ε.Α., η οποία θα στηριχτεί, μεθοδολογικά, στις εμπειρίες του CΕΔΕFOP και του Ευρωπαϊκού Δικτύου Πληροφοριών για Εκπαιδευτικά Θέματα (ΕΥΡΙΑΙΚΗ). Στην Τράπεζα αυτή θα ασχετίζεται το πληροφοριακό υλικό για την απασχόληση, την εκπαίδευση, την επιμόρφωση των δασκάλων και άλλους συγγενείς τομείς.

β) Για την ίδρυση ενός δικτύου αμοιβαίας ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ τοπικών αρχών, σε όλη την Κοινότητα.

γ) Για την τακτική επικοινωνία και συνεργασία εθελοντικών οργανώσεων και συλλόγων που εκπροσωπούν τα Α.Ε.Α.

3) Διοργάνωση συνδιασκέψεων πάνω σε ειδικά θέματα που έχουν σχέση τόσο με τις πρακτικές εμπειρίες σε τοπικό επίπεδο, όσο και με την εξέλιξη της εθνικής πολιτικής.

4) Το υπάρχον Κοινωνικό Δίκτυο Κέντρων Αποκατάστασης καλείται να διαδραματίσει συμβουλευτικό ρόλο για την Επιτροπή, κυρίως δε, να διατηρήσει και να εντείνει τις δραστηριότητες συνεργασίας μεταξύ των Κέντρων, για την εξασφάλιση της συνέχισης των πρωτοποριακών εργασιών, όπως η προγραμματισμένη πολύπλευρη εκπαίδευση (modular training) και η εκπαίδευση εκπαιδευτών (training of trainers).

πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση «στα πρακτικά προβλήματα της ενσωμάτωσης και ιδιαίτερα στην εξέλιξη και εκπαίδευση του διδακτικού και άλλου βοηθητικού προσωπικού, τη συμμετοχή των γονέων και τη διάθεση των διδακτικών μέσων, την εκπαίδευση με στόχο την ανεξαρτησία και τις κοινωνικά ωφέλιμες γνώσεις, τις υπηρεσίες καθοδήγησης και τα προγραμματισμένα συστήματα πολύπλευρης εκπαίδευσης» (βλ. ΕΕ. C 347/81 σ. 19).

Μετά το ψήφισμα της 11ης Μαρτίου 1981 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, τη Γνώμη της 2ας Ιουλίου 1981 της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής και την Ανακοίνωση της 4ης Νοεμβρίου 1981 της Επιτροπής, με τα οποία διαμορφώθηκε το νέο πλαίσιο για την προαγωγή της κοινωνικής ενσωμάτωσης των Α.Ε.Α., το Συμβούλιο με ψήφισμά του, της 21ης Δεκεμβρίου 1981<sup>98</sup>, υποδεικνύει την επιδίωξη τριών βασικών στόχων που αποβλέπουν:

- στην προαγωγή και, ενδεχομένως, στην ανάληψη δράσεων τόσο σε εθνική, όσο και σε κοινοτική κλίμακα,
- στη δημιουργία ενός συστήματος ανταλλαγής πληροφοριών για τα προβλήματα των αναπήρων στην Κοινότητα,
- στην προαγωγή των καινοτομιών και τη διάδοση δοκιμασμένων μεθόδων.

Για την επίτευξη των στόχων αυτών συνεχίζονται ή αναλαμβάνονται νέες δράσεις όπως:

- α) Το Κοινοτικό Δίκτυο Κέντρων Αποκατάστασης.
- β) Το Ετήσιο Πρόγραμμα Επιχορήγησης των Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων μη κυβερνητικών φορέων.
- γ) Το Δίκτυο Προγραμμάτων Γεωγραφικών Διαμερισμάτων με σκοπό την προώθηση της οικονομικής και κοινωνικής ένταξης των Α.Ε.Α.<sup>99</sup>. Οι επιμέρους στόχοι του δικτύου αυτού συνίστανται σε ενέργειες που αναλαμβάνονται σε τοπική κλίμακα.

Από το σύνολο των δραστηριοτήτων, που προβλέπει το νέο πλαίσιο, περιγράφουμε στη συνέχεια τις πλέον σημαντικές και συγκεκριμένα:

- α) Το Δίκτυο Τοπικών Σχεδίων και
- β) Το σύστημα HANDYNET.

98. Ψήφισμα του Συμβουλίου και των εκπροσώπων των Κυβερνήσεων των κρατών-μελών, της 21ης Δεκεμβρίου 1981, «Σχετικά με την Κοινωνική ενσωμάτωση των μειονεκτούντων ατόμων», Ε.Ε. C 347/31.12.81 (βλ. υποσημείωση 95β).

99. Βλ. «INTERACT NEWS - Ευρωπαϊκή Επιτροπή, Δίκτυο Σχεδίων των Γεωγραφικών Διαμερισμάτων για τα Ανάπηρα Άτομα». Περιοδική έκδοση, Τεύχος 1, Βρυξέλλες 1984 σ. 2. Σημείωση: Από το έτος 1989 το «INTERACT NEWS» αντικαταστάθηκε από την επιθεώρηση «HELIOS».

#### 1.3.4. Δίκτυο Τοπικών Σχεδίων («Σχέδια Γεωγραφικών Διαμερισμάτων»)

Στο Δίκτυο Τοπικών Σχεδίων περιλήφθηκαν δέκα εννέα<sup>100</sup> ερευνητικά προγράμματα (αρχικά ήταν 16)<sup>101</sup>, τα οποία εφαρμόστηκαν σε ισάριθμα γεωγραφικά διαμερίσματα της Κοινότητας. Τα σχέδια αυτά εκπήγασαν από τη διαπίστωση ότι:

- α) τα Α.Ε.Α. εξυπηρετούνται καλύτερα σε τοπική κλίμακα,
- β) υπάρχει σε όλα τα κράτη-μέλη το πρόβλημα του μη ικανοποιητικού συντονισμού των φορέων (υπουργεία Εργασίας, Κοινωνικών Υποθέσεων, Υγείας, Παιδείας κλπ.) που εμπλέκονται με τα προβλήματα αυτά<sup>102</sup>.

Για την επίτευξη των στόχων αυτών, κάθε Σχέδιο έπρεπε να εφαρμόζεται με τη συνδυασμένη προσπάθεια των εκπροσώπων όλων των φορέων και να περιλαμβάνει εκτός των δραστηριοτήτων «σφαιρικής» δράσης και την κατάρτιση ειδικού προγράμματος επαγγελματικής κατάρτισης για τα Α.Ε.Α. Η επίβλεψη της εξέλιξης του Σχεδίου καλύπτεται από Τοπική Συμβουλευτική Επιτροπή (Τ.Σ.Ε.), την οποία αποτελούν επίσημοι και εκλεγμένοι αντιπρόσωποι των τοπικών αρχών και των ιδρυμάτων εκπαίδευσης, κατάρτισης, ιατρικής περίθαλψης και έρευνας. Η Τ.Σ.Ε. διορίζει υπεύθυνο του Σχεδίου και συγκροτεί Συντονιστική Ομάδα.

Η συνεργασία και αξιολόγηση σε επίπεδο Ε.Κ. εξασφαλίζεται από ένα μηχανισμό της Ε.Κ. ο οποίος περιλαμβάνει πολυκλαδική ομάδα εμπειρογνομόνων, την INTERACT. Η INTERACT επιμελείται της έκδοσης του ενημερωτικού δελτίου «INTERACT NEWS», επισκέπτεται τα Γεωγραφικά Διαμερίσματα, συνεργάζεται με το Γραφείο Δράσης της Επιτροπής των Ε.Κ. υπέρ των Α.Ε.Α., βοηθεί και συμβουλεύει τα Γεωγραφικά Διαμερίσματα και, γενικά, συμβάλλει στην εξεύρεση λύσεων, σε ευρωπαϊκή κλίμακα, για τα προβλήματα υλοποίησης των Σχεδίων<sup>103</sup>.

100. Βλ. Επιθεώρηση «HELIOS» της Επιτροπής των Ε.Κ., τεύχος 1, Βρυξέλλες 1989, σ. 3.

101, 102, 103. Βλ. «INTERACT NEWS» ό.π. σ. 2.

Ήδη τα Σχέδια αυτά έχουν ολοκληρωθεί με επιτυχία ολική ή μερική, πλην ελαχίστων, που δεν είχαν θετική έκβαση<sup>104</sup>. Τα συμπεράσματα, που έχουν συγκεντρωθεί από καθεμία από τις τοπικές αυτές δραστηριότητες, έχουν δημοσιευθεί στα τεύχη του περιοδικού "INTERACT NEWS", αλλά και σε άλλες εκδόσεις, και αποτελούν μία σημαντική πηγή πληροφοριών για την ανάληψη σχετικών ή νέων δραστηριοτήτων όπως το δεύτερο πρόγραμμα δράσης "HELIOS" (βλ. παράγρ. 1.3.7.).

### 1.3.5. Μηχανογραφημένο σύστημα πληροφοριών-"HANDYNET"

Το Συμβούλιο στο ψήφισμα του της 21ης Δεκεμβρίου 1981, σχετικά με την κοινωνική ενσωμάτωση των μειονεκτούντων (βλ. παράγρ. 1.3.3.), προβλέπει, μεταξύ άλλων, και την εκ μέρους των κρατών-μελών προώθηση της ανάπτυξης και της διάθεσης τεχνικών βοηθημάτων. Προβλέπει επίσης και την ανταλλαγή σχετικών πληροφοριών και εμπειριών και την εφαρμογή νέων τεχνικών μεθόδων, ώστε να διευκολύνονται οι συνθήκες επικοινωνίας, μετακίνησης και απασχόλησης των Α.Ε.Α.

Στο ψήφισμα αυτό βασίζεται ουσιαστικά το σύστημα "HANDYNET" που περιλαμβάνει ένα πολυκλαδικό σύνολο από τράπεζες δεδομένων, βιβλιογραφικές βάσεις δεδομένων και συστήματα "ON-LINE" και αποβλέπει στη συλλογή και ανταλλαγή πληροφοριών για τις ιδιαίτερες ανάγκες των Α.Ε.Α. Οι πληροφορίες αυτές, που θα δίνονται στις επίσημες γλώσσες των Ε.Κ., αναφέρονται στα βοηθήματα που μπορούν να διευκολύνουν όλες τις πτυχές της ζωής του Α.Ε.Α. Αναλυτικότερα αφορούν «την πρόληψη της μειονεξίας, τη λειτουργική αποκατάσταση, τα τεχνικά βοηθήματα (υλικά και λογισμικό), την εκπαίδευση και την κατάρτιση, την απασχόληση, την αυτονομία

104. Βλ. Πρακτικά Σεμιναρίου που διοργανώθηκε το Μάιο 1988 στην Ελλάδα από το Υπ. Εργασίας, το Υπ. Υγείας Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων, τον Ο.Α.Ε.Δ. και την Επιτροπή των Ε.Κ. με θέμα «2ο Κοινωνικό Πρόγραμμα Δράσης για Α.Ε.Α. - HELIOS», όπου σημειώνεται (σ. 23) η μη επιτυχής πορεία σχετικού προγράμματος στην Ελλάδα.

(δυνατότητα πρόσβασης και μεταφορά), τη δημιουργικότητα, τα σπορ, τον ελεύθερο χρόνο κτλ.<sup>105</sup>

Η πρώτη μονάδα του συστήματος "HANDYNET", η "HANDY AIDS", αναμένεται να λειτουργήσει μέσα στο πρώτο εξάμηνο του 1990. Οι όροι εφαρμογής και η δραστηριότητα του "HANDYNET" αναπτύσσονται και κατωτέρω, στα πλαίσια της περιγραφής του δεύτερου κοινοτικού προγράμματος δράσης υπέρ των Α.Ε.Α, "HELIOS", (βλ. παράγρ. 1.3.7.), το οποίο, εκτός των άλλων, αναφέρεται και στο σύστημα "HANDYNET".

### 1.3.6. Απασχόληση των Α.Ε.Α.

Οι υποδείξεις, οι προτάσεις και η διάθεση των αρμόδιων θεσμικών οργάνων της Κοινότητας, σε ό,τι αφορά τα Α.Ε.Α., δεν αποδείχθηκαν ικανές να προσφέρουν αποφασιστικές λύσεις στα προβλήματα των Α.Ε.Α. Για το λόγο αυτό η υψηλή γενική ανεργία εξακολουθεί και στη 10ετία του '80 να πλήττει και την ιδιαίτερα μειονεκτική ομάδα των Α.Ε.Α.

Στο υπόμνημα της Επιτροπής προς το Συμβούλιο της 24ης Ιανουαρίου 1986, σχετικά με την απασχόληση των μειονεκτούντων ατόμων στην Ε.Κ.<sup>106</sup>, σημειώνεται, μεταξύ των άλλων, και η ανεπάρκεια των μέτρων που είχαν ληφθεί τότε για τα Α.Ε.Α. Χαρακτηριστικά, αναφέρεται ότι τα προβλήματα τα οποία αντιμετωπίζουν τα Α.Ε.Α. στον τομέα της απασχόλησης και η ακαταλληλότητα των μέτρων, που έχουν ληφθεί για την επίλυση των προβλημάτων αυτών, επιβάλλουν τη λήψη συντονισμένων μέτρων σε κοινοτικό επίπεδο.

Το υπόμνημα αυτοχαρακτηρίζεται, στη συνέχεια, ως συμπληρωματικό και απαραίτητο στοιχείο για την ανάπτυξη της κοινωνικής

105. Βλ. έκθεση της Επιτροπής στο Συμβούλιο σχετικά με τη θέσπιση του συστήματος "HANDYNET", COM (89) 450 τελικό, Βρυξέλλες, 27 Σεπτεμβρίου 1989, σ.8.

106. Βλ. Υπόμνημα της Επιτροπής, σχετικά με την απασχόληση των μειονεκτούντων ατόμων στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, COM (86) 9, τελικό, Βρυξέλλες 24.1.1986.

πολιτικής της Κοινότητας στη 10ετία του 1980. Την άποψή της αυτή θεμελιώνει η Επιτροπή σε μελέτες συζητήσεις και διαβουλεύσεις που πραγματοποιήθηκαν μεταξύ των ετών 1982 και 1984<sup>107</sup>. Το σχέδιο σύστασης της Επιτροπής, που υιοθετείται στη συνέχεια από το Συμβούλιο<sup>108</sup>, περιλαμβάνει, μεταξύ των άλλων, και συστάσεις για την εξασφάλιση της δίκαιης μεταχείρισης των μειονεκτούντων ατόμων και στον τομέα της απασχόλησης και της επαγγελματικής κατάρτισης. Οι συστάσεις αυτές προτείνουν διπλής κατεύθυνσης ενέργειες. Ενέργειες, δηλαδή, που αποβλέπουν στην εξάλειψη των αρνητικών διακρίσεων [π.χ. απολύσεις λόγω μειονεξίας, δοκιμασίες (tests) οι οποίες οδηγούν σε δυσμενέστερη θέση τα Α.Ε.Α.], όσο και στη λήψη θετικών μέτρων υπέρ των Α.Ε.Α. (π.χ. πρόσληψη ενός ποσοστού Α.Ε.Α. για απασχόληση στο δημόσιο και ιδιωτικό τομέα), διάθεση σε κάθε κράτος-μέλος ενός οδηγού ή κώδικα ορθής πρακτικής, για την απασχόληση των Α.Ε.Α., υπόδειγμα του οποίου δίνει σε παράρτημα<sup>109</sup>.

Η σημαντικότητα της Σύστασης 86/379/ΕΟΚ του Συμβουλίου προσδιορίζεται από το γεγονός ότι:

«— συνέβαλε στην αναθεώρηση των μέτρων που ίσχυαν στα κράτη-μέλη, προς την κατεύθυνση των κοινών στόχων που ορίζονται στη Σύσταση του Συμβουλίου,

107. Βλ. ό.π. COM (86) 9, τελικό. Στο παράρτημα II του υπόψη υπομνήματος περιλαμβάνεται «ανάλυση της κατάρτισης και των μέτρων που αφορούν την απασχόληση των μειονεκτούντων ατόμων στην Ε.Κ.».

108. Σύσταση του Συμβουλίου 86/379/ΕΟΚ της 24ης Ιουλίου 1986 για την απασχόληση των μειονεκτούντων ατόμων Ε.Ε. L 225/12.8.86, σ. 43.

109. Οι κατευθυντήριες γραμμές για τη σύνταξη του κώδικα αυτού προβλέπουν: λήψη μέτρων για τη δημιουργία θέσεων απασχόλησης, κίνητρα στους εργοδότες, τοποθέτηση και υποστήριξη στον τόπο εργασίας, προστατευόμενη απασχόληση, μέτρα κοινωνικής ασφάλισης, επαγγελματική κατάρτιση, αξιολόγηση, προσανατολισμό και αποκατάσταση, υποστήριξη από το περιβάλλον, παροχή πληροφόρησης και συμβουλών και εφαρμογή ερευνητικών προγραμμάτων.

Ειδικότερα, στο τμήμα II παράγραφος I του παραρτήματος, τονίζεται η σημασία του «να εξασφαλισθεί ότι τα μειονεκτούντα άτομα διαβιώνουν σ' ένα περιβάλλον που τους επιτρέπει να επωφελούνται από τις δυνατότητες επιμόρφωσης και περαιτέρω επαγγελματικής κατάρτισης και να συμβάλλουν στην οικονομία με όλες τις ικανότητές τους», βλ. ό.π. Ε.Ε. L 225/12.8.86, σ. 47.

— παρέσχε ένα πλαίσιο αναφοράς, στα μέτρα των κρατών-μελών που αποτελούσαν αντικείμενο επεξεργασίας, κατά τη στιγμή έκδοσης της Σύστασης,

— ώθησε τα κράτη-μέλη να εισάγουν νέα μέτρα προσαρμοσμένα στο πνεύμα της Σύστασης<sup>110</sup>, και

— οδήγησε στη σύνταξη Έκθεσης, αναλυτικής για κάθε κράτος-μέλος των Ε.Κ. και συγκριτικής μεταξύ τους, για όλες τις παραμέτρους που συνδέονται με την απασχόληση των μειονεκτούντων ατόμων<sup>111</sup>. Η μελέτη της ανάλυσης αυτής θα οδηγούσε στην εξαγωγή συμπερασμάτων για «τους κύριους άξονες μιας πολιτικής σε ευρωπαϊκή κλίμακα»<sup>112</sup>.

Παρόλο ότι η συμβολή της σύστασης 86/379/ΕΟΚ του Συμβουλίου ήταν θετική, αναγνωρίζεται από το Συμβούλιο ότι «παρά τις προσπάθειες των κρατών-μελών, τα μειονεκτούντα άτομα εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν δυσχέρειες προκειμένου να εξασφαλίσουν πρόσβαση, υπό συνθήκες ισότητας, στην επαγγελματική κατάρτιση και την απασχόληση, το δε ποσοστό ανεργίας τους είναι αισθητά

110. Βλ. Συμπεράσματα στο Σχέδιο Έκθεσης της Επιτροπής στο Συμβούλιο, για την εφαρμογή της Σύστασης του Συμβουλίου 86/379/ΕΟΚ, της 24ης Ιουλίου 1986, για την απασχόληση των μειονεκτούντων ατόμων στη Κοινότητα, COM (86) 746 τελικό, Βρυξέλλες, 15 Δεκεμβρίου 1988, σ. 120.

111. Βλ. ό.π. Σχέδιο Έκθεσης της Επιτροπής για την εφαρμογή της Σύστασης 86/379/ΕΟΚ, σ. 120.

112. Όπως σημειώνεται στην Εισαγωγή του Σχεδίου της παραπάνω Έκθεσης (σελ. 1) στο πρώτο μέρος της παρουσιάζεται μια γενική εποπτεία της κατάστασης, σε κάθε κράτος-μέλος, σύμφωνα με τη δομή της Σύστασης, ενώ στο δεύτερο μέρος επιχειρείται μια συγκριτική ανάλυση των σημείων σύγκλισης ή απόκλισης μεταξύ των εθνικών πολιτικών. Τόσο η ανά κράτος διερεύνηση, όσο και η συγκριτική παρουσίαση των εθνικών πολιτικών περιλαμβάνουν τα εξής σημεία: α) γενικό πλαίσιο (ορισμοί και αρχές, συνοχή των μέτρων, παροχή συμβουλών), β) κατάρτιση των διακρίσεων (αναθεώρηση πολιτικής, απολύσεις λόγω μειονεξίας, εξαιρέσεις στην αρχή της ίσης μεταχείρισης, tests στα πλαίσια της κατάρτισης, προσφυγή και αρωγή), γ) θετικές ενέργειες (σύστημα ποσοστώσεων, οδηγός ορθής πρακτικής, δημοσίευση αποτελεσμάτων, ενσωμάτωση στην ίδια επιχείρηση των ατόμων που καθίστανται μειονεκτούντα, παροχή συμβουλών και εύρεση εργασίας, προστατευόμενη εργασία, κατάρτιση και απασχόληση - ανεργία).

υψηλότερο απ' ότι του συνόλου του πληθυσμού»<sup>113</sup>. Για το λόγο αυτό καλεί την Επιτροπή<sup>114</sup>:

— να εκπονήσει δράσεις για την επίτευξη του αντικειμενικού στόχου, της επαγγελματικής ένταξης των μειονεκτούντων ατόμων,

— να εξακολουθήσει να στηρίζει αποτελεσματικά, στα πλαίσια ιδίως των κανόνων του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου, τα εθνικά μέτρα επαγγελματικής ένταξης των μειονεκτούντων ατόμων,

— να υποβάλει στο Συμβούλιο προτάσεις, οι οποίες θα διασφαλίζουν μεγαλύτερη ευθυγράμμιση των δράσεων προς τους συνολικούς στόχους της κοινοτικής κοινωνικής και οικονομικής πολιτικής.

### 1.3.7. Δεύτερο κοινοτικό πρόγραμμα δράσης υπέρ των Α.Ε.Α. — "HELIOS"

Οι ενέργειες υπέρ των Α.Ε.Α., που προτάθηκαν με το ψήφισμα του Συμβουλίου της 21ης Δεκεμβρίου 1981 (βλ. παράγρ. 1.3.3., υποσημ. 95β και 98) μέσω ενός 4ετούς προγράμματος δράσης<sup>115</sup>, άρχισαν να υλοποιούνται το 1983 και τελείωσαν στα μέσα του 1987. Όπως πιστεύει η Επιτροπή η δράση αυτή, που αποτελούσε επέκταση της διάρκειας και διεύρυνση των στόχων του ψηφίσματος της 27ης Ιουνίου 1974 (βλ. παράγρ. 1.1.3), συνέβαλε στο να αποκτήσουν οι μειονεκτούντες πιο ενεργή και ανεξάρτητη ζωή<sup>116</sup>.

Παρόλα αυτά, κρίθηκε αναγκαία η θέσπιση ενός δευτέρου προγράμματος δράσης υπέρ των Α.Ε.Α., για την περίοδο 1988-91, το

113. Συμπεράσματα του Συμβουλίου, της 12ης Ιουνίου 1989, σχετικά με την απασχόληση των μειονεκτούντων ατόμων στην Κοινότητα, Ε.Ε. C 173/8.7.89, σ. 1.

114. Βλ. ό.π. Ε.Ε. C 173/8.7.89 σημεία 11 α,β,γ.

115. Βλ. ψήφισμα «σχετικά με την κοινωνική ενσωμάτωση των μειονεκτούντων», ό.π. Ε.Ε. C 347/31.12.81 σ. 2.

116. Βλ. πρόταση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο για την καθιέρωση προγράμματος δράσης σε κοινοτικό επίπεδο για την προώθηση της επαγγελματικής αποκατάστασης και της οικονομικής ένταξης των μειονεκτούντων COM (87) 342, τελικό, Βρυξέλλες 20 Ιουλίου 1987, σσ. 1-2.

οποίο, όμως, βάσει της πείρας που αποκτήθηκε και της αλλαγής των συνθηκών, έχει διαφορές ως προς την έμφαση και τη δομή.

Η Σύσταση του Συμβουλίου της 24ης Ιουλίου 1986, για την απασχόληση των μειονεκτούντων (βλ. παράγρ. 1.3.6), προβλέπει ίσες δυνατότητες απασχόλησης και κατάρτισης για τα Α.Ε.Α. Το δε πρώτο πρόγραμμα δράσης έδειξε ότι η ανεξάρτητη διαβίωση αποτελεί μια βασική προϋπόθεση για την κοινωνική ένταξη. Κατά συνέπεια, το δεύτερο πρόγραμμα δράσης, που ονομάστηκε "HELIOS" (Handicapped people in the European Community Living Independently in the Open Society), έπρεπε να αποβλέπει στην προώθηση της επαγγελματικής κατάρτισης και επαναπροσαρμογής, της οικονομικής και κοινωνικής ένταξης και της αυτόνομης διαβίωσης των ατόμων<sup>117</sup> με σφαιρασδήποτε σοβαρότητας μειονεξίες, που οφείλονται σε σωματικές, διανοητικές ή ψυχικές βλάβες<sup>118</sup>.

Κατά τη γνώμη μας, τα νέα σημαντικά στοιχεία του προγράμματος δεν είναι τόσο αυτά της οικονομικής ένταξης, της αυτόνομης διαβίωσης, της χρήσης της νέας τεχνολογίας και της τεχνικής συνεργασίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο, όσο αυτά της κοινωνικής ένταξης και αυτόνομης διαβίωσης των μειονεκτούσων γυναικών και της βοήθειας των ατόμων που φροντίζουν στο σπίτι μειονεκτούντα παιδιά ή μειονεκτούντες ενήλικες<sup>119</sup>. Ακόμη ένα νέο σημαντικό στοιχείο είναι και η θέσπιση συμβουλευτικής επιτροπής: α) εκπροσώπων των κρατών-μελών και β) των κοινωνικών εταίρων, η οποία εκφράζει τη γνώμη της στα σχέδια των μέτρων που πρέπει να ληφθούν.

Οι κατευθυντήριες γραμμές της νέας ειδικής δράσης που αναλαμβάνει η Επιτροπή των Ε.Κ., μετά από διαβουλεύσεις με: τα κράτη-μέλη, τις οργανώσεις των Α.Ε.Α. και των οικογενειών τους, τους κοινωνικούς εταίρους και τους επαγγελματικούς και φιλανθρωπικούς οργανισμούς που δρουν στον τομέα της παροχής βοήθειας προς τα

117. Βλ. άρθρο 1 της Απόφασης του Συμβουλίου 88/231/ΕΟΚ της 18ης Απριλίου 1988, για τη θέσπιση δεύτερου κοινοτικού προγράμματος δράσης υπέρ των μειονεκτούντων ατόμων (HELIOS), Ε.Ε. L 104/23.4.88, σ. 38.

118. Βλ. άρθρο 2 της παραπάνω απόφασης 88/231/ΕΟΚ.

119. Βλ. άρθρο 3, παράγρ. ε, της παραπάνω απόφασης 88/231/ΕΟΚ.

Α.Ε.Α., εκφράζονται με τον κατάλογο ειδικών ενεργειών<sup>120</sup> που προβλέπει το άρθρο 4, παράγρ. 2 της 88/231/ΕΟΚ απόφασης του Συμβουλίου.

Οι ενέργειες αυτές, όπως προκύπτει από το παράρτημα της απόφασης, περιλαμβάνουν, συνοπτικά, τους εξής στόχους:

α) *Αναδιάρθρωση του υπάρχοντος κοινοτικού δικτύου κέντρων επαγγελματικής κατάρτισης ή επαναπροσαρμογής*

Σκοπός της αναδιάρθρωσης είναι η διευκόλυνση της ανταλλαγής εμπειριών και η προώθηση της εκπόνησης μέτρων επαγγελματικής κατάρτισης ή επαναπροσαρμογής. Για το λόγο αυτό, μέλη του δικτύου παραμένουν ή γίνονται μόνο τα κέντρα που είναι διατεθειμένα και ικανά να παράσχουν πληροφορίες σε οργανισμούς των κρατών-μελών που έχουν τους ίδιους στόχους ή να δημιουργήσουν επαφές με παρόμοιους οργανισμούς.

β) *Εκπόνηση και εκτέλεση ειδικού προγράμματος δράσης σχετικά με την αυτόνομη διαβίωση*

Στα πλαίσια της δράσης αυτής περιλαμβάνονται: η κινητικότητα και η μεταφορά των Α.Ε.Α., η πρόσβαση στα δημόσια κτίρια και τους λοιπούς χώρους πολιτιστικών εκδηλώσεων και ψυχαγωγίας, η στέγαση και ο εξοπλισμός.

γ) *Προώθηση της επαγγελματικής εκπαίδευσης και επαναπροσαρμογής και της οικονομικής ένταξης*

Η δράση αυτή καλύπτεται από ένα δίκτυο πρότυπων τοπικών δραστηριοτήτων, τις οποίες επιλέγει η Επιτροπή από τις προτάσεις των Κρατών-μελών.

δ) *Προώθηση της κοινωνικής ένταξης και της αυτόνομης διαβίωσης*

Η δράση αυτή καλύπτεται με την ίδια διαδικασία που προβλέπεται στον προηγούμενο στόχο (με στοιχείο γ).

ε) *Συντονισμός και περαιτέρω ανάπτυξη του συστήματος παροχής πληροφοριών "HANDYNET"*

Η δραστηριότητα, που προβλέπει ο στόχος αυτός, συνίσταται στη συμπλήρωση της πρώτης μονάδας του "HANDYNET", "HAN-

120. Βλ. 88/231/ΕΟΚ απόφαση του Συμβουλίου, Παράρτημα, ό.π. σ. 42.

DYARDS", με την προσθήκη νέων δεδομένων μέσω της δημιουργίας πυλών επικοινωνίας με άλλες σχετικές βάσεις δεδομένων.

ς) *Επιδότηση ετήσιων προγραμμάτων ευρωπαϊκής συνεργασίας*

Οι δραστηριότητες αυτές αναφέρονται σε πρωτοβουλίες ανεξάρτητων φορέων, π.χ. ενώσεων ή προσώπων που εργάζονται για τα Α.Ε.Α.

ζ) *Συνεργασία με ανεξάρτητους εμπειρογνώμονες*

η) *Εκπόνηση προτάσεων για την ακολουθητέα πολιτική*

Η δράση αυτή περιλαμβάνει μελέτες και σεμινάρια.

Το πρόγραμμα "HELIOS" ήδη βρίσκεται σε εξέλιξη με ανάπτυξη όλων αυτών των δραστηριοτήτων, οι οποίες σχηματικά περιλαμβάνονται στην εικόνα I και το οργανόγραμμα I. Τα σχέδια αυτά προέρχονται από την επιθεώρηση "HELIOS" — 2ο τεύχος, 1989, η οποία εκδίδεται σε εννέα γλώσσες στις Βρυξέλλες από την HELIOS-ομάδα εμπειρογνώμωνων που επικουρεί την Επιτροπή των Ε.Κ.

Στο περιοδικό αυτό παρουσιάζονται όλες οι πτυχές του προγράμματος "HELIOS" (τεύχος 1ο) και πλήρης κατάλογος των τοπικών δραστηριοτήτων και των κέντρων που συμμετέχουν στο πρόγραμμα (τεύχος 2ο· σχετικό πίνακα περιλαμβάνει το Παράρτημα Α). Οι δραστηριότητες του προγράμματος συνίστανται στις εξής ενέργειες:

1) Στη δημιουργία τεσσάρων δικτύων [με ειδικό για το καθένα συμβολισμό (βλ. εικόνα I)]:

α) Κέντρων Επαναπροσαρμογής (δίκτυο κέντρων και εμπειριών κατάρτισης ή επαναπροσαρμογής)<sup>121</sup>

β) ΠΤΔ (Πρότυπων Τοπικών Δραστηριοτήτων) I - Τομέας σχολικής ένταξης

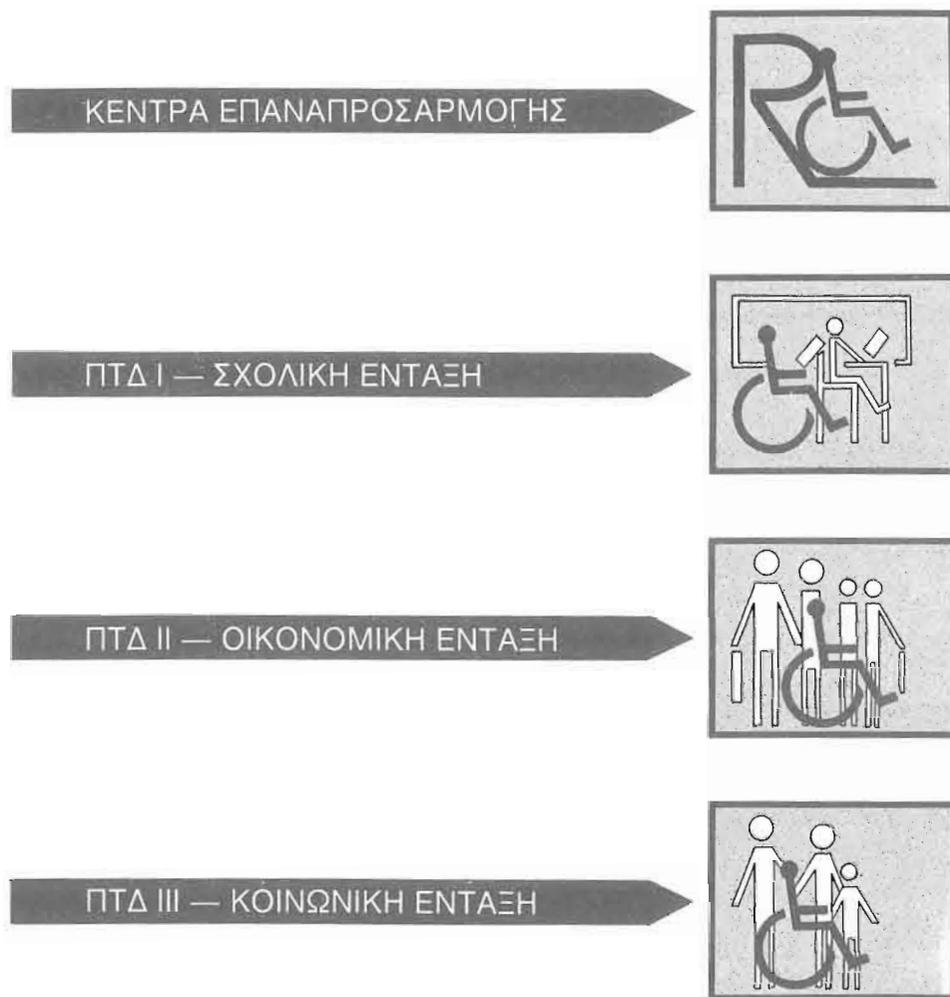
γ) ΠΤΔ II - Τομέας Οικονομικής ένταξης

δ) ΠΤΔ III - Τομέας Κοινωνικής ένταξης

121. Το δίκτυο αυτό είχε δημιουργηθεί με την απόφαση του Συμβουλίου του 1974 και απέβλεπε στην ανταλλαγή γνώσεων και εμπειριών στον τομέα της επαγγελματικής κατάρτισης και επαναπροσαρμογής. Έτσι τον Οκτώβριο του 1989 το δίκτυο διευρύνεται και από 38 περιλαμβάνει 50 κέντρα εκ των οποίων τα 25 ήταν νέα μέλη (βλ. ό.π. Επιθεώρηση "HELIOS", τ. 1, σ. 7).

**ΕΙΚΟΝΑ Ι**

Συμβολισμοί των τεσσάρων δικτύων-δραστηριοτήτων του προγράμματος "HELIOS"



Πηγή: Επιθεώρηση "HELIOS", τ. 2, Βρυξέλλες 1989, σ. 2.

**ΟΡΓΑΝΟΓΡΑΜΜΑ Ι**

Οργανόγραμμα των δραστηριοτήτων του προγράμματος "HELIOS" σε ευρωπαϊκό επίπεδο



Πηγή: Επιθεώρηση "HELIOS", τ. 2, Βρυξέλλες 1989, σ. 3.

2) Στη διοργάνωση διασκέψεων, σεμιναρίων και εκπαιδευτικών επισκέψεων για τα άτομα που εργάζονται σε αυτά τα δίκτυα.

3) Στη διάδοση πληροφοριών.

4) Στην προώθηση της αυτοτελούς μονάδας του "HANDYNET" την "HANDYAIDS".

5) Στη συνεργασία με τα άτομα που αντιπροσωπεύει το πρόγραμμα "HELIOS".

Τα αποτελέσματα του δεύτερου κοινοτικού προγράμματος υπέρ των Α.Ε.Α. θα φανούν μετά τη λήξη της περιόδου υλοποίησής του (1.1.1988-31.12.1991). Όμως δεν είναι άκαιρο να επισημάνουμε ότι η όλη προσπάθεια, για την επίτευξη των στόχων που έχουν τεθεί, βρίσκεται σε καλό δρόμο, αν κρίνουμε από τον αριθμό των δραστηριοτήτων και των Κέντρων που συμμετέχουν στο πρόγραμμα "HELIOS" (βλ. παράρτημα Α) και την πρόταση απόφασης του Συμβουλίου για την συνέχιση της ανάπτυξης του συστήματος "HANDYNET" στο πλαίσιο του προγράμματος "HELIOS"<sup>122</sup>. Από τα στοιχεία αυτά και από το γεγονός ότι καταβάλλεται προσπάθεια προκειμένου να λειτουργήσει κατά το πρώτο εξάμηνο 1990 μία μονάδα του HANDYNET ή "HANDYAIDS" προκύπτει ότι υπάρχει μεγάλο ενδιαφέρον τόσο για το όλο σύστημα, όσο και για τη συγκεκριμένη μονάδα. Σημειώνεται ότι η μονάδα HANDYAIDS είναι υπεύθυνη για τα τεχνικά βοηθήματα που αφορούν μειονεξίες σχετικές με την κίνηση, την όραση, την ακοή και την επικοινωνία.

Το σύστημα HANDYNET μπορεί να λειτουργήσει σε εθνικό επίπεδο, μόνο σε συνεργασία με τα «εθνικά κέντρα συλλογής δεδομένων» (CCP) και τα «κέντρα πληροφοριών και παροχής συμβουλών» (CIC), σύμφωνα με την προτεινόμενη από την Επιτροπή διοικητική δομή, η οποία περιλαμβάνεται στο Παράρτημα της υπόψη πρότασης της Επιτροπής<sup>123</sup>.

122. Πρόταση απόφασης του Συμβουλίου για τη συνέχιση της ανάπτυξης του συστήματος HANDYNET, στο πλαίσιο του προγράμματος HELIOS, COM (89), 450 τελικό, Βρυξέλλες, 27 Σεπτεμβρίου 1989.

123. Βλ. ό.π. COM (89) 450 τελικό, σ. 26.

### 1.3.8. Ευρωπαϊκό Κέντρο για την ανάπτυξη της επαγγελματικής κατάρτισης (CEDEFOP)

Το Ευρωπαϊκό Κέντρο για την Ανάπτυξη της Επαγγελματικής Κατάρτισης (CEDEFOP) (βλ. παράγρ. 1.1.2. και υποσημείωση 36) από της ιδρύσεώς του, κατά το έτος 1976, έθεσε ως κέντρο βάρους της δράσης του τον επαγγελματικό προσανατολισμό και, κατά μία άποψη, ιδίως την εκπαίδευση νέων κοριτσιών και γυναικών<sup>114</sup>. Όμως δεν έδειξε λιγότερο ενδιαφέρον και για τις καθαυτό ομάδες των Α.Ε.Α. Έτσι κατά τη δεκαετία του '80 το CEDEFOP επικεντρώνει τη δράση του σε μια σειρά δραστηριοτήτων<sup>125</sup> για να καλύψει πρωταρχικά θέματα, όπως: η κατάρτιση των νέων, η ισότητα ευκαιριών ανδρών και γυναικών, οι διακινούμενοι εργαζόμενοι, οι ανάπηροι, η συνεχής κατάρτιση κ.ά.

124. Βλ. SUZANNE SEELAND: «Ισότητα ευκαιριών στην επαγγελματική κατάρτιση» - Συνοπτική έκθεση έρευνας για τα μέτρα επαγγελματικής κατάρτισης για γυναίκες στις Ε.Κ., έκδοση του CEDEFOP, στην ελληνική γλώσσα, Βερολίνο 1983, σ. 7.

125. Οι δραστηριότητες αυτές, όπως αναφέρονται στην Ετήσια Έκθεση του 1984, (CEDEFOP, Ετήσια έκθεση, Βερολίνο 1985), είναι:

- α) Περιοδικές δημοσιεύσεις για την επαγγελματική κατάρτιση:
  - αα) "Επαγγελματική κατάρτιση", περιοδική έκδοση όπου παρουσιάζονται ιδέες, γνώμες και πληροφορίες για όσους είναι επιφορτισμένοι με τη λήψη αποφάσεων για την επαγγελματική κατάρτιση.
  - ββ) "CEDEFOP NEWS", ειδησεογραφικό δελτίο που παρουσιάζει σύντομες ειδήσεις (η έκδοσή του και στην Ελληνική γλώσσα πραγματοποιήθηκε το 1984).
  - γγ) "CEDEFOP FLASH", ενημερωτικό φυλλάδιο.
- β) Τεκμηριωμένη πληροφόρηση, που στηρίζεται σε ένα δίκτυο ανταποκριτών, μεταξύ των οποίων και η Ελλάδα. Οι ανταποκριτές, πέραν των δελτίων βιβλιογραφικής ταξινόμησης και άλλων πληροφοριών που δίνουν στο CEDEFOP για τη βιβλιοθήκη του Κέντρου, παίζουν σημαντικό ρόλο και στη διάδοση πληροφοριών στις χώρες της Κοινότητας.
- γ) Οργάνωση μηχανογραφική για σύνδεση με τράπεζες πληροφοριών.
- δ) Δημοσίευση φακέλων τεκμηρίωσης και βιβλιογραφίας για θέματα σχετικά με την επαγγελματική κατάρτιση ατόμων διαφόρων κατηγοριών μεταξύ των οποίων και τα Α.Ε.Α.
- ε) Φρολογία της επαγγελματικής κατάρτισης.
- ς) Οπτικοακουστική παρουσίαση των αποτελεσμάτων εργασιών του Κέντρου.

Ειδικά οι δραστηριότητες του Κέντρου για τους ανάπηρους αποβλέπουν στην προώθηση της επαγγελματικής κατάρτισης και της κοινωνικής αποκατάστασης των Α.Ε.Α. και ιδίως των Α.Ε.Α. νεαρής ηλικίας. Η δράση του αυτή εκδηλώνεται με τη σύνταξη επιλεκτικής βιβλιογραφίας, με την κατάρτιση καταλόγου ιδρυμάτων και οργανισμών, που συνδιαλέγονται με την Επιτροπή των Ε.Κ. και το CEDEFOP για τα θέματα των Α.Ε.Α., και με τη μηχανοργάνωση των στοιχείων σχετικά με την επαγγελματική κατάρτισή τους<sup>126</sup>.

126. Βλ. α) ό.π. Ετήσια έκθεση έτους 1984 του CEDEFOP, Βερολίνο 1985. β) Κατευθυντήριες γραμμές για τις εργασίες του CEDEFOP 1986-88, έκδοση CEDEFOP, Βερολίνο 1985.

#### 1.4. Γενικότερα μέτρα

Πρέπει νά σημειωθεί ότι η Κοινότητα, μέσα στα πλαίσια της κοινωνικής πολιτικής της, έχει λάβει, πέραν των ειδικών μέτρων για τα Α.Ε.Α., μία σειρά άλλων μέτρων γενικότερου χαρακτήρα, τα οποία, κατά συνέπεια, καλύπτουν και τα Α.Ε.Α. Από τα μέτρα αυτά αναφέρουμε αυτά που έχουν άμεση σχέση με τα Α.Ε.Α και τα οποία είναι:

α) Προγράμματα για την οικονομική και κοινωνική ένταξη των λιγότερο ευνοημένων ομάδων (προγράμματα καταπολέμησης της φτώχειας: α' πρόγραμμα 1975-1980, β' πρόγραμμα 1985-1988, το οποίο επεκτείνεται με το νέο πρόγραμμα 1.1.89-31.12.1993)<sup>127</sup>.

Σύμφωνα με το νέο πρόγραμμα δράσης, θα πρέπει να εκπονηθούν στρατηγικές υπέρ των λιγότερο ευνοούμενων ατόμων, δηλαδή των πλέον ευάλωτων μεταξύ αυτών που το επίπεδο διαβίωσής τους είναι κάτω από το ελάχιστο επίπεδο διαβίωσης του κράτους-μέλους που ζουν<sup>128</sup>.

β) Το ψήφισμα του Συμβουλίου και των Υπουργών Κοινωνικών Υποθέσεων, της 29ης Σεπτεμβρίου 1989, σχετικά με την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού<sup>129</sup>.

γ) Η Ανακοίνωση της Επιτροπής για τις οικογενειακές πολιτικές και ιδιαιτέρως το σημείο που αναφέρεται στα μέτρα υπέρ ορισμένων κατηγοριών, όπως οι οικογένειες που περιλαμβάνουν ένα ανάπηρο παιδί<sup>130</sup>.

127. Βλ. α) Πρόταση απόφασης του Συμβουλίου για καθιέρωση μεσοπρόθεσμου προγράμματος κοινοτικής δράσης για την οικονομική και κοινωνική ένταξη των λιγότερο ευνοούμενων ομάδων COM (88), 826 τελικό, Βρυξέλλες 2 Φεβρουαρίου 1989, σ. 9 και β) παράγρ. 1.1.2. περίπτωση β' και 1.3.2. περίπτωση γ'.

128. Βλ. ό.π. COM (88), 826 τελικό, σ. 8.

129. Βλ. έγγραφο 8939/89 RESTREINT SOC 329/29.9.89.

130. Ανακοίνωση της Επιτροπής «επί των οικογενειακών πολιτικών», COM (89) 363 τελικό, Βρυξέλλες, 8 Αυγούστου 1989, σσ. 4 και 35.

### 1.5. Συμπεράσματα

Η κοινοτική κοινωνική πολιτική σε ό,τι αφορά την επαγγελματική κατάρτιση και ενσωμάτωση των Α.Ε.Α., τα οποία υπολογίζονται σε 30 εκ. περίπου<sup>131</sup>, εκφράζεται μέσω μιας σειράς ενεργειών χρηματοδότησης, πληροφόρησης, ανταλλαγής εμπειριών, πειραματικών εφαρμογών, ενημερωτικών συναντήσεων κ.ά.

Παράλληλα η κοινοτική κοινωνική πολιτική επισημαίνει ότι πρέπει να επιχειρηθεί να λυθούν τα συνδεόμενα με την επαγγελματική κατάρτιση και κοινωνική ένταξη των Α.Ε.Α. προβλήματα όπως: του συντονισμού των αρμόδιων Υπηρεσιών, της εκπόνησης μέτρων για την ακολουθητέα πολιτική της εκπαίδευσης του διδακτικού και του λοιπού προσωπικού, του προγραμματισμού συστημάτων πολύπλευρης εκπαίδευσης, της συμμετοχής των γονέων στην όλη προσπάθεια της πρόσβασης και της μετακίνησης, των μεταφορικών μέσων, της κατοικίας, της εργονομικής διευθέτησης των χώρων διαβίωσης, εκπαίδευσης και απασχόλησης, της φτώχειας κ.ά.

Επιγραμματική διατύπωση, της κοινοτικής θέσης απέναντι στα Α.Ε.Α., αποτελεί το αναφερόμενο σ' αυτά άρθρο, που περιλαμβάνεται στο υπό ψήφιση Σχέδιο του Κοινοτικού Χάρτη των θεμελιωδών Κοινωνικών Δικαιωμάτων<sup>132</sup> (βλ. και παράγρ. 1.2.1.).

Στο άρθρο 29, υπό τον τίτλο «Μειονεκτούντα Άτομα», σημειώνονται τα εξής:

«.....

29. Κάθε μειονεκτούν άτομο, ανεξάρτητα από την προέλευση και τη φύση της αναπηρίας του, πρέπει να απολαύει συγκεκριμένων πρόσθετων μέτρων με σκοπό να ευνοηθεί η επαγγελματική και κοινωνική ένταξή του.

Αυτά τα μέτρα βελτίωσης πρέπει να αφορούν ιδίως, ανάλογα με τις ικανότητες των ενδιαφερομένων, την επαγγελματική κατάρτιση, την εργονομία, τη δυνατότητα πρόσβασης και μετακίνησης, τα μεταφορικά μέσα και την κατοικία»<sup>133</sup>.

131. Βλ. επιθεώρηση "HELIOS" ό.π. τ. 1, σ. 3.

132. Βλ. ό.π. Σχέδιο Επιτροπής COM (89), 471 τελικό, Βρυξέλλες, 2 Οκτωβρίου 1989.

133. Προτάσεις, για το πλαίσιο μιας σφαιρικής κοινοτικής πολιτικής, σχετικά

Τέλος, σε ό,τι αφορά την υποχρέωση για την εφαρμογή του Χάρτη, αναφέρεται το άρθρο 30, το οποίο περιλαμβάνει ρητή διατύπωση για την εκ μέρους των κρατών-μελών ανάληψη της υποχρέωσης για τη λήψη όλων των αναγκαίων μέτρων νομοθετικών και άλλων<sup>134</sup>.

με τα θέματα των αναπήρων, περιλαμβάνει το Σημείωμα της Γενικής Γραμματείας του Συμβουλίου (8148/89, SOC 280) για τη σύνοδο του Συμβουλίου στις 29 Σεπτεμβρίου 1989 (βλ. Παράρτημα Γ).

134. Βλ. ό.π. COM (89), 471 τελικό.

ΜΕΡΟΣ Β΄

Η ΚΡΑΤΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

## ΜΕΡΟΣ Β'

### 2. Η ΚΡΑΤΟΥΣΑ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

#### 2.1. Η πολιτική της επαγγελματικής κατάρτισης και κοινωνικής ένταξης των Α.Ε.Α.

##### 2.1.1. Γενικό πλαίσιο της επαγγελματικής ένταξης

Η ένταξη της χώρας μας στις Ε.Κ. συμπίπτει με τις πρώτες προσπάθειες προσέγγισης και προσδιορισμού των προβλημάτων που συνδέονται με τα Α.Ε.Α. Η όλη κατάσταση, όπως έχει διαμορφωθεί στο χώρο της κοινωνικής πρόνοιας κατά το 1981, δηλαδή ακριβώς κατά την ένταξη της Ελλάδας στις Ε.Κ., απεικονίζεται, κατά τρόπο πλήρη, στον οδηγό που εξέδωσε κατά το έτος αυτό το Υ.Υ.Π. και Κ.Α., τότε Υπουργείο Κοινωνικών Υπηρεσιών<sup>1</sup>.

1. Υπουργείο Κοινωνικών Υπηρεσιών: «Οδηγός για την κοινωνική πρόνοια στην Ελλάδα - Θεσμοί, προγράμματα, ιδρύματα», Αθήνα 1981.

Ο οδηγός αυτός, που αποτελεί την ουσιαστική συμβολή της χώρας μας στο Δ.Ε.Α., περιλαμβάνει, όπως σημειώνεται στον πρόλογο του (σ. 9), πληροφορίες, με όσο το δυνατό περισσότερες λεπτομέρειες, για το υπάρχον θεσμικό πλαίσιο, τα επιμέρους προγράμματα και μέτρα και την παρεχόμενη κοινωνική προστασία.

Εξίσου σημαντικό είναι και το ετήσιο Δελτίο Πληροφοριών Ειδικής Αγωγής του ΥΠ.Ε.Π.Θ., το οποίο περιγράφει την όλη εικόνα τόσο της γενικής, όσο και της επαγγελματικής εκπαίδευσης<sup>2</sup>.

Σε ό,τι αφορά την επαγγελματική αποκατάσταση των αναπήρων, σημειώνουμε τη «Συλλογή» της σχετικής νομοθεσίας, η οποία, πέραν των νόμων, περιλαμβάνει και τις σχετικές υπουργικές αποφάσεις και τις εγκυκλίους μέχρι το έτος 1980<sup>3</sup>.

Οι παραπάνω πηγές παρέχουν τη δυνατότητα μιας διαχρονικής εξέτασης του θέματος της επαγγελματικής κατάρτισης και κοινωνικής ένταξης των Α.Ε.Α. κατά τη 10ετία του '80, δεδομένου ότι οι πρώτες προσπάθειες στους τομείς αυτούς περιλαμβάνονται στις υποψη πηγές. Από τις πηγές αυτές διαπιστώνουμε ότι η όλη προσπάθεια της επαγγελματικής αποκατάστασης των αναπήρων ξεκινάει το έτος 1979, δεδομένου ότι τα θεμέλια της σχετικής ελληνικής κοινωνικής πολιτικής ανευρίσκονται στο ν. 963/1979 (ΦΕΚ 202/79, τ. Α') «περί επαγγελματικής αποκατάστασης αναπήρων και εν γένει ατόμων μειωμένων ικανοτήτων», ο οποίος ψηφίστηκε ενόψει του 1981 που είχε χαρακτηριστεί ως «Διεθνές Έτος Αναπήρων»<sup>4</sup>.

2. ΥΠ.Ε.Π.Θ. «Δελτίο Πληροφοριών Ειδικής Αγωγής», έκδ. Ο.Ε.Δ.Β., Δεκέμβριος 1984 - Γ' έκδοση Αθήνα, Σεπτέμβριος 1986.

3. Βλ. Υπουργείο Κοινωνικών Υπηρεσιών: «Επαγγελματική Αποκατάσταση των Αναπήρων - Συλλογή της νομοθεσίας που ρυθμίζει την επαγγελματική αποκατάσταση των αναπήρων», Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1980.

4. Στον πρόλογο (σ. 3) της παραπάνω «Συλλογής», ο υφυπουργός Κοινωνικών Υπηρεσιών δηλώνει ότι: «Με το νόμο αυτό, για πρώτη φορά στη χώρα μας, τίθεται σε εφαρμογή ένα νέο πρόγραμμα, που έχει ως στόχο την επαγγελματική αποκατάσταση των αναπήρων και την κοινωνική ένταξη». Και κλείνει τον πρόλογο «με την ευχή και την ελπίδα ότι γρήγορα με τα μέτρα που λήφθηκαν και όσα ακόμα θα ληφθούν στον επόμενο χρόνο, που έχει χαρακτηριστεί ως Διεθνές Έτος Αναπήρων, ο ανάπηρος θα βρει τη θέση που του ανήκει μέσα στο κοινωνικό σύνολο».

Ο νόμος 963 αναφέρεται σε άτομα ηλικίας 15-65 ετών, τα οποία έχουν περιορισμένες δυνατότητες για επαγγελματική απασχόληση λόγω οποιασδήποτε χρόνιας σωματικής ή πνευματικής πάθησης ή βλάβης (άρθρο 1), και καλύπτει μία σειρά στόχων σχετικών με την επαγγελματική ένταξη. Ειδικότερα ο νόμος αυτός:

α) Προσδιορίζει ότι η επαγγελματική εκπαίδευση των συγκεκριμένων ατόμων είναι έργο του ΟΑΕΔ (σημ.: η πράξη αλλά και το όλο πνεύμα του νόμου μαρτυρεί ότι ο νόμος αναφέρεται στην επαγγελματική κατάρτιση, δεδομένου ότι η επαγγελματική εκπαίδευση είναι αρμοδιότητα του ΥΠ.Ε.Π.Θ.)<sup>5</sup>. Ο ΟΑΕΔ είτε εντάσσει τα άτομα αυτά στις εκπαιδευτικές μονάδες του για το γενικότερο πληθυσμό, είτε τα παρέμπει σε ειδικά ιδρύματα ή φορείς καταβάλλοντας μέρος ή το σύνολο της κατ' άτομο απαιτούμενης δαπάνης (άρθρο 3).

β) Αναθέτει στον ΟΑΕΔ το έργο της μέριμνας για την τοποθέτηση των Α.Ε.Α. σε θέσεις εργασίας (άρθρο 5).

γ) Δίδει τη δυνατότητα: αα) χρηματοδότησης μέρους της δαπάνης των εργοδοτών, για τη στοιχειώδη εργονομική διεύθυνση των θέσεων εργασίας των Α.Ε.Α. και ββ) επιδότησης των εργοδοτών για την κάλυψη μέρους των αποδοχών που καταβάλλουν στα Α.Ε.Α. (άρθρα 5 και 6).

δ) Υποχρεώνει τους εργοδότες να απασχολούν τα Α.Ε.Α. σε θέσεις ανάλογες με τις ικανότητές τους και να μεριμνούν για την ανάπτυξη της προσωπικότητας των ατόμων αυτών, καθιερώνοντας, παράλληλα, και ηθικές αμοιβές για τους εργοδότες που επιδεικνύουν ιδιαίτερη ευαισθησία στο όλο πρόβλημα της επαγγελματικής ένταξης των Α.Ε.Α. (άρθρα 7 και 8).

ε) Αυξάνει το χρόνο των ετήσιων, με αποδοχές, αδειών (άρθρο 2).

ς) Καθιερώνει ποσοστώςει προσλήψεων Α.Ε.Α. στο δημόσιο τομέα (άρθρο 10).

ζ) Θεσπίζει τη σύσταση σχολών εκπαίδευσης στελεχών προσωπικού φυσικής και επαγγελματικής αποκατάστασης Α.Ε.Α. (άρθρο 12).

5. Βλ. εφ' Νόμο 1566/85 (ΦΕΚ 167/30.9.85), τ. Α') για τη «δομή και λειτουργία πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης», Κεφ. Ι' - Ειδική Αγωγή και ιδίως το άρθρο 34, παράγρ. 1. β) ΥΠ.Ε.Π.Θ., «Δελτίο πληροφοριών ειδικής αγωγής», γ' έκδοση ό.π. σσ. 20-21.

η) Προβλέπει την ίδρυση ιδρυμάτων επαγγελματικής απασχόλησης των Α.Ε.Α.

Με μεταγενέστερες διατάξεις, όπως το άρθρο 4 του ν. 1000/79, που συμπληρώνει το άρθρο 10 του ν. 963/79, ο ν. 1648/86 (ΦΕΚ 147/2.10.86, τ.Α') «περί προστασίας πολεμιστών, αναπήρων και θυμάτων πολέμου και μειονεκτούντων ατόμων» και το άρθρο 16 του ν. 1735/87 για τις προσλήψεις στο δημόσιο τομέα (ΦΕΚ 195/87, τ. Α'), συμπληρώνονται οι περί ποσοστάσεων και τρόπου προσλήψεων διατάξεις και επεκτείνονται και στον ιδιωτικό τομέα.

### 2.1.2. Θετικές ενέργειες κοινωνικής ένταξης των Α.Ε.Α.

Πέραν των ενεργειών που αναφέρονται στην προηγούμενη παράγραφο (2.1.1.) και οι οποίες αποβλέπουν στην επαγγελματική ένταξη των Α.Ε.Α., έχουν ληφθεί μέτρα και πραγματοποιούνται ενέργειες, που συνδέονται με τα Α.Ε.Α. — αμέσως ή εμμέσως, μεσοπρόθεσμα ή μακροπρόθεσμα — και αποβλέπουν στην κοινωνική ένταξή τους.

Τα μέτρα και οι ενέργειες αυτές, όπως περιγράφονται στο σχέδιο έκθεσης της Επιτροπής προς το Συμβούλιο, για την εφαρμογή της σύστασης 86/379/ΕΟΚ<sup>6</sup>, και στις εισηγήσεις των κυβερνητικών εκπροσώπων και των αρμόδιων οργάνων της ελληνικής Διοίκησης που έκαναν στο Σεμινάριο για το πρόγραμμα "HELIOS"<sup>7</sup>, συνοψίζονται στα εξής σημεία:

α) Πρόληψη και έγκαιρη διάγνωση των αναπηριών, που, όπως υποστηρίζεται, επιτυγχάνεται «σε ικανοποιητικό βαθμό» με την εφαρμοζόμενη «αγωγή υγείας» και «την ανάπτυξη των υπηρεσιών πρωτοβάθμιας περίθαλψης, την ίδρυση και λειτουργία ειδικών υπηρεσιών, κέντρων και ιδρυμάτων για συγκεκριμένες αναπηρίες» (βλ. σ. 18 των πρακτικών του Σεμιναρίου "HELIOS").

6. Βλ. COM (88) 746 τελικό, ό.π. σσ. 17-20.

7. Βλ. ό.π. Πρακτικά Σεμιναρίου για το 2ο Κοινοτικό Πρόγραμμα "HELIOS", σσ. 13-77.

β) Θεσμοθέτηση της ειδικής αγωγής και της ειδικής επαγγελματικής εκπαίδευσης<sup>8</sup> για τα Α.Ε.Α.<sup>9</sup>

γ) Δωρεάν διακίνηση με τα μέσα μεταφοράς ή με μειωμένη συμμετοχή στην τιμή εισιτηρίου και αδασμολόγητη εισαγωγή αυτοκινήτου.

δ) Κτιριοδομικός κανονισμός που αντιμετωπίζει τα ειδικής φύσης προβλήματα.

ε) Λήψη δανείων στεγαστικών με ευνοϊκότερους, σε σύγκριση με άλλες κατηγορίες ατόμων, όρους.

ς) Συμμετοχή στο πρόγραμμα κοινωνικού τουρισμού.

ζ) Φορολογική απαλλαγή και πρόωρη συνταξιοδότηση.

η) Προσπάθεια αξιοποίησης του ειδικού για την Ελλάδα προγράμματος βοήθειας της ΕΟΚ (βλ. και παραγρ. 1.2.2. και 2.1.3.ε) η οποία καλύπτει το 55% των δαπανών για ανέγερση, διαρρύθμιση και εξοπλισμό κέντρων αποκατάστασης ατόμων με ψυχικά και νοητικά προβλήματα, καθώς και για πρακτική άσκηση του ιατρικού και παραϊατρικού προσωπικού που στελεχώνει τις μονάδες περίθαλψης των ατόμων αυτών<sup>10</sup>.

θ) Χρηματοδότηση της απασχόλησης και της αυτοαπασχόλησης.

ι) Διατομεακές συνεργασίες με τα συναρμόδια Υπουργεία.

Στις θετικές ενέργειες περιλαμβάνεται και η προσπάθεια που καταβάλλεται στο χώρο της επαγγελματικής κατάρτισης των Α.Ε.Α..

8. Βλ. α) Ν. 1566/85 (άρθρο 32, παράγρ. 4.ε) και β) ΥΠ.Ε.Π.Θ. «Δελτίο Πληροφοριών Ειδικής Αγωγής», ό.π. σσ. 20-21.

9. Α.Ε.Α., σύμφωνα με το άρθρο 32 του Ν. 1566/85, θεωρούνται «τα πρόσωπα τα οποία από οργανικά, ψυχικά ή κοινωνικά αίτια παρουσιάζουν καθυστερήσεις, αναπηρίες ή διαταραχές στη γενικότερη ψυχοσωματική κατάσταση ή στις επί μέρους λειτουργίες τους και σε βαθμό που δυσκολεύεται ή παρεμποδίζεται σοβαρά η παρακολούθηση της γενικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης, η δυνατότητα ένταξής τους στην παραγωγική διαδικασία και η αλληλοαποδοχή τους με το κοινωνικό σύνολο».

10. Βλ. ό.π. Κανονισμό (ΕΟΚ) 815/84 του Συμβουλίου για έκτακτη οικονομική ενίσχυση υπέρ της Ελλάδας στον κοινωνικό τομέα (άρθρα 1,β και 5,δ) όπως τροποποιήθηκε με τον κανονισμό (ΕΟΚ) 4130/88 του Συμβουλίου (Ε.Ε. L 362/1).

Όμως για την επαγγελματική κατάρτιση των Α.Ε.Α., λόγω της σημασίας του τομέα αυτού και επειδή σ' αυτόν ακριβώς επικεντρώνεται το θέμα της διατριβής μας, αναφερόμαστε εκτενέστερα στην επόμενη παράγραφο.

### 2.1.3. Η ειδική επαγγελματική κατάρτιση

Η ένταξη της χώρας μας στην Ε.Κ. βρίσκει την επαγγελματική κατάρτιση των Α.Ε.Α., την οποία ονομάζουμε «ειδική επαγγελματική κατάρτιση», σε νηπιακή ηλικία. Το έργο της ειδικής επαγγελματικής κατάρτισης ήταν στα χέρια ελάχιστων, καταρχήν, ιδρυμάτων (πέντε περίπου)<sup>11</sup> ιδιωτικής, κυρίως, πρωτοβουλίας, τα οποία λειτουργούσαν με μερική ή ολική χρηματοδότηση από το Υ.Υ.Π. και Κ.Α. και δίδασκαν παραδοσιακές κυρίως τέχνες.

Προοδευτικά τα ιδρύματα αυξάνονται και παράλληλα προστίθεται σ' αυτά και ο ΟΑΕΔ, ο αρμόδιος δηλαδή κρατικός φορέας για την κατάρτιση και απασχόληση του εργατικού δυναμικού της χώρας. Σήμερα, με τη συμπλήρωση εννέα χρόνων μετά την ένταξη στην Ε.Κ., έχουμε πενταπλάσια σε αριθμό ιδρύματα και οργανισμούς, με έντονη πλέον την παρουσία του δημόσιου τομέα και την εμφάνιση άλλων φορέων, όπως η Γ.Γ. Λαϊκής Επιμόρφωσης του Υπουργείου Πολιτισμού, η τοπική αυτοδιοίκηση κ.ά.<sup>12</sup>

Η αύξηση των ιδρυμάτων κατάρτισης των Α.Ε.Α. οφείλεται σε

11. Με την Κοινή Απόφαση Φ 3-3/Γ4/1551/25.6.80 των υπουργών Εργασίας και Κοινωνικών Υπηρεσιών, «Περί καθορισμού των ειδικών ιδρυμάτων, τα οποία δύνανται να παρέχουν επαγγελματική εκπαίδευση σε αναπήρους», ορίζονται τα τέσσερα πρώτα ιδρύματα που μπορούν να εφαρμόζουν προγράμματα επαγγελματικής εκπαίδευσης (βλ. κατάρτισης), τα οποία είναι:

- α) Εθνικό Ίδρυμα Αποκατάστασης Αναπήρων
- β) Ίδρυμα Προσαρμογής και Αποκατάστασης Τυφλών «Ο ΦΑΡΟΣ»
- γ) Ίδρυμα Προστασίας Τυφλών Β. Ελλάδας «Ο ΗΛΙΟΣ»
- δ) Πρότυπος Βιοτεχνική Μονάδα Ψυχολογικού Κέντρου Β. Ελλάδας.

12. Βλ. ετήσιες εκθέσεις δραστηριοτήτων Ε.Κ.Τ. (οικον. έτη 1981-87).

πολλούς λόγους, οι σημαντικότεροι των οποίων, κατά την γνώμη μας, είναι οι εξής:

α) Η πολύπλευρη βοήθεια της ΕΟΚ, η οποία συνίσταται σε μία σειρά ενεργειών οικονομοτεχνικής φύσης, όπως:

— Η χρηματοδότηση — μέχρι και του ύψους του 55% του συνολικού κόστους — των πάσης φύσεως δαπανών οργάνωσης και λειτουργίας των ιδρυμάτων επαγγελματικής κατάρτισης, της ανέγερσης και επέκτασης ή διαμόρφωσης κτιριακών εγκαταστάσεων, της ετήσιας απόσβεσης της αξίας των πάγιων περιουσιακών στοιχείων τους, των αμοιβών των σπουδαστών, των εξόδων διαμονής και διατροφής των οικοτρόφων σπουδαστών κ.ά. (βλ. παραγρ. 1.2.2. και 1.2.3.).

— Οι ειδικές για τα Α.Ε.Α. ενέργειες σε κοινοτικό επίπεδο, όπως το Δίκτυο Κέντρων και Εμπειριών Επαγγελματικής Κατάρτισης ή Επαναπροσαρμογής, τα Δίκτυα Πρότυπων Τοπικών Σχεδίων με επικεφαλής την INTERACT κ.ά. (βλ. παράγρ. 1.3.4.).

— Η διοργάνωση συναντήσεων, ενημερωτικών σεμιναρίων και συμποσίων με συμμετοχή εμπειρογνώμόνων, ειδικών, εκπροσώπων των κοινοτικών οργάνων ή των κρατών-μελών (βλ. παράγρ. 1.3.7.).

— Η έκδοση ενημερωτικών δελτίων, εντύπων και εργασιών (δωρεάν ή με πληρωμή), όπως η Εφημερίδα του Δικτύου Κέντρων Επαναπροσαρμογής, το "INTERACT NEWS" (βλ. παράγρ. 1.3.4.), τα Δελτία και οι εκδόσεις του CEDEFOP [(CEDEFOP NEWS & CEDEFOP FLASH) (βλ. παραγρ. 1.1.2. και 1.3.8.)] κ.ά.

— Η θέσπιση του δεύτερου κοινοτικού προγράμματος δράσης υπέρ των μειονεκτούντων ατόμων ("HELIOS") με το οποίο αναλαμβάνει η Επιτροπή των Ε.Κ. αφενός μεν να αναδιαρθρώσει, επαναπροσαρμόσει ή διευρύνει τις ήδη ανεπτυγμένες δραστηριότητες, αφετέρου δε να προωθήσει νέες ενέργειες όπως: η ειδική δράση για την αυτόνομη διαβίωση, η εκπόνηση προτάσεων για τη γενικότερη κοινοτική πολιτική που πρέπει να ακολουθηθεί κ.ά. (βλ. παραγρ. 1.3.1 έως 1.3.3 και 1.3.7.).

β) Η αύξηση του αριθμού των ενδιαφερομένων να επωφεληθούν από τις υπάρχουσες δυνατότητες επαγγελματικής κατάρτισης (βλ. Πίνακες V και VI και τα Πρακτικά του Σεμιναρίου για το πρόγραμμα "HELIOS", σσ. 34-37)<sup>13</sup>.

γ) Ένας άλλος παράγοντας — που συνέβαλε, κατά τη γνώμη μας, στην αύξηση του αριθμού των ιδρυμάτων κατάρτισης, και κατά

συνέπεια δεν θα πρέπει να αγνοηθεί — είναι η έλλειψη νομοθετικού πλαισίου, κατ' αναλογία με τα ισχύοντα για τις Τεχνικές και Επαγγελματικές Σχολές. Η έλλειψη αυτή διευκολύνει την ελεύθερη ανάπτυξη των σχετικών με την επαγγελματική κατάρτιση πρωτοβουλιών.

δ) Η όλο και εντονότερη παρουσία του κράτους με ενέργειες οικονομικής και νομοθετικής φύσης και συγκεκριμένα:

— Η προοδευτική αύξηση της κρατικής χρηματοδότησης, η οποία είναι ανάλογη προς την αύξηση των χρηματοδοτήσεων από το Ε.Κ.Τ. (το ύψος της αύξησης των ετήσιων εγκρίσεων χρηματοδότησης προγραμμάτων από το Ε.Κ.Τ. φαίνεται στον πίνακα IV).

— Η βελτίωση και επέκταση των ήδη ισχυουσών νομοθετικών ρυθμίσεων επαγγελματικής ένταξης (βλ. Πρακτικά Σεμιναρίου "HELIOS", σσ. 17-22<sup>14</sup>), η έναρξη της συζήτησης για τη συνολική προσέγγιση των σχετικών με τα Α.Ε.Α. θεμάτων εκ μέρους των συναρμόδιων υπουργείων Υ.Π. και Κ.Α., Εργασίας, ΥΠΕΧΩΔΕ κλπ. (βλ. εισηγήσεις, στο Σεμινάριο "HELIOS", των εκπροσώπων των αρμόδιων φορέων για τη συνολική προσέγγιση των σχετικών με τα Α.Ε.Α. προβλημάτων, Πρακτικά σσ. 40-55<sup>15</sup>).

Σημειώνουμε ότι στις προσλήψεις υπαλλήλων του δημόσιου τομέα (Δημόσιο, ΟΤΑ, ΝΠΔΔ, Τράπεζες, Δημόσιες Επιχειρήσεις κλπ.) το 5% των υπαλλήλων, το 80% του βοηθητικού προσωπικού και το 100% των τηλεφωνητών μπορεί να καλυφθεί από Α.Ε.Α. (σχετικά βλ. παράγρ. 2.1.1. και πίνακα VII).

Επίσης, πρέπει να αναφερθεί η εκ μέρους του ΟΑΕΔ (με συμμετοχή του ΕΚΤ) επιδότηση των εργοδοτών και η ενίσχυση της αυτοαπασχόλησης, που αποτελούν σημαντικά μέτρα (ν. 1648/86 και 1735/87) για την επαγγελματική αποκατάσταση των Α.Ε.Α.

ε) Το, αποκλειστικά για την Ελλάδα, ειδικό πρόγραμμα δράσης που προβλέπει ο Κανονισμός 815/84 για την αναβάθμιση της ψυχιατρικής περίθαλψης στην Ελλάδα, μέσω της ανέγερσης, διαρρύθμισης και εξοπλισμού κέντρων επαγγελματικής κατάρτισης και αποκατάστασης με στόχο την επαγγελματική ένταξη της συγκεκριμένης κατηγορίας Α.Ε.Α. (βλ. παράγρ. 2.1.2.η).

13. Βλ. ό.π. Πρακτικά Σεμιναρίου για το κοινοτικό πρόγραμμα "HELIOS".

14, 15. Βλ. ό.π. Πρακτικά Σεμιναρίου για το κοινοτικό πρόγραμμα "HELIOS".

#### ΠΙΝΑΚΑΣ IV

Ετήσιες χρηματοδοτήσεις του ΕΚΤ υπέρ της Ελλάδας για το σύνολο των τομέων παρέμβασης και για τον τομέα επαγγελματικής κατάρτισης των Α.Ε.Α. κατά την περίοδο 1981-1987

| Έτος                                 | Εγκριθέντα ποσά σε εκατ. ECU                |                     |   |                     | Ποσοστό (%) που διατίθεται για την επαγγελματική κατάρτιση των ΑΕΑ σε σχέση με το συνολικό ποσό παρέμβασης του ΕΚΤ |
|--------------------------------------|---|---------------------|---|---------------------|--|
|                                      | Για το σύνολο των τομέων παρέμβασης του ΕΚΤ |                     | Για την επαγγελματική κατάρτιση των ΑΕΑ |                     |  |
|                                      | Ποσό  | Ετήσια μεταβολή (%) | Ποσό                                    | Ετήσια μεταβολή (%) |  |
| <i>Εγκρίσεις για τριετή περίοδο</i>  |   |                     |   |                     |  |
| 1981                                 | 29,87                                       | —                   | 1,83                                    | —                   | 6,1  |
| 1982                                 | 60,31                                       | 101,9               | 5,11                                    | 179,2               | 8,5  |
| 1983                                 | 121,16                                      | 100,9               | 24,10                                   | 371,6               | 19,9   |
| <i>Εγκρίσεις για μονοετή περίοδο</i> |   |                     |   |                     |  |
| 1984                                 | 94,04                                       | —                   | 2,74                                    | —                   | 2,9  |
| 1985                                 | 140,21                                      | 49,1                | 5,21                                    | 90,1                | 3,7  |
| 1986                                 | 143,10                                      | 2,1                 | 6,50                                    | 24,8                | 4,5  |
| 1987                                 | 182,57                                      | 27,6                | 8,25                                    | 26,9                | 4,5  |

Πηγή: Ετήσιες εκθέσεις της Επιτροπής των Ε.Κ. για τις δραστηριότητες του ΕΚΤ (Χρήσεις 1981 έως και 1987).

## ΠΙΝΑΚΑΣ V

Κατανομή, κατά έτος και φύλο, των Α.Ε.Α. που καταρτίστηκαν, αποφοίτησαν και βρήκαν εργασία κατά τα έτη 1984-1987<sup>1</sup>

| ΕΤΟΣ | Καταρτίστηκαν |      |            |      | Αποφοίτησαν                                    |     | Βρήκαν εργασία σε σχέση με αποφοιτήσαντες |    |        |    |                   |    |      |
|------|---------------|------|------------|------|--|-----|---|----|--------|----|-------------------|----|------|
|      | Γυναίκες (Γ)  |      | Άνδρες (Α) |      | (Γ+Α) σε σχέση με το σύνολο των καταρτισθέντων |     | Γυναίκες                                  |    | Άνδρες |    | Γυναίκες & Άνδρες |    |      |
|      | Άτομα         | %    | Άτομα      | %    | Άτομα  | %   | Άτομα                                     | %  | Άτομα  | %  | Άτομα             | %  |      |
| 1984 | 160           | 43,6 | 207        | 56,4 | 367  | 157 | 42,8                                      | 10 | 6,4    | 1  | 0,6               | 11 | 7,0  |
| 1985 | 322           | 42,8 | 430        | 57,2 | 752  | 106 | 14,1                                      | 20 | 18,9   | 45 | 42,5              | 65 | 61,3 |
| 1986 | 451           | 38,4 | 724        | 61,6 | 1175   | 171 | 14,5                                      | 23 | 13,4   | 41 | 24,0              | 64 | 37,4 |
| 1987 | 634           | 42,4 | 860        | 57,6 | 1494   | 306 | 20,5                                      | 47 | 15,4   | 38 | 12,4              | 85 | 27,8 |

1. Τα στοιχεία προέρχονται από το Παράρτημα IV, που προβλέπει το άρθρο 8 της 83/673/ΕΟΚ απόφασης του Συμβουλίου, και αφορούν τις εποικευόμενες από το Υ.Υ.Π. και Κ.Α. μονάδες.

ς) Τέλος θα πρέπει να σημειώσουμε το ενδιαφέρον των συνδικαλιστικών οργανώσεων των Α.Ε.Α. και των Ενώσεων Γονέων και Κηδεμόνων των νοητικά υστερούντων ατόμων<sup>16</sup>.

Όμως, παρά την ύπαρξη όλων αυτών των θετικών προϋποθέσεων, τα αποτελέσματα της όλης προσπάθειας δεν μπορούν να θεωρηθούν ικανοποιητικά στους δύο αυτούς βασικούς τομείς της επαγγελματικής κατάρτισης και κοινωνικής ενσωμάτωσης των Α.Ε.Α.

Στον τομέα της επαγγελματικής κατάρτισης το επίπεδο παραμένει χαμηλό. Το ποσοστό αυτών που αποφοιτούν, σε σχέση με τον αριθμό αυτών που καταρτίζονται, δεν υπερβαίνει το 20%, με εξαίρεση το έτος 1984 κατά το οποίο το ποσοστό φθάνει στο 43%, προφανώς για λόγους που οφείλονται στη για πρώτη φορά εφαρμογή του μέτρου τήρησης των στατιστικών στοιχείων (βλ. πίνακα V).

Βέβαια, όπως είδαμε παραπάνω, στον τομέα της άρσης των ποικίλων και πολύπλευρων δυσκολιών που αντιμετωπίζουν τα Α.Ε.Α., έχει αρχίσει μια θετική πορεία (βλ. παράγρ. 2.1.1. και 2.1.2.), έστω και αν απλώς αναγνωρίζεται η ύπαρξή τους. Όμως το ποσοστό των ατόμων που τελικά εντάσσεται ή επανεντάσσεται και παραμένει στο εργατικό δυναμικό της χώρας δεν μπορεί να θεωρηθεί ικανοποιητικό. Από την ετήσια έκθεση των στατιστικών-απολογιστικών στοιχείων που υποβάλλονται κάθε χρόνο στο ΕΚΤ (Παράρτημα 4 της απόφασης 83/673/ΕΟΚ) από φορείς κατάρτισης αρμοδιότητας Υ.Υ.Π. και Κ.Α., προκύπτει ότι ο αριθμός των ατόμων που βρίσκει εργασία κάθε χρόνο κυμαίνεται από 7 έως 37% αυτών που ολοκληρώνουν την κατάρτισή τους, με εξαίρεση το έτος 1985 κατά το οποίο βρήκε εργασία το 61% (βλ. πίνακα V). Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι, λόγω έλλειψης υπηρεσιών παρακολούθησης της πορείας όσων αποφοιτούν, υπάρχει πιθανότητα να είναι μεγαλύτερος ο αριθμός όσων τοποθετούνται σε θέσεις εργασίας. Όμως, οι τοποθετήσεις που πραγματοποιούνται μέσω του Ο.Α.Ε.Δ. (βλ. πίν. VI & VII) δεν ενισχύουν τέτοια πιθανότητα.

Τα αίτια του προβλήματος εντάσσονται σε δύο μεγάλες ομάδες, στις οποίες ταξινομήσαμε τις απόψεις όλων των εκπροσώπων των

16. Βλ. Πρακτικά Σεμιναρίου "HELIOS" ό.π. σελ. 67.

## ΠΙΝΑΚΑΣ VI

Κατανομή, κατά έτος, των προς κατάρτιση Α.Ε.Α.<sup>1</sup> από τον ΟΑΕΔ κ.ά. φορείς<sup>2</sup>

| Έτος                      | 1981 | 1982 | 1983 | 1984 | 1985 | 1986 | 1987 | 1988 | 1989 |
|---------------------------|------|------|------|------|------|------|------|------|------|
| άτομα από 25 ετών και άνω | 1000 | 1500 | 1200 | 1300 | 1740 | 372  | 1000 | 756  | 472  |
| άτομα κάτω των 25 ετών    | —    | —    | —    | —    | 1517 | 2321 | 1500 | 3116 | 3535 |
| Σύνολο                    |      |      |      |      | 3257 | 2693 | 2500 | 3872 | 4007 |

Πηγή: Ετήσιες εκθέσεις του Ε.Κ.Τ. και ετήσια στατιστικά στοιχεία του Υπ. Εργασίας.

1. Βάσει των προγραμμάτων κατάρτισης που εγκρίνονται από το Ε.Κ.Τ.
2. Δεν περιλαμβάνονται τα άτομα που εκπαιδεύτηκαν από φορείς εποπτευόμενους από το Υ.Υ.Π. και Κ.Α. (βλ. πίνακα V).

## ΠΙΝΑΚΑΣ VII

Αριθμός ετήσιων τοποθετήσεων Α.Ε.Α. σε θέσεις εργασίας από τον Ο.Α.Ε.Δ.

| Έτος  | 1982-84 | 1985 | 1986 | 1987 | 1988 |
|---|---------|------|------|------|------|
| Τοποθετήσεις στον ιδιωτικό τομέα                      | 389     | 280  | 491  | 461  | 493  |
| Τοποθετήσεις στον δημόσιο τομέα                       | 409     | 41   | 123  | 128  | —*   |
| Σύνολο τοποθετήσεων στον ιδιωτικό & στο δημόσιο τομέα | 798     | 321  | 614  | 589  | 493  |

Πηγή: Στατιστικά στοιχεία Υπ. Εργασίας και ΟΑΕΔ.

\* Τα σχετικά στοιχεία δεν ήσαν γνωστά κατά το χρόνο συμπλήρωσης του πίνακα.

υπουργείων, των φορέων κατάρτισης και των συνδικαλιστικών οργανώσεων που μετείχαν στο Σεμινάριο για το 2ο Κοινοτικό πρόγραμμα "HELIOS".

I. Η πρώτη περιλαμβάνει αυτά που προέρχονται από τις ιδιαιτερότητες των Α.Ε.Α., όπως: α) οι εξατομικευμένου χαρακτήρα δυνατότητες λόγω είδους μειονεξίας, ηλικίας, φύλου κ.ά. και β) τα γενικότερου χαρακτήρα εμπόδια (αυτόνομη διαβίωση, διακίνηση, πρόσβαση στα δημόσια κτίρια κλπ., εργονομική διευθέτηση των χώρων εργασίας κ.ά.) που αναφέρονται στην παράγραφο 1.3.2.

II. Στη δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνονται αυτά που προέρχονται από εξωγενείς παράγοντες και είναι:

α) Τα προβλήματα που συνδέονται με το γενικότερο πληθυσμό: ανεργία, έλλειψη μελετών για τις μεσοπρόθεσμες έστω ανάγκες της αγοράς εργασίας<sup>17</sup>, προγραμματισμός των ειδών κατάρτισης (ταχύρρυθμης, εναλλασσόμενης στο χώρο εργασίας και εκπαίδευσης, εξειδίκευσης ή μετεκπαίδευσης στις νέες τεχνολογίες)<sup>18</sup> και της βαθμίδας σπουδών (μέσης, ανώτερης) κ.ά.

17. Βλ. άρθρο «περί Παιδείας» στην εφημερίδα «ΤΟ ΒΗΜΑ», όπου σημειώνεται: «καταρχήν, δεν είναι δυνατόν να ομιλούμε σοβαρά για πολιτική αναβάθμιση της τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης, αν προηγουμένως δεν δημιουργήσουμε εκείνο το όργανο που θα είναι υπεύθυνο για τη σύνταξη και τη διαρκή αναπροσαρμογή - διόρθωση ενός Χάρτη για τις ανάγκες της κοινωνίας μας σε τεχνικό, επαγγελματικό και επιστημονικό προσωπικό κατά λεπτομερείς κατηγορίες. Για τα επόμενα πέντε, δέκα, δεκαπέντε, είκοσι χρόνια είναι απαραίτητο, όπως πολλές φορές έχει τονίσει «ΤΟ ΒΗΜΑ», να έχουμε προετοιμάσει ένα τέτοιο Χάρτη για τις ανάγκες μας σε δεξιοτεχνίες και ειδικότητες. Βέβαια αυτός ο Χάρτης θα «κυλιέται» από χρόνο σε χρόνο προσαρμοζόμενος στις νέες εκτιμήσεις, όπως αυτές θα ανακλύπουν από τις διαρκώς μεταβαλλόμενες συνθήκες. Χωρίς μια τέτοια πυξίδα θα προχωρούμε κατά περίπτωση και με λίγες ελπίδες να αντιμετωπίσουμε τα πολλαπλά προβλήματα που συνδέονται με την τεχνολογική εξέλιξη». 29 Φεβρουαρίου 1987.

18. Βλ. από το «Εθνικό συνέδριο διάδοσης νέων τεχνολογιών στην επαγγελματική εκπαίδευση» (διοργάνωση: ΥΠ.Ε.Π.Θ., Υπ. Εργασίας, Ο.Α.Ε.Δ., Eurotecnet - Αθήνα 1988) εισηγήσεις: α) της ειδικής Γραμματέα του Υπ. Εργασίας και β) του Θ. Παπαθεοδοσίου με θέμα: «Νέες τεχνολογίες και επιπτώσεις στην εκπαίδευση και την κατάρτιση» σσ. 5 κ.ε.

Για τη δραστηριότητα της Eurotecnet στην Ελλάδα βλ. «Eurotecnet-Δίκτυο προγραμμάτων επίδειξης στις νέες τεχνολογίες της πληροφορικής και στην επαγγελματική εκπαίδευση-Επιτομή», εκδ. Presses Interuniversitaires - Europeennes, Ολλανδία 1988, σσ. 169-189.

β) Τα γραφειοκρατικά προβλήματα που δημιουργούν (στους φορείς Δημοσίου Δικαίου κυρίως) μια σειρά εμποδίων για την πρόωθηση των πάσης φύσεως ενεργειών επαγγελματικής κατάρτισης. Στα προβλήματα αυτά περιλαμβάνονται και οι επικαλύψεις των ενεργειών και η αδυναμία εξεύρεσης και πρόσληψης εξειδικευμένου προσωπικού ή η πρόσληψη εξειδικευμένου προσωπικού και ο εν συνεχεία περιορισμός του σε εργασίες ρουτίνας.

γ) Η έλλειψη νομοθετικής ρύθμισης για τους όρους οργάνωσης, λειτουργίας και εποπτείας των ιδρυμάτων επαγγελματικής κατάρτισης των Α.Ε.Α., η οποία, πέραν του ότι δεν διευκολύνει τη βελτίωση του επιπέδου της παρεχόμενης κατάρτισης, επεκτείνει τις επιπτώσεις, που προκαλούν οι επικαλύψεις αρμοδιοτήτων των φορέων και οργάνων κατάρτισης, και κατ' αυτό τον τρόπο πολλαπλασιάζει τα προβλήματα.

Η τελευταία νομοθετική ρύθμιση (ν. 1836/1989), για την πρόωθηση της απασχόλησης και της επαγγελματικής κατάρτισης, περιλαμβάνει και ορισμένες διατάξεις για την κατάρτιση και απασχόληση των Α.Ε.Α. Σύμφωνα με τις διατάξεις αυτές προβλέπεται<sup>19</sup>:

i) Σύσταση στο Υπουργείο Εργασίας συντονιστικού συμβουλίου επαγγελματικής κατάρτισης, και αποκατάστασης Α.Ε.Α. (άρθρο 13).

ii) Έκδοση Προεδρικού διατάγματος για τη δημιουργία Παραγωγικών Ειδικών Κέντρων (άρθρο 14).

iii) Χορήγηση από τον ΟΑΕΔ πιστοποιητικών επαγγελματικής κατάρτισης στα Α.Ε.Α. «που σύμφωνα με τις παραγράφους 3 και 4 του άρθρου 6 του ν. 1648/1986 παραπέμπονται σε ειδικά ιδρύματα κατάρτισης» (άρθρο 15).

Παράλληλα δίδεται η δυνατότητα στον ΟΑΕΔ «να συνεργάζεται με εκπαιδευτικά ή ερευνητικά ιδρύματα και ιδρυματώδη του ιδιωτικού και του δημόσιου τομέα» καθώς και με ανάλογους φορείς κρατών μελών της ΕΟΚ για τη συγγραφή βιβλίων και σημειώσεων, την κατάρτιση διδακτικών προγραμμάτων, παραγωγή οπτικοακουστικών μέσων διδασκαλίας και εκτέλεση έργων σχετικών με την επιμόρφω-

19. Βλ. ν. 1836/1989 (Φ.Ε.Κ. 79) για την «πρόωθηση της απασχόλησης και της επαγγελματικής κατάρτισης και άλλες διατάξεις» κεφ. Γ' (άρθρα 13 έως και 15) «κατάρτιση-απασχόληση ατόμων με ειδικές ανάγκες».

ση του εκπαιδευτικού προσωπικού του ΟΑΕΔ και την εφαρμογή των εκπαιδευτικών του προγραμμάτων» (άρθρο 13 παράγρ. 6 σε συνδυασμό με το άρθρο 9).

Οι ρυθμίσεις αυτές, χωρίς να καλύπτουν το όλο πρόβλημα της ειδικής επαγγελματικής κατάρτισης, αποτελούν την πρώτη προσπάθεια προσέγγισης του προβλήματος. Για το λόγο αυτό, εφόσον πραγματοποιηθούν, θα αποτελέσουν σημαντικό μέτρο αξιολόγησης και των προτάσεών μας, οι οποίες αντιμετωπίζουν κάτω από διαφορετικό πρίσμα και με διαφορετικό τρόπο και προοπτικές το όλο πρόβλημα (βλ. μέρος Γ').

δ) *Η έλλειψη εξειδίκευσης του πάσης φύσεως προσωπικού των ιδρυμάτων εκπαίδευσης*<sup>20</sup> και η ανεπαρκής πληροφόρηση γενικότερα<sup>21</sup>.

ε) *Η μη άρση των πάσης φύσεως εμποδίων για τη διαβίωση, τη διακίνηση και την απασχόληση*<sup>22</sup>.

ς) *Η μη θετική στάση της εργοδοσίας απέναντι στα Α.Ε.Α.* (βλ.

20. Πρβλ. για ανάλογα προβλήματα της γενικής επαγγελματικής εκπαίδευσης: α) εισήγηση της ειδικής Γραμματέα του Υπ. Εργασίας στο «Εθνικό συνέδριο διάδοσης νέων τεχνολογιών στην επαγγελματική εκπαίδευση» (βλ. ό.π.), β) "Eurotecnet", περιοδική έκδοση του Δικτύου προγραμμάτων επίδειξης στις νέες τεχνολογίες της πληροφορικής και στην επαγγελματική εκπαίδευση, τ. 6, Ολλανδία, Μάρτιος 1988 σ. 9.

Το γενικότερο πρόβλημα της εκπαίδευσης και ενημέρωσης των εκπαιδευτών καθώς και της ενημέρωσης των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και των υπεύθυνων εκπαίδευσης επισημαίνεται και στο σχέδιο ψηφίσματος του Συμβουλίου και των υπουργών Παιδείας για τη διδασκαλία και τη βασική εκπαίδευση στον τεχνικό και επαγγελματικό τομέα (βλ. σημείωμα της Προεδρίας - έγγραφο 9472/89, EDUC 81, SOC 373).

21. Βλ. ό.π. άρθρο «Περί Παιδείας» στην εφημερίδα «ΤΟ ΒΗΜΑ»: «Είναι αναγκαίο να αντιληφθούμε, ότι οποιαδήποτε μεταρρύθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος δεν θα προχωρεί ομαλά και αποτελεσματικά αν αυτή δεν συνοδεύεται ταυτόχρονα από μία συστηματική πληροφόρηση και ενημέρωση της Κοινής Γνώμης, των δασκάλων, των μαθητικών συμβούλων, των γονέων, των ίδιων των μαθητών, του καθενός. Όλοι πρέπει να συνειδητοποιήσουν το πώς και το γιατί με επιχειρήματα, με γνώση και με πειθώ και όχι με αφορισμούς και γενικότητες του τύπου «οι υδραυλικοί έχουν περισσότερα εισοδήματα» προφανώς από επιστήμονες ή τεχνικούς».

22. Βλ. ό.π. εισηγήσεις των εκπροσώπων των αρμόδιων οργάνων στο Σεμινάριο για το 2ο Κοινοτικό πρόγραμμα δράσης "HELIOS".

ενστάσεις στις αρμόδιες Δευτεροβάθμιες Επιτροπές του Υπ. Εργασίας).

ζ) *Η δομή της λειτουργίας των φορέων επαγγελματικής κατάρτισης* (βλ. παράγρ. 2.1.4).

#### 2.1.4. Η δομή της λειτουργίας των φορέων ειδικής επαγγελματικής κατάρτισης στην Ελλάδα

Η όλη δομή της λειτουργικής εικόνας των φορέων Ε.Κ. της χώρας μας εμφανίζει δύο αντιφατικές όψεις, ανάλογα με το επίπεδο στο οποίο προβάλλεται. Έτσι, θεωρούμενη μέσα στα πλαίσια της ιδιωτικής πρωτοβουλίας (ομάδων ή ατόμων) προκαλεί πολλαπλή διαβάθμιση αντιδράσεις αποδοχής (θετικές έως αρνητικές). Εξεταζόμενη, όμως, μέσα από το πρίσμα της παιδαγωγικής επιστήμης αποκαλύπτει τις παντοειδείς ελλείψεις και ιδίως αυτές που αναφέρονται στο διπλό καθήκον της παιδαγωγικής ευθύνης, τόσο ως προς το Αντικείμενο όσο και ως προς το Υποκείμενο της αγωγής<sup>23</sup>.

Οι ελλείψεις αυτές, που προκύπτουν από το περιεχόμενο των αιτημάτων που υποβάλλονται στο ΕΚΤ για χρηματοδότηση και επιβεβαιώνονται από τα στατιστικά στοιχεία, τις απόψεις που διατυπώθηκαν στο Σεμινάριο για το πρόγραμμα "HELIOS" (βλ. παράγρ. 2.1.3.) και τα ερευνητικά δεδομένα<sup>24</sup> επικεντρώνονται στα εξής σημεία.

— Το ωρολόγιο και αναλυτικό πρόγραμμα δεν στηρίζεται σε κάποιο πρότυπο. Είναι, δηλαδή, υπόθεση του ιδρύματος και συντάσσεται από διάφορα, κατά περίπτωση, άτομα (το σύνολο του προσωπι-

23. Βλ. J. DERBOLAV, Einführung in die Pädagogik, Vorlesungen: W.S. 1967/68, και S.S. 1968, Universität Bonn, σσ. 33-35. Από Α. Δαναοσσή - Αφεντάκη, «Θεματική της Παιδαγωγικής Επιστήμης», γ' Έκδοση, Αθήνα 1985, σ. 93.

24. Βλ. Λαυρ. Δελλασούδα, «Η ειδική επαγγελματική κατάρτιση στην Ελλάδα» προσωρινός τίτλος δειγματοληπτικής έρευνας που πραγματοποιήθηκε το 1989 και της οποίας τα τελικά συμπεράσματα θα δημοσιευθούν μέσα στο έτος 1990.

κού των ιδρυμάτων, τους τεχνίτες, την κοινωνική λειτουργό, μόνη ή σε συνεργασία με την ψυχολόγο, κ.ά.).

— Ο εξοπλισμός των εργαστηρίων, ο οποίος κατά κανόνα είναι ελλιπής, αποφασίζεται κατ' ανάλογο με το ωρολόγιο πρόγραμμα τροπο.

— Η παιδαγωγική μέθοδος που εφαρμόζεται, τόσο στη θεωρητική εκπαίδευση, όσο και στην πρακτική άσκηση, είναι συνάρτηση του επιπέδου των γνώσεων του ατόμου που ασχολείται με τη διδασκαλία ή την άσκηση.

— Υπάρχει έλλειψη καταρτισμένου και εξειδικευμένου προσωπικού με αποτέλεσμα το όλο θέμα της κατάρτισης να το χειρίζονται ψυχολόγος ή κοινωνικός λειτουργός και τεχνίτες ή εμπειροτέχνες χωρίς πρόσθετη ειδική εκπαίδευση.

Τα αίτια της κρατούσας κατάστασης, κατά τη γνώμη των εκπροσώπων των ιδρυμάτων κατάρτισης, είναι ποικίλα και συνίστανται στην έλλειψη νομικού πλαισίου, εξοπλισμού, επαρκούς και εξειδικευμένου προσωπικού, προγραμμάτων κ.ά.<sup>25</sup>

Συνοψίζοντας τις απόψεις αυτές, θα λέγαμε ότι το επίπεδο της επαγγελματικής κατάρτισης των Α.Ε.Α. είναι συνάρτηση του επιπέδου του προσωπικού που διαθέτει κάθε ίδρυμα, το οποίο, κατά μεγάλο ποσοστό, συμβαίνει να μην έχει την ενδεδειγμένη επιστημονική κατάρτιση ή την απαιτούμενη εξειδίκευση. Θα λέγαμε επίσης, ότι είναι αναγκαία η θέσπιση νομοθετικού πλαισίου για τους όρους ίδρυσης και λειτουργίας των ιδρυμάτων αυτών και την επιστημονική εκπαίδευση και εξειδίκευση του προσωπικού όλων των βαθμίδων, που αποτελούν απαραίτητες προϋποθέσεις για την επαρκή επαγγελματική κατάρτιση των Α.Ε.Α.

Για τους λόγους αυτούς, νομίζω πως μπορεί — ενόψει μάλιστα και του 1992, το οποίο απαιτεί την ολοκλήρωση της προσπάθειας για τη δημιουργία των απαραίτητων προϋποθέσεων για την άνοδο του επιπέδου κατάρτισης και των ατόμων χωρίς τα ειδικά προβλήματα των Α.Ε.Α. — να υποστηριχθεί ότι το σημερινό επίπεδο των επαγγελματικών προσόντων των Α.Ε.Α. θα υποβαθμιστεί ακόμη περισσότερο

25. Βλ. ό.π. Πρακτικά Σεμιναρίου για το Κοινωνικό πρόγραμμα "HELIOS".

μελλοντικά, εάν δεν ληφθούν άμεσα μέτρα (βλ. μέρος Γ'). Άλλωστε, οι τέχνες στις οποίες μέχρι σήμερα, κατά κανόνα, εκπαιδεύονται (κεραμική, υφαντική, πλεκτική, ξυλουργική κλπ.)<sup>26</sup>, δεν αποτελούν επαγγελματικά προσόντα των οποίων εμφανίζεται να έχει έλλειψη η αγορά εργασίας. Οπότε, για τον πρόσθετο αυτό λόγο, χρειάζεται υψηλού επιπέδου επαγγελματική κατάρτιση, ώστε να έχουν και τα Α.Ε.Α. προσόντα ανταγωνιστικά, αντίστοιχα του γενικότερου πληθυσμού.

Εδώ όμως γεννάται το ερώτημα: Πώς θα υπάρξει επαγγελματική κατάρτιση οιαδήποτε επιπέδου, όταν δεν υπάρχει καμία διάταξη νόμου που να ρυθμίζει τα θέματα της κατάρτισης των ατόμων εκείνων, που για διάφορους λόγους δεν μπορούν να ενταχθούν στις κανονικές τάξεις επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης; Τη στιγμή μάλιστα κατά την οποία η κατάρτιση των Α.Ε.Α. απαιτεί πρόσθετες ρυθμίσεις, λόγω των ιδιαιτεροτήτων των ατόμων αυτών, πώς θα αντιμετωπιστούν και οι πρόσθετες απαιτήσεις ενόψει του 1992; Απάντηση στα ερωτήματα αυτά επιχειρείται με τις προτάσεις που παρατίθενται στο Γ' μέρος της εργασίας αυτής.

#### 2.1.5. Η επαγγελματική κατάρτιση και ένταξη των Α.Ε.Α. ενόψει του 1992

Με τέτοια δεδομένα (βλ. παράγρ. 2.1.4.) η επαγγελματική κατάρτιση των Α.Ε.Α. δεν μπορεί, σε καμία περίπτωση, να θεωρηθεί ότι βαδίζει με ρυθμό τέτοιο, που θα της επιτρέψει να φθάσει εγκαίρως στο σταθμό, για να προλάβει το "express" που αναχωρεί στο τέλος του 1992<sup>27</sup>.

Αν, μάλιστα, στα εξωγενούς χαρακτήρα εμπόδια, τα οποία ήδη αναφέραμε — χωρίς βέβαια να ξεχνούμε ποτέ και τους ενδογενούς

26. Βλ. ό.π., Λαυρ. Δελλασούδα, «Η ειδική επαγγελματική κατάρτιση στην Ελλάδα».

27. Την 31.12.92, λήγει η χρονική περίοδος για την εγκαθίδρυση της κοινοτικής εσωτερικής αγοράς (βλ. ό.π. άρθρο 13 της «Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης»).

προέλευσης παράγοντες, δηλαδή τα ιδιαίτερα ατομικά χαρακτηριστικά των Α.Ε.Α. —, συνυπολογίσουμε και τον επιταχυνόμενο ρυθμό, που υποχρεούνται να ακολουθήσουν τα άτομα χωρίς ειδικά προβλήματα<sup>28</sup>, γίνεται καταφανές ότι η απόσταση των Α.Ε.Α. από το σημείο επαγγελματικής ένταξής τους, όχι μόνο δεν παραμένει σταθερή, αλλά μεγαλώνει.

Και για τους παραπάνω λόγους, λοιπόν, θα πρέπει να ληφθούν άμεσα μέτρα για την αναβάθμιση της ειδικής επαγγελματικής κατάρτισης. Διότι, στη συγκεκριμένη περίπτωση, η προσφορά δεν μπορεί να είναι συνάρτηση των απαιτήσεων που θα μπορούσαν να έχουν τα Α.Ε.Α.

28. α) Από έρευνα του "CEDEFOP" για την επαγγελματική εκπαίδευση στη χώρα μας, τα αποτελέσματα της οποίας δημοσιεύτηκαν το 1987, προκύπτουν τα εξής: «Το εκπαιδευτικό μας σύστημα καθ' όλη τη μεταπολεμική περίοδο δεν μπόρεσε να καλύψει τις ανάγκες της κοινωνίας μας, να προσαρμοσθεί στις κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις και να ανταποκριθεί στις νέες συνθήκες που αντιμετώπιζε η ελληνική κοινωνία. Με αποτέλεσμα η επαγγελματική εκπαίδευση να παραμένει πολύ καθυστερημένη και να αδυνατεί να συμβάλει στη γενικότερη προσπάθεια για τον τεχνολογικό εκσυγχρονισμό, την οικονομική και κοινωνική πρόοδο. "Παρατηρείται πλήρης έλλειψη πληροφόρησης και προβληματισμού και ως προς την απαιτούμενη εκπαίδευση του εργατικού δυναμικού στις εισαγόμενες τεχνολογίες. Το προσωπικό εκπαιδεύεται περιστασιακά και κατά κανόνα μετά την άφιξη του νέου μηχανολογικού εξοπλισμού στη χώρα". Και συνεχίζει ο σχολιαστής διατυπώνοντας προσωπική του θέση: «Εδώ πράγματι γίνεται μια διαπίστωση για αδυναμίες που ασφαλώς θα πρέπει να έχουν σημαντικό κόστος για την τεχνολογική ανανέωση στη βιομηχανία και σε άλλους κρίσιμους κλάδους της οικονομικής μας ζωής». Από το άρθρο «Περί Παιδείας», ό.π. στην εφημερίδα «ΤΟ ΒΗΜΑ» 29.2.87.

β) Σχετικό με το θέμα είναι και το άρθρο του Θ.Π. Τάσιου «Και πως αντιμετωπίσαμε την εκπαιδευτική ανισότητα», στο οποίο σημειώνει χαρακτηριστικά ότι «ο δυναμικός κλάδος της επαγγελματικής εκπαίδευσης αφέθηκε να μαραζώσει». Εφημερίδα «ΤΟ ΒΗΜΑ», 5 Νοεμβρίου 1989.

### 2.1.6. Αρνητικοί παράγοντες για την κοινωνική ενσωμάτωση των Α.Ε.Α.

Το Α.Ε.Α. κατά την επίπονη πορεία που θα το οδηγήσει στην κοινωνική ενσωμάτωση πρέπει να υπερπηδήσει μία σειρά εμποδίων, όπως:

α) Η εκπαίδευση (γενική ή επαγγελματική) και η επαγγελματική κατάρτιση (ταχύρρυθμη ή μακράς διάρκειας, στο χώρο κατάρτισης ή στο χώρο εργασίας, εναλλασσόμενη μεταξύ χώρου εκπαίδευσης και χώρου εργασίας ή οποιασδήποτε άλλης μορφής).

β) Η αυτόνομη μετακίνηση και διαβίωση (πλήρους ή μερικής κατά περίπτωση μορφής) η οποία περιλαμβάνει: την κινητικότητα και τις μεταφορές, την πρόσβαση στα δημόσια κτίρια και τους χώρους πολιτικών εκδηλώσεων και ψυχαγωγίας, τη στέγαση και την εργονομική διευθέτηση του χώρου παραμονής και εργασίας κ.ά.

γ) Η επαρκής ενημέρωση, η οποία περιλαμβάνει: i) την ενημέρωση των ιδίων των Α.Ε.Α. για τις υπάρχουσες δυνατότητες αντιμετώπισης των προβλημάτων τους, ii) την ενημέρωση της κοινής γνώμης και των εργοδοτών με την έννοια της εξοικίωσής τους με την ιδέα ότι όλα τα μέλη της κοινωνίας είναι ισότιμα και ισοδύναμα. Γιατί μπορεί μεν κάποτε ο παραγωγικός μηχανισμός να στηριζόταν στα ανθρώπινα σώματα, σήμερα όμως, ο οποιασδήποτε μορφής ανταγωνισμός στηρίζεται και εξαρτάται από την τεχνολογία και κυρίως τη μικροηλεκτρονική.

δ) Η εργασιακή προσαρμογή ή επαναπροσαρμογή.

ε) Η επίλυση οικονομικών προβλημάτων των ιδίων των Α.Ε.Α. και των οικογενειών τους.

ς) Η μελέτη, η έρευνα, ο προγραμματισμός και ο συντονισμός όλων των ενεργειών που συνδέονται με το σχεδιασμό της κοινωνικής ένταξής τους.

ζ) Η αποδοχή τους από τους συνεκπαιδευόμενους — σε περίπτωση που ενταχθούν στη γενική ή επαγγελματική εκπαίδευση ή κατάρτιση — και από τα υπόλοιπα μέλη της κοινωνίας μας σε όλες τις εκδηλώσεις της ζωής.

η) Η επιτάχυνση του βήματος για να φθάσουν έγκαιρα στο σημείο εκκίνησης του στίβου μιας νέας ζωής, στον οποίο πολύ σύντομα θα παρωσιαστεί μεγάλος ανταγωνισμός.

Από το σύνολο των εμποδίων αυτών πρωταρχικής, οπωσδήποτε, σημασίας είναι και αυτό της επαγγελματικής κατάρτισης, το οποίο για μεθοδολογικούς και μόνο λόγους αναφέρθηκε ως ανεξάρτητο εμπόδιο. Ουσιαστικά, αποτελεί εξαρτημένη μεταβλητή που επηρεάζεται, θετικά ή αρνητικά, από όλους τους άλλους παράγοντες-εμπόδια, οι οποίοι και τη διαμορφώνουν.

Για τους παραπάνω λόγους, όσο και γι' αυτούς που αναφέραμε στις παραγράφους 2.1.3.-2.1.5., είναι αναγκαία η λήψη μιας σειράς μέτρων, στα οποία αναφέρονται οι προτάσεις που περιλαμβάνονται στο Γ' μέρος της εργασίας αυτής.

## ΜΕΡΟΣ Γ'

### ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ, ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

## ΜΕΡΟΣ Γ'

### 3. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗ ΤΟΥ ΡΟΛΟΥ ΤΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗΣ ΣΤΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ ΤΩΝ Α.Ε.Α.

#### 3.1. Συνολική αντιμετώπιση της κατάρτισης και των παραμέτρων της

Από τα όσα αναφέρθηκαν προηγουμένως (βλ. συμπέρασμα Α' μέρους και όσα αναφέρονται στο Β' μέρος) είναι φανερό ότι η κοινωνική ένταξη των Α.Ε.Α. είναι συνισταμένη πολλών παραγόντων. Σημαντικότερος δε από τους παράγοντες αυτούς είναι η επαγγελματική κατάρτιση<sup>1</sup> με τις παραμέτρους της.

1. Ο Μ. REUCHLIAN στο έργο του "L'enseignement de l'an 2000: Le problème de l'orientation", εκδ. P.U.F., Paris 1973, σημειώνει (σ. 104): Το «κοινό υιοθετεί ευρέως την ιδέα ότι η εκπαίδευση έχει ως πρωταρχικό σκοπό το να προετοιμάζει για το επάγγελμα». Βλ. και σχέδιο δήλωσης του Συμβουλίου και των Υπουργών Παιδείας

Επίσης έγινε σαφές ότι, παρά την αύξηση των καταρτιζομένων (βλ. Πίνακες V και VI), η οποία οφείλεται και στη χρηματοδοτική στήριξη των Ε.Κ., δεν υπάρχει ουσιαστική αύξηση των τοποθετήσεων (βλ. πίνακες V και VII). Τα προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα η Ελλάδα είναι ανάλογα με αυτά που περιγράφονται στο σκεπτικό των αποφάσεων των κοινοτικών οργάνων κατά την προ της ένταξης της Ελλάδας περίοδο (βλ. Β' μέρος).

Έπειτα απ' αυτά, είναι απαραίτητη η λήψη ορισμένων βασικών και εφικτών μέτρων, τα οποία οδηγούν σε μία άμεση αντιμετώπιση του προβλήματος, με την αξιοποίηση των δυνατοτήτων που παρέχει η κοινοτική πολιτική και εμπειρία. Παράλληλα, τα μέτρα αυτά δίνουν τη δυνατότητα μιας μεσοπρόθεσμης, καταρχήν, ρύθμισης και την ευκαιρία, στη συνέχεια, για τη διερεύνηση και τον πειραματισμό μιας μακροπρόθεσμης λύσης.

Ειδικότερα, τα προτεινόμενα μέτρα αφορούν στην αναβάθμιση της επαγγελματικής κατάρτισης των Α.Ε.Α., μέσω της οργανωτικής και παιδαγωγικής διάστασης της όλης προσπάθειας, και στην αντιμετώπιση μιας σειράς συνδεδεμένων μ' αυτή θεμάτων, όπως:

α) Ο συντονισμός των ενεργειών εκπαίδευσης (γενικής και επαγγελματικής) και ειδικής επαγγελματικής κατάρτισης στις οποίες περιλαμβάνονται και η πληροφόρηση, το πρόγραμμα (curriculum), ο εργονομικός σχεδιασμός χώρων εκπαίδευσης και αντίστοιχης εργασίας, η άρση των αρχιτεκτονικών και άλλων εμποδίων για τη διακίνηση και κυκλοφορία των Α.Ε.Α. κ.ά.

β) Η εκπαίδευση και μετεκπαίδευση του εκπαιδευτικού προσω-

που συνήλθαν στα πλαίσια του Συμβουλίου για την «κοινοτική συνεργασία στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης με την προοπτική της υλοποίησης της εσωτερικής αγοράς το 1992» - Έγγραφο του Συμβουλίου 6412/89 (EDUC 26). Στη δήλωση αυτή αναφέρεται, μεταξύ των άλλων, ότι: «είναι σκόπιμο να οριστεί προτεραιότητα για τις κοινοτικές ενέργειες που αφορούν την τεχνικοεπαγγελματική εκπαίδευση με στόχο τη βελτίωση της επάρκειας των εργαζομένων μας και τη διευκόλυνση της αμοιβαίας αναγνώρισης των επαγγελματικών προσόντων ενόψει της υλοποίησης της εσωτερικής αγοράς» και ότι «είναι σκόπιμο να αναζητηθούν μέσα που θα συμβάλουν στην επίλυση διαφόρων προβλημάτων, όπως η αναβάθμιση του ρόλου των καθηγητών».

πικού και του προσωπικού των λοιπών επαγγελμάτων που εμπλέκονται στη διαδικασία αποϊδρυματοποίησης, αξιολόγησης, εκπαίδευσης, επαγγελματικής κατάρτισης και κοινωνικής ένταξης των Α.Ε.Α.

γ) Η δημιουργία Ιατροπαιδαγωγικών Κέντρων Πληροφόρησης, Αξιολόγησης, Αποκατάστασης και Επαγγελματικού Προσανατολισμού.

δ) Η αποϊδρυματοποίηση των Α.Ε.Α., η οποία δεν είναι μια "ex ante" ενέργεια αλλά ένα "ex post" αποτέλεσμα όλων των δράσεων κοινωνικοποίησης και όχι μόνο της επαγγελματικής κατάρτισης.

ε) Η συμβολή των οικογενειών, του ευρύτερου συγγενικού περιβάλλοντος και των εκπροσώπων των συνδικαλιστικών οργανώσεων των Α.Ε.Α. στην όλη προσπάθεια κοινωνικοποίησης.

ς) Η εφαρμογή ολοκληρωμένων προγραμμάτων κατάρτισης.

ζ) Η αξιολόγηση των προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης.

η) Η ενημέρωση της κοινής γνώμης, με κάθε δυνατό τρόπο, χωρίς να παραβλέπεται η δυνατότητα συμβολής του σχολείου για μια μακροπρόθεσμη αντιμετώπιση του προβλήματος.

Η σειρά με την οποία αναφέρονται οι παραπάνω προτάσεις δεν είναι αξιολογική. Συνδέεται με τον τρόπο προσέγγισης του αντικειμένου της εργασίας αυτής. Επικεντρώνεται, δηλαδή, στην επαγγελματική κατάρτιση και στη συνέχεια επεκτείνεται κατά περίπτωση στους συνδεδεμένους με τις παραμέτρους της εκπαίδευσης παράγοντες.

Από το σύνολο των προτεινόμενων μέτρων, τα αναφερόμενα στο συντονισμό των ενεργειών, την εκπαίδευση του εκπαιδευτικού προσωπικού, την εφαρμογή ολοκληρωμένων προγραμμάτων κατάρτισης και ένταξης και τη μορφή της διαδικασίας αξιολόγησης των ενεργειών επαγγελματικής κατάρτισης, εκφράζουν προσωπικές μας απόψεις.

### 3.1.1. Νόμος Πλαίσιο

Όπως ήδη έχουμε σημειώσει (βλ. παράγρ. 2.1.3. και 2.1.4.), ένα από τα βασικά εμπόδια για την κοινωνική ένταξη των Α.Ε.Α. είναι η έλλειψη νομοθετικής ρύθμισης για την επαγγελματική κατάρτισή τους. Όμως, είναι συγχρόνως φανερό ότι η επαγγελματική κατάρτιση των Α.Ε.Α. — λόγω της ποικιλίας των περιπτώσεων και των εξ

αυτών ειδικών αναγκών των Α.Ε.Α. — δεν είναι δυνατό να αποτελέσει αντικείμενο ενός νόμου, ο οποίος θα κάλυπτε μόνο τους όρους ίδρυσης και λειτουργίας σχολής ή ιδρύματος επαγγελματικής κατάρτισης. Είναι απαραίτητη σειρά άλλων μέτρων που συνδέονται με τη, μέσω της επαγγελματικής κατάρτισης, κοινωνική ένταξη και τα οποία δεν θα λαμβάνονται αποσπασματικά και ανεξάρτητα μεταξύ τους. Ένας ικανός αριθμός διατάξεων πρέπει να δώσει λύσεις σε μία σειρά προβλημάτων. Αναφέρουμε μερικούς από τους προβληματισμούς αυτούς.

Το ΥΠ.Ε.Π.Θ., π.χ., θα πρέπει να εποπτεύει τα «Ειδικά Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης (Ε.Κ.Ε.Κ.), όπως εισηγούμεθα να ονομάζονται τα κέντρα επαγγελματικής κατάρτισης των Α.Ε.Α. και των συνδεομένων με την επαγγελματική κατάρτιση δράσεων. Δεν θα μπορούσε όμως να καλύψει τις ενέργειες αναζήτησης και επαγγελματικής ένταξης των Α.Ε.Α.

Το Υπουργείο Εργασίας, από την άλλη πλευρά, δεν θα μπορούσε να καλύψει τις ενέργειες εκπόνησης των κατά περίπτωση Curriculum (βλ. παράγρ. 3.3.), τα οποία είναι απαραίτητα για μία επιστημονική θεμελίωση των προγραμμάτων κατάρτισης. Θα μπορούσε όμως να καλύψει μέρος των διαδικασιών αξιολόγησης της κατάρτισης.

Είναι αντικείμενο εξέτασης, π.χ., το ποιάς θα εισηγείται τις οποιεσδήποτε εργονομικές διευθετήσεις στο χώρο εκπαίδευσης και εργασίας.

Για τους λόγους αυτούς είναι ανάγκη η όλη αντιμετώπιση του προβλήματος να έχει γενικό, καταρχήν, χαρακτήρα (νόμος πλαίσιο) και στη συνέχεια να προβλέπει ευρύτερης έκτασης επιμέρους ενέργειες (με έκδοση υπουργικών αποφάσεων) που θα καλύπτουν, κατά περίπτωση, το νομικό και θεωρητικό υπόβαθρο για την ίδρυση και λειτουργία των Ε.Κ.Ε.Κ.. Κατά συνέπεια, είναι απαραίτητη η ρύθμιση όλων αυτών των θεμάτων μέσω ενός Νόμου Πλαισίου, ο οποίος θα διαγράφει τις συνιστώσες και τις προεκτάσεις της επαγγελματικής κατάρτισης και ένταξης και θα δίδει την εξουσιοδότηση στους καθ' ύλην αρμόδιους υπουργούς, να ρυθμίζουν με υπουργικές αποφάσεις και με διαδικασία προβλεπόμενη από τον ίδιο το νόμο-πλαίσιο τα επί μέρους θέματα<sup>2</sup>.

2. Ήβλ. κεφάλαιο Ι' του νόμου περί ειδικής αγωγής, ό.π. ν. 1566/85.

Αναλυτικότερα, ο νόμος αυτός θα πρέπει να προβλέπει:

α) Την ίδρυση ενός Κεντρικού Συντονιστικού Οργάνου (Κ.Σ.Ο.), με το χαρακτήρα Γενικής Γραμματείας, υπαγόμενου σε ένα εκ των συναρμόδιων υπουργείων για θέματα εκπαίδευσης και επαγγελματικής ένταξης των Α.Ε.Α. Για τη δομή και τον τρόπο λειτουργίας του οργάνου αυτού αναφερόμαστε στη συνέχεια. Σημειώνουμε όμως, από τώρα, ότι το όργανο αυτό δεν θα έχει ως έργο την αφαίρεση αρμοδιοτήτων, αλλά το συντονισμό και τη βοήθεια όλων όσων εμπλέκονται στη διαδικασία επαγγελματικής κατάρτισης και ένταξης των Α.Ε.Α.

β) Τον ορισμό των γενικών προϋποθέσεων και όρων χορήγησης άδειας ίδρυσης και λειτουργίας των Ε.Κ.Ε.Κ.

γ) Τα προσόντα του εν γένει εκπαιδευτικού και λοιπού επιστημονικού προσωπικού των Ε.Κ.Ε.Κ.

δ) Τη δημιουργία Ιατροπαιδαγωγικών Κέντρων.

### 3.2. Κεντρικό Συντονιστικό Όργανο (Κ.Σ.Ο.)

Σε ό,τι αφορά τις διατάξεις που αναφέρονται στην ίδρυση και λειτουργία του Κ.Σ.Ο., σημειώνουμε ότι αυτές θα πρέπει να περιλαμβάνουν τη δημιουργία του Κ.Σ.Ο. και να προσδιορίζουν το γενικό πλαίσιο του έργου του, το οποίο θα είναι ενημερωτικό, εποπτικό, συμβουλευτικό, γνωμοδοτικό, συντονιστικό, ερευνητικό και στατιστικό. Έτσι θα γίνεται σαφές, ότι το Κ.Σ.Ο. θα λειτουργεί χωρίς να καταργεί ή να υποκαθιστά την αυτοδυναμία ή την αυτοτέλεια δράσης, οποιουδήποτε φορέα ή οργάνου που υπάρχει ή πρόκειται να δημιουργηθεί.

Για παράδειγμα, το έργο της Δ/νσης Ε.Κ.Τ. του Υπουργείου Εργασίας, το οποίο είναι υπεύθυνο για τις διαδικασίες χρηματοδότησης προγραμμάτων επαγγελματικής κατάρτισης σε όλη τη χώρα, την οποία και εκπροσωπεί στις Ε.Κ., παραμένει σ' αυτό και σε καμία περίπτωση δεν περιέρχεται στο Κ.Σ.Ο. Οι προβλεπόμενες όμως διαδικασίες αξιολόγησης κλπ. (βλ. παράγρ. 3.7.) μελετώνται από την υπεύθυνη μονάδα του Κ.Σ.Ο. (ΚΜ.2-Ινστιτούτο Μελετών και Ερευνών, βλ. παράγρ. 3.2.1.) και στη συνέχεια τίθενται στη διάθεση του οποιουδήποτε αρμόδιου οργάνου, είτε εντός του Υπ. Εργασίας, σύμφωνα με την άποψή μας, είτε εκτός αυτού, σύμφωνα με άλλη, ενδεχομένως, αντίληψη.

Ως δεύτερο παράδειγμα, για τον προσδιορισμό του γενικού χαρακτήρα του Κ.Σ.Ο., θα μπορούσαμε να αναφέρουμε τη συμμετοχή του για την κάλυψη των αναγκών της χώρας μας σε ό,τι αφορά τα στατιστικά στοιχεία για τα Α.Ε.Α., τα οποία δεν είναι επαρκή<sup>3</sup>. Βεβαίως και στην περίπτωση αυτή το Κ.Σ.Ο. δεν θα υποκαταστήσει την Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδας (Ε.Σ.Υ.Ε.), αλλά θα συγκεντρώνει από την Ε.Σ.Υ.Ε. τα απαραίτητα για το πληροφοριακό, ερευνητικό ή συμβουλευτικό έργο των αρμόδιων μονάδων στοιχεία και, σε περίπτωση που αυτά είναι ανεπαρκή ή ανύπαρκτα, θα επισημαίνει, με

3. α) Βλ. ό.π. Σχέδιο έκθεσης της Επιτροπής, COM (88) 746 τελικό, όπου αναφέρεται ότι τα στοιχεία για την Ελλάδα είναι περιορισμένα, σ. 20. β) Βλ. Πρακτικά Σεμιναρίου για το πρόγραμμα "HELIOS", Παράρτημα για Γεωγραφικό Διαμέρισμα Αχαΐας, σ. 5.

επαρκή επιχειρηματολογία, στο αρμόδιο Υπουργείο την ανάγκη συγκέντρωσής τους, εφάπαξ ή περιοδικώς σε τακτά χρονικά διαστήματα.

Η όλη αυτή μεθόδευση στηρίζεται στην πιθανή άποψη ότι η υποκατάσταση ή αφαίρεση αρμοδιοτήτων θα έχει αλυσιδωτές επιπτώσεις. Οι επιπτώσεις αυτές ξεκινούν από τις αντιδράσεις των ήδη αρμόδιων φορέων και φθάνουν στο ίδιο το Κ.Σ.Ο. που υπάρχει κίνδυνος να καταστεί ένας φορέας γίγαντας. Διότι ο γιγαντισμός δεν αποτελεί στοιχείο ευελιξίας και κατά συνέπεια τόσο για το λόγο αυτό, όσο και για τους προηγούμενους, παρόμοια μεθόδευση θα οδηγούσε στην αναστολή και όχι στην προώθηση της επαγγελματικής κατάρτισης και ένταξης.

#### 3.2.1. Οργάνωση του Κ.Σ.Ο.

Το έργο του Κ.Σ.Ο. επιτελείται από τρεις επί μέρους οριζόντιες Κεντρικές Μονάδες (Κ.Μ.):

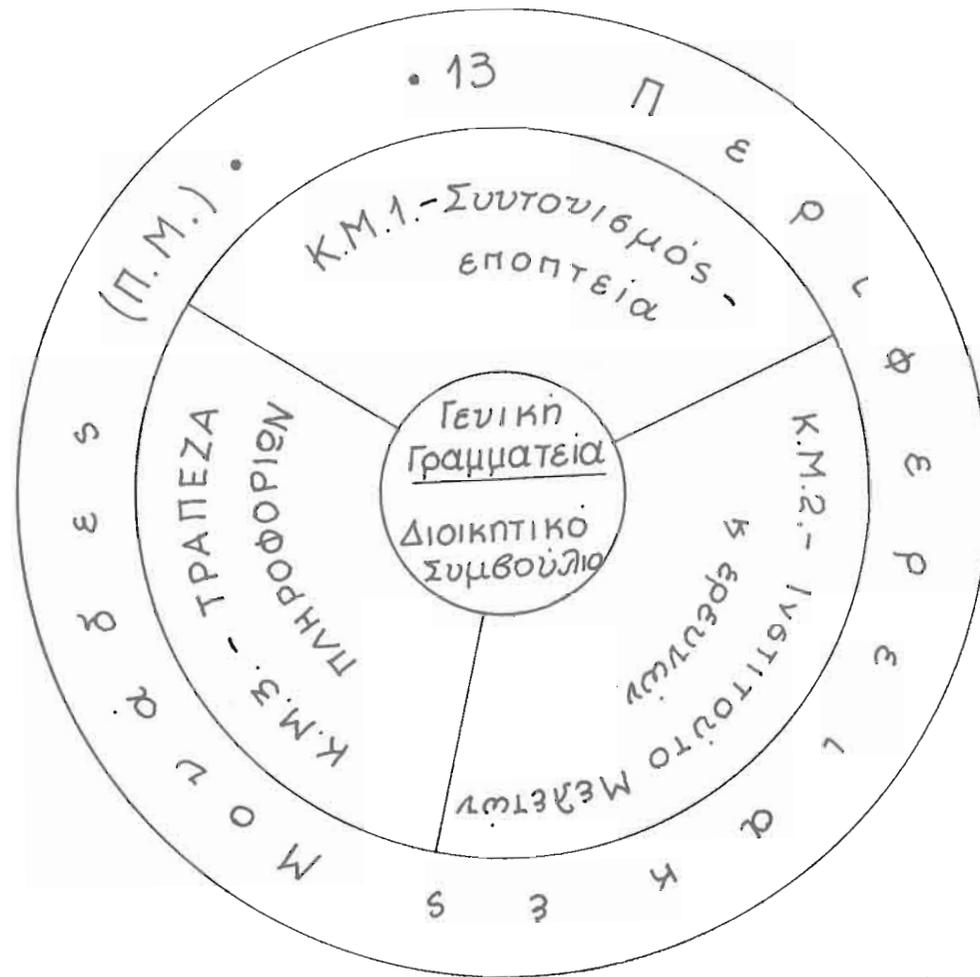
- α) Κ.Μ.1: Συντονισμός - Εποπτεία
- β) Κ.Μ.2: Ινστιτούτο Μελετών και Ερευνών και
- γ) Κ.Μ.3: Τράπεζα Πληροφοριών.

Οι τρεις Κ.Μ. συνδέονται μεταξύ τους και απευθείας με τα Υπουργεία και τις 13 Περιφερειακές Υπομονάδες, ισάριθμες με τα 13 Διοικητικά Διαμερίσματα της χώρας<sup>4</sup> (βλ. και οργανόγραμμα II).

Το Κ.Σ.Ο. εποπτεύεται από Γενική Γραμματεία (Γ.Γ.) και διοικείται από Διοικητικό Συμβούλιο (Δ.Σ.) με πρόεδρο ακαδημαϊκό ή καθηγητή Πανεπιστημίου και μέλη τους επικεφαλής των τριών Κ.Μ. και από έναν εκπρόσωπο των συναρμόδιων υπουργείων.

4. Βλ. ν. 1622/86 Φ.Ε.Κ. 92/86, τ. Α'.

**ΟΡΓΑΝΟΓΡΑΜΜΑ ΙΙ**  
 Οργανόγραμμα των δραστηριοτήτων του  
 Κεντρικού Συντονιστικού Οργάνου (Κ.Σ.Ο.)



**Ι. Κεντρική Μονάδα 1 (Κ.Μ.1) - Συντονισμός, Εποπτεία**

Στις αρμοδιότητες της μονάδας αυτής εντάσσονται:

- α) Ο συντονισμός του έργου των 3 Κ.Μ. και των 13 Π.Μ.
- β) Η συνεργασία με τα υπουργεία, τους εκπροσώπους των Ε.Κ.Ε.Κ., και των εποπτευόμενων αυτούς φορέων, τους εκπροσώπους των κοινωνικών εταίρων και των επιστημονικών οργανώσεων.
- γ) Η χορήγηση αδειών ίδρυσης και λειτουργίας των Ε.Κ.Ε.Κ.
- δ) Η εποπτεία του Γνωμοδοτικού Συμβουλίου, το οποίο θα έχει ως αρμοδιότητα τη γνωμοδότηση για τη σκοπιμότητα χορήγησης αδειών ίδρυσης και λειτουργίας Ε.Κ.Ε.Κ.
- ε) Η χρηματοδότηση μελετών και ερευνών για θέματα συνδεόμενα με τα Α.Ε.Α. Η χρηματοδότηση θα πραγματοποιείται μετά από σύμφωνη γνώμη της Κ.Μ.2-Ινστιτούτο Μελετών και Ερευνών, η οποία και θα εποπτεύει και θα αξιολογεί τις μελέτες και τις έρευνες.
- ς) Η πολύπλευρη ενθάρρυνση και ενίσχυση πρωτοβουλιών για τη δημιουργία:  
 Ενώσεων, Εθνικών Κέντρων κλπ. για την έρευνα, μελέτη και ανάλυση των θεμάτων που αναφέρονται σε προβλήματα διαβίωσης, προσαρμογής κ.ά.<sup>5</sup>
- ζ) Η διοργάνωση σεμιναρίων, επιστημονικών ημερίδων κτλ., είτε με προαιρετική συμμετοχή των προσώπων που υπηρετούν, με οποιαδήποτε ιδιότητα, στο χώρο των Α.Ε.Α. (με πλήρη όμως, για την περίπτωση αυτή, δημοσιοποίηση της ενέργειας), είτε με υποχρεωτική συμμετοχή των υπόψη προσώπων, βάσει προϋποθέσεων που θα προκύπτουν από πάγιες διατάξεις.
- η) Η βοήθεια για την πραγματοποίηση ενεργειών της περίπτωσης

5. α) Βλ. "Structures et Fonctionnement des milieux de vie des travailleurs handicapés" Ramonville Saint-Agne, A.S.E.E.I., 1974. Πρόκειται για πολυγραφημένη έκδοση έρευνας που έγινε στα ιδρύματα μιας περιοχής (Midi-Pyrénées), μετά από αίτηση της "Association pour la Sauvegarde des Enfants Invalides" και του "Centre Regional pour l'Enfance et L'Adolescence Inadaptées de la Region Midi-Ryrénées".

β) Πρβλ. "Centre Technique National d'Etudes et de Rescherches sur les Handicaps et les Inadaptations" το οποίο διαθέτει και πλούσια σχετική βιβλιογραφία.

γ) Βλ. Bloch - Laine, Étude sur le problème général de l'inadaptation des personnes handicapées - Paris Décembre 1976.

(ζ), οι οποίες αναλαμβάνονται με πρωτοβουλία οιοδήποτε εκτός Κ.Σ.Ο., και η συγκέντρωση και αξιοποίηση των σχετικών πληροφοριών, μέσω της Κ.Μ.2-Ινστιτούτο Μελετών και Ερευνών.

θ) Η χρηματοδότηση παραγωγής τηλεοπτικών ενημερωτικών εκπομπών, οι οποίες θα προβάλλουν την εικόνα της ισότιμης συμμετοχής του Α.Ε.Α. σε όλες τις εκδηλώσεις της ζωής (αυτοεξυπηρέτηση, διακίνηση, επικοινωνία, εκπαίδευση, απασχόληση, άθληση, διασκέδαση, συνδικαλισμός, πολιτική κλπ.).

## II. Κεντρική Μονάδα 2 (Κ.Μ.2)-Ινστιτούτο Μελετών και Ερευνών

Το Ινστιτούτο Μελετών και Ερευνών έχει ως έργο:

α) Τη συνεργασία με ερευνητικές μονάδες και κέντρα εντός και εκτός της Ελλάδας.

β) Τη συνεργασία με τα ψυχοπαιδαγωγικά τμήματα των Πανεπιστημίων και τα Παιδαγωγικά Ινστιτούτα, εντός και εκτός της Ελλάδας, για την ανταλλαγή απόψεων σε ό,τι αφορά τα προγράμματα εκπαίδευσης.

γ) Τη μελέτη μεθόδων εκπαίδευσης.

δ) Τον καθορισμό προτύπων προγραμμάτων εκπαίδευσης (Curriculum)<sup>6</sup>.

ε) Τον καθορισμό πινάκων οπτικών οργάνων και μέσων θεωρητικής και πρακτικής εκπαίδευσης.

ς) Τον εργονομικό σχεδιασμό χώρων εκπαίδευσης<sup>7</sup>, εργασίας<sup>8</sup> κατοικίας και μέσων διακίνησης και μεταφοράς.

6. Βλ. παράγρ. 3.3.

7. Βλ. Νικ. Μποχλόγυρου: Μαθησιακή εργονομία, Αθήνα (χωρίς χρονολογία).

8. Βλ. α) Αντ. Πρωτοπαπά, «Η δημιουργία επιπρόσθετων ευκαιριών απασχόλησης για τα Α.Ε.Α.» μέρος III: Διαμόρφωση και προσαρμογή του χώρου εργασίας για την εξυπηρέτηση ατόμων με ειδικές ανάγκες, σσ. 15 κ.ε., έκδοση Υπουργείου Εργασίας - Ο.Α.Ε.Δ., Αθήνα 1988.

β) Αναγνώριση του ρόλου της εργονομίας μαρτυρεί και το ενδιαφέρον που υπάρχει τελευταία για τη διάδοση της επιστήμης (βλ. Παράρτημα Β).

γ) Τέλος χαρακτηριστικό παράδειγμα προσαρμογής μηχανήματος, ώστε να χρησιμοποιείται χωρίς πρόβλημα από άτομο με προβλήματα όρασης, μας δείχνει η εικό-

ζ) Τη μελέτη μεθόδων πληροφόρησης των Α.Ε.Α. και ενημέρωσης του κοινωνικού συνόλου.

η) Την αξιοποίηση των νέων τεχνολογιών στη διαδικασία κατάρτισης και απασχόλησης των Α.Ε.Α.

θ) Τη χρηματοδότηση μελετών και ερευνών για θέματα συνδεδεμένα με την επαγγελματική κατάρτιση των Α.Ε.Α.

ι) Την έκδοση συγγραμμάτων, μελετών, ερευνητικών συμπερασμάτων, περιοδικών, επιθεωρήσεων με ενημερωτικό περιεχόμενο για ομάδες-κατηγορίες ενδιαφερομένων και θεμάτων (μελέτες, δοκίμια, εκπαίδευση, κατάρτιση, απασχόληση, τεχνικά βοηθήματα, προστατευόμενη εργασία κλπ.).

## EIKONA II



Η παραπάνω φωτογραφία έχει ληφθεί από ενημερωτικό φυλλάδιο της Παραγωγικής Μονάδας Samhall της Σουηδίας\* και παρουσιάζει εργαζόμενη σε ειδικά προσαρμοσμένη στις δυνατότητές της μηχανή.

\* Το φυλλάδιο έχει ως τίτλο και υπότιτλο: "Making the impossible possible — Technical job modification within Samhall".

να II. Συγκεκριμένα έχουμε συνδυασμό γαζωτικής μηχανής, μηχανής λήψης εικόνων (camera) και οπτικής συσκευής, μέσω της οποίας είναι δυνατή η παρακολούθηση της βελόνας γαζώματος και του γαζιού σε μεγέθυνση.

### III. Κεντρική Μονάδα 3 (Κ.Μ.3)-Τράπεζα Πληροφοριών

Το έργο της Τράπεζας Πληροφοριών συνίσταται στα εξής:

- α) Συγκέντρωση και ταξινόμηση πληροφοριών που προέρχονται κυρίως από τις Κ.Μ.1 & 2 και από τις 13 Π.Μ.
- β) Συγκέντρωση και ταξινόμηση πληροφοριών για τον ελληνικό χώρο, τόσο μέσω της προηγούμενης διαδικασίας της παραγράφου (α), όσο και με τη συνεργασία με υπουργεία και άλλους φορείς.
- γ) Σύνδεση με τράπεζες πληροφοριών εντός και εκτός Ελλάδος και ανταλλαγή πληροφοριών μ' αυτές.

### IV Περιφερειακές Μονάδες (Π.Μ.)

Οι δεκατρείς περιφερειακές μονάδες (Π.Μ.), όσες δηλαδή και οι διοικητικές περιφέρειες της Ελλάδας, θα έχουν ως έργο:

- α) την καταγραφή των περιφερειακών μεγεθών και προβλημάτων,
- β) τη συγκέντρωση πληροφοριών που αφορούν το συγκεκριμένο γεωγραφικό χώρο (Διοικητικό Διαμέρισμα),
- γ) τη μετάδοση όλων των πληροφοριών στο Κ.Σ.Ο.,
- δ) την ενημέρωση των αρχών και φορέων της περιφέρειας για οποιοδήποτε θέμα σχετίζεται με τα Α.Ε.Α.,
- ε) την ενημέρωση των ίδιων των Α.Ε.Α.,
- ς) τη διεξαγωγή περιφερειακών μελετών και ερευνών, και
- ζ) την εποπτεία πειραματικών προγραμμάτων.

#### 3.2.2. Στελέχωση του Κεντρικού Συντονιστικού Οργάνου και των Περιφερειακών Μονάδων

Όπως ήδη αναφέραμε, ο ρόλος του Κ.Σ.Ο. με τις 13 Π.Μ. δεν είναι η υποκατάσταση των αρμόδιων φορέων και οργανισμών που συνδέονται με το όλο θέμα των Α.Ε.Α. Σκοπός του είναι ο συντονισμός όλων των ενεργειών υπέρ των Α.Ε.Α. και η παροχή κάθε δυνατής τεχνικής βοήθειας για την προώθησή τους. Για το λόγο αυτό δεν ενδείκνυται η στελέχωσή του με νεοπροσληφθησόμενο μόνιμο προσωπικό. Θα πρέπει να στελεχωθεί με προσωπικό που θα αποσπάται

από άλλες Υπηρεσίες, για ορισμένο χρόνο καταρχήν, ο οποίος θα μετατρέπεται σε αόριστο στη συνέχεια, εφόσον το Κ.Σ.Ο. θα το προτείνει και το απεσπασμένο πρόσωπο θα το αποδέχεται.

Το μόνιμο προσωπικό του Κ.Σ.Ο. και των περιφερειακών μονάδων θα προσληφθεί σταδιακά και θα επιτελεί αποκλειστικώς και μόνο διοικητικά καθήκοντα. Η εξέλιξη της λειτουργίας του Κ.Σ.Ο. θα αποτελέσει κριτήριο του τρόπου της μελλοντικής στελέχωσής του.

Το ωράριο για ορισμένα άτομα του επιστημονικού προσωπικού θα πρέπει να είναι κυλιόμενο ή μη πλήρες, ώστε να είναι εφικτή η αξιοποίηση επιστημονικού προσωπικού, που είναι απολύτως απαραίτητο στις Υπηρεσίες από τις οποίες θα αποσπάται.

Τέλος, σε ό,τι αφορά την οικονομική πλευρά του θέματος θα πρέπει να καταβληθεί προσπάθεια, ώστε η όλη χρηματοδότηση του Κ.Σ.Ο. να ενταχθεί στις διαδικασίες χρηματοδότησης ολοκληρωμένων προγραμμάτων (βλ. παράγρ. 3.7.) ώστε ένα μεγάλο μέρος των δαπανών του (μέχρι και το 75%) να καλύπτεται από την Κοινοτική χρηματοδότηση (βλ. παράγρ. 1.2.3.).

Άλλωστε, η τυχόν μη επάρκεια των οικονομικών πόρων, που δεν θα επιτρέπει την οργάνωση και λειτουργία όλων των μονάδων συγχρόνως, δεν θα αποκλείει τη λειτουργία μιας ή περισσότερων μονάδων που θα μπορούν να λειτουργήσουν.

Θα πρέπει λοιπόν να προβλεφθεί και η δυνατότητα σταδιακής λειτουργίας τόσο των Κεντρικών, όσο και των Περιφερειακών Μονάδων.

### 3.3. Αναβάθμιση της ειδικής επαγγελματικής κατάρτισης

Σύμφωνα με τα όσα σημειώσαμε στην προηγούμενη παράγραφο (3.2.) κεντρικός σκοπός του Νόμου-Πλαισίου είναι η αναβάθμιση της επαγγελματικής κατάρτισης των Α.Ε.Α., οπότε θα πρέπει να προβλέπει ειδικές για την επαγγελματική κατάρτιση διατάξεις.

Υπό το γενικό τίτλο: *Αναβάθμιση της επαγγελματικής κατάρτισης των Α.Ε.Α.* θα πρέπει να δοθεί το πλαίσιο για τα εξής θέματα:

α) Ορισμός γενικών προϋποθέσεων και όρων για τη χορήγηση εκ μέρους του Κ.Σ.Ο. αδειών, ίδρυσης, οργάνωσης και λειτουργίας των Ε.Κ.Ε.Κ. (βλ. παράγρ. 3.2.1.,Ι), οι οποίες θα προσφέρουν κατά περίπτωση κατάρτιση προεπαγγελματική, επαγγελματική και ταχύρρυθμη<sup>9</sup>.

β) Ορισμός, με βάση και τα αναφερόμενα στον περί ειδικής αγωγής σχετικό νόμο<sup>10</sup>, της διαδικασίας ένταξης στις κανονικές τάξεις εκπαίδευσης και κατάρτισης ή παραπομπής για εγγραφή στα Ε.Κ.Ε.Κ.

γ) Ρύθμιση, με υπουργικές αποφάσεις, του θέματος των εποπτικών μέσων διδασκαλίας<sup>11</sup> και του εξοπλισμού (επίπλων, μηχανημάτων και συσκευών) για τη θεωρητική εκπαίδευση και την πρακτική άσκηση των Α.Ε.Α.

Εδώ, πρέπει να σημειώσουμε τις μεγάλες δυνατότητες που προσφέρει η εξέλιξη της τεχνολογίας και ειδικότερα η συνδεδεμένη με την Πληροφορική. Οι Η.Υ., ως γνωστόν, δίνουν τη δυνατότητα προγραμματισμένης διδασκαλίας, μέσω της οποίας επιτυγχάνεται η εξει-

9. Στο εισαγωγικό σημείωμα ερωτηματολογίου που συνέταξε η Προεδρία της ΕΟΚ (8473/89 EDUC 67 SOC 287) για τη «Συνεργασία στα πλαίσια της Ε.Ο.Κ. στον τομέα της τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης» (βασική εκπαίδευση) αναφέρεται ότι: «η επαγγελματική εκπαίδευση, που αποτελεί τον πιο σίγουρα καθοριστικό παράγοντα παραγωγικότητας, στοχεύει παράλληλα στο να ενισχύσει τη διαδικασία επιτυχούς κοινωνικής ένταξης των νέων»... και «πρέπει να δίνει επίσης στους νέους τη δυνατότητα να μνηθούν γρήγορα στις νέες τεχνολογίες και να προσαρμοστούν στα επαγγέλματα του μέλλοντος που είναι αδύνατο τη στιγμή αυτή να προβλέψει κανείς».

10. Βλ. κεφάλαιο Ι' του νόμου περί ειδικής αγωγής, ό.π. ν. 1566/85.

11. Βλ. Στ. Νικόδημου, «Η ειδική αγωγή στην Ελλάδα - Σημερινή κατάσταση (1986) - προοπτικές», από το Δελτίο πληροφοριών ειδικής αγωγής του ΥΠ.Ε.Π.Θ., Αθήνα 1986, σ. 19.

δικευμένη και εξατομικευμένη διδασκαλία των Α.Ε.Α.<sup>12</sup> Με τους Η.Υ. δεν αντιμετωπίζονται μόνο μαθησιακές ανάγκες. Οι υπολογιστές χρησιμεύουν και στη διοίκηση των Ε.Κ.Ε.Κ., στην αξιολόγηση των εκπαιδευομένων, στη χρήση διαγνωστικών tests, στην τήρηση αρχείου πληροφοριών για κάθε εκπαιδευόμενο κ.ά.<sup>13</sup> Μία άλλη εφαρμογή των επιτευγμάτων της τεχνολογικής προόδου είναι και η εξ αποστάσεως διδασκαλία<sup>14</sup>.

δ) Προσδιορισμός του ελάχιστου διδακτικού και λοιπού επιστημονικού προσωπικού και των προσόντων του, που θα πρέπει να στελεχώνει τα Ε.Κ.Ε.Κ., καθώς και του πρόσθετου, κατά περίπτωση, ειδικού προσωπικού, το οποίο θα προσδιορίζεται με υπουργικές αποφάσεις (βλ. παράγρ. 3.4.).

ε) Γενικό πλαίσιο προγράμματος - Curriculum<sup>15</sup> βάσει του οποίου με κοινές υπουργικές αποφάσεις θα καταρτίζεται ειδικό κατά κατηγορία εκπαιδευομένων αναλυτικό πρόγραμμα.

Σημειώνουμε ότι τα προγράμματα αυτά δεν μπορεί να έχουν μορφή περιοριστική αλλά χαρακτήρα δυναμικό<sup>16</sup>. Ο δυναμικός χαρακτήρας του προγράμματος μπορεί να επιτευχθεί εάν περιλαμβάνει το σκοπό, τα ενδεικτικά μέσα για την επίτευξη του σκοπού και το περι-

12. Βλ. Α. Δανασσή - Αφεντάκη «Διδακτική - τ. Α'. Μάθηση», Αθήνα 1985, σσ. 83-84.

13. Βλ. Γ. Παπά, «Η πληροφορική στην εκπαίδευση ατόμων με ειδικές ανάγκες» (Εισήγηση στη συνδιάσκεψη «Πληροφορική και Εκπαίδευση» που οργανώθηκε από την Ελληνική Εταιρεία Επιστημόνων Η/Υ και Πληροφορικής), Αθήνα, Δεκέμβριος 1987.

14. Βλ. απόφαση του Συμβουλίου 88/417/ΕΟΚ της 29ης Ιουνίου 1988 για την ανάληψη κοινοτικής δράσης στον τομέα των τεχνολογιών της μάθησης-ανάπτυξη των μεθόδων μάθησης στην Ευρώπη με τη βοήθεια των προηγμένων τεχνολογιών (DELTA) - διερευνητική δράση, Ε.Ε. L 206/88 σ. 20.

15. Βλ. α) Κ. WESTPHÄLEN, «Αναμόρφωση των αναλυτικών προγραμμάτων - Εισαγωγή στη μεταρρύθμιση του CURRICULUM» μετάφρ. Ι. Πυργιωτάκη, εκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1982.

β) Μ. HOLT, "Curriculum workshop - an introduction to whole curriculum planning", έκδ. Routledge and Kegan Paul, London 1983.

16. Βλ. Ι. Μαρμαρινού, «Το σχολικό πρόγραμμα: Κοινωνιολογική Θεώρηση», Αθήνα 1977, και ειδικότερα σσ. 6-7.

γραμμα των ενεργειών που θα οδηγήσουν σ' αυτό. Κατ' αυτό τον τρόπο παρέχεται η ευκαιρία στον εκπαιδευτικό να αναπτύξει τη δημιουργική φαντασία του και την πρωτοβουλία του, χωρίς βέβαια να αυτοσχεδιάζει αυθαίρετα.

ς) Με κοινές υπουργικές αποφάσεις, κατ' εξουσιοδότηση του νόμου-πλαισίου, θα ρυθμίζονται θέματα κτιριολογικά (απαραίτητων χώρων, ελάχιστου κατ' άτομο εμβαδού, τρόπου διαρρύθμισης και εργονομικής διευθέτησης των χώρων κατάρτισης) κλπ.<sup>17</sup>

17. Πρβλ. Ενημερωτικά Δελτία Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδας, τεύχη: 1572/89 (σσ. 35 κ.ε.), 1580/89 (σσ. 19 κ.ε.) 1581/89 (σσ. 29 κ.ε.) και 1587/89 (σσ. 37 κ.ε.).

### 3.4. Εκπαίδευση διδασκόντων, εκπαιδευτών και προσωπικού λοιπών επαγγελματιών

Η εν γένει εκπαίδευση των Α.Ε.Α. ανεξαρτήτως βαθμίδας (πρωτοβάθμια, δευτεροβάθμια, τριτοβάθμια) και κατηγορίας εκπαίδευσης (γενική ή επαγγελματική) είναι έργο το οποίο απαιτεί πρόσθετες γνώσεις εκ μέρους των εκπαιδευτικών και πρόσθετες ειδικότητες.

Το προσωπικό το οποίο θα ασχοληθεί με την επαγγελματική κατάρτιση των Α.Ε.Α. θα πρέπει να έχει, πέραν των γνώσεων για τις γενικότερα εφαρμοζόμενες παιδαγωγικές μεθόδους<sup>18</sup> που μπορούν να εφαρμοστούν και στην επαγγελματική κατάρτιση των Α.Ε.Α., και εξειδίκευση στην ειδική αγωγή, πρόσθετη ενημέρωση σε μεθόδους<sup>19</sup> και εξειδικευμένες τεχνικές που εφαρμόζονται<sup>20</sup> ή θα μπορούσαν να

18. Βλ. α) Αλμπ. Αλμπέρτι, «Θέματα διδακτικής - Λεξικό βασικών όρων σύγχρονης διδακτικής», μετάφρ. Μαρ. Κονδύλη, έκδ. Gutenberg, Αθήνα 1985, σσ. 72 κ.ε. (ενσωμάτωση - αποκατάσταση), 76 (εξατομικευμένη διδασκαλία), 115-116 (μειονεκτούντα ή προβληματικά παιδιά), 134-135 (προγραμματισμένη διδασκαλία).

β) Αντ. Δανασσή-Αφεντάκη, Διδακτική, ό.π. σ. 65 (προγραμματισμένη μάθηση).

19. Βλ. α) R. Stora, "Une thérapie psychanalytique: La pédagogie curative fondée sur la socialisation des pulsions", από το έργο «Παιδαγωγικές Επιστήμες» των Maurice Debesse, Gaston Mialaret, μετάφραση στην ελληνική, εκδόσεις «Δίπτυχο», τόμος 4ος, σσ. 425 κ.ε.

β) Στ. Νικόδημου, «Η ειδική αγωγή στην Ελλάδα», ό.π. παράγρ. 2.3. «Μαθητές και εκπαιδευτικοί στις μονάδες ειδικής αγωγής», σ. 17.

20. Δύο παραδείγματα εφαρμοζόμενων στην Ελλάδα τεχνικών για την επαγγελματική κατάρτιση των Α.Ε.Α. είναι:

α) Η μέθοδος "RAMAÏN": Βασικό χαρακτηριστικό της μεθόδου αυτής είναι το ότι ξεκινάει από το γνωστό, το οποίο όμως προσφέρεται κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να εμφανίζεται ως νέο στοιχείο. Η μέθοδος στηρίζεται στην τεχνική της ολοκλήρωσης μιας εικόνας με αταξινόμητα αποσπάσματα της (puzzles) και της ταξινόμησης και ομαδοποίησης με ενέργειες που περιλαμβάνουν γραφικές και κινητικές ασκήσεις και ασκήσεις δεξιότητας.

β) Το σύστημα Carl Orff (1895-1982). Είναι ένα σύστημα μουσικοκινητικής αγωγής (music therapy) που στηρίζεται στη φωνή, την ομοιοκαταληξία, το λόγο, το τραγούδι και τον αυτοσχεδιασμό. Με τον αυτοσχεδιασμό και την αυτενέργεια ο εκπαιδευόμενος αναπτύσσει την επινοητικότητα, την αυτοπεποίθηση, τη φαντασία και την πρωτοβουλία διαμορφώνοντας έτσι, σταδιακά, την προσωπικότητά του (βλ. Gertrud Orff, "The orff music therapy - Active furthering of the development of the child". Μετάφραση στην Αγγλική (από τη Γερμανική): Margaret Murray, Λονδίνο 1980).

εφαρμοστούν<sup>21</sup> και στην επαγγελματική κατάρτιση των Α.Ε.Α. .

Κατά συνέπεια η εκπαίδευση των εκπαιδευτών θα πρέπει να περιλαμβάνει ή να προβλέπει και πρόσθετη εκπαίδευση, η οποία θα πρέπει μεν να είναι απαραίτητο προσόν για την απασχόληση σε Ε.Κ.Ε.Κ., πλην όμως θα αποκτάται προαιρετικά από τους ενδιαφερομένους. Δηλαδή, θα εξειδικεύεται όποιος επιθυμεί, αλλά θα διδάσκει όποιος έχει εξειδικευθεί.

Η σε υποκειμενικές αντιλήψεις στηριζόμενη παλαιότερη αρνητική στάση, έναντι της επιστημονικά θεμελιωμένης άποψης, σύμφωνα με την οποία στη μαθησιακή διαδικασία δεν αρκεί μόνο η γνώση του Αντικείμενου, αλλά και η γνώση του Υποκειμένου (μαθητής), έχει ιδιαίτερα σοβαρές επιπτώσεις σε ό,τι αφορά την ειδική αγωγή. «Το διπλό καθήκον προς το Αντικείμενο και το Υποκείμενο δεν μπορεί να μεταδοθεί» στο δάσκαλο «ούτε από ένα άμεσο πολιτιστικό ενδιαφέρον, ούτε από μία κοινωνική τάση μονάχα· το καθήκον αυτό απαιτεί περαιτέρω παιδαγωγική και ψυχολογική μόρφωση»<sup>22</sup>.

Η μονομερής σχέση με το μορφωτικό αγαθό αγνοεί τη «συναντησιακή» σχέση δασκάλου και μαθητή. Αποτελεί επιστημονικό

21. α) Μία μέθοδος που θα μπορούσε να δοκιμαστεί, είναι αυτή που εφαρμόζεται στην «πολυτεχνική σχολή» του Βασ. Σουχομλίνσκι, την οποία περιγράφει συνοπτικά ο Χρ. Φράγκου στο άρθρο του: «Τρεις περιπτώσεις εφαρμογής της μαρξιστικής θεωρίας στα σχολεία» (βλ. επιθεώρηση «Επιστημονική σκέψη», τ. 15, Αθήνα 1983, σσ. 53-54). Σύμφωνα με την παιδαγωγική αυτή μέθοδο στο σχολείο τα παιδιά δουλεύουν, διαβάζουν, θαυμάζουν, δημιουργούν, αποτελούν κοινότητα δράσης και συγχρόνως είναι ενταγμένα στο κοινωνικό, εργατικό, παραγωγικό και οικονομικό πλαίσιο της περιοχής τους».

β) Πρβλ. και Γ. Μάρκου, «Η πολυτεχνική εκπαίδευση και αγωγή στις χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού», Αθήνα 1987, όπου στη σ. 56 σημειώνει: «Ο χωρισμός της θεωρητικής από την πρακτική γνώση δεν επιτρέπει στον εργαζόμενο να κατανοήσει, τις επιστημονικοτεχνικές αρχές της σύγχρονης παραγωγής και συνεπώς τον αποξενώνει από τις διευθυντικές λειτουργίες της δικής του παραγωγικής διαδικασίας και τον απομονώνει από τις πνευματικές λειτουργίες της ευρύτερης κοινωνίας».

22. Βλ. α) Αντων. Δανασσή - Αφεντάκη, «Εισαγωγή στην Παιδαγωγική», τ. Α', Θεματική της Παιδαγωγικής Επιστήμης, Γ' έκδοση, Αθήνα 1985 σ. 93, 96 και 139.

β) Γεωργ. Κρουσταλάκη, «Η παιδαγωγική σήμερα», τόμ. Β', εκδ. «ΛΥΧΝΟΣ», σσ. 129-130.

«ρατσισμό» η αντίληψη ότι ο δάσκαλος ουδεμία άλλη ανάγκη έχει, πλην της γνώσης του Αντικείμενου («ειδημοσύνη» του δασκάλου). Είναι απαραίτητο, οι εκπαιδευτικοί που θα ασχοληθούν με την ειδική αγωγή (είτε στο χώρο της γενικής ή επαγγελματικής εκπαίδευσης, είτε στο χώρο της επαγγελματικής κατάρτισης) να έχουν πλήρη γνώση και του Υποκειμένου της παιδαγωγικής πράξης<sup>23</sup>, ιδιαιτέρως, μάλιστα, όταν αυτό αποτελεί εξειδικευμένη περίπτωση.

Οι φοιτητές όλων των καθηγητικών σχολών θα πρέπει σε όλα τα έτη σπουδών να διδάσκονται όλους τους κλάδους της παιδαγωγικής και της ψυχολογίας και σε ένα εξάμηνο σπουδών να διδάσκονται Εισαγωγή στην Ειδική Αγωγή<sup>24</sup> και την όλη προβληματική της εκπαίδευσης των Α.Ε.Α.<sup>25</sup>.

Με την ενημερωτική επαφή των φοιτητών των καθηγητικών σχολών με τις συνιστώσες και προεκτάσεις της ειδικής αγωγής, δίδεται σ' αυτούς η δυνατότητα να επιλέγουν προαιρετική μεταπτυχιακή

23. Βλ. α) Κ. Πόρποδα, «Η διαδικασία της μάθησης», Αθήνα 1984, σ. 76.

β) B.S. Blomm and D.R. Krathwohl, «Taxonomy of educational Objectives -Handbook 1: Cognitive Domain», Μετάφραση στην ελληνική: Αλεξ. Λαμπράκη-Παγανού, εκδόσεις «ΚΩΔΙΚΑΣ», Αθήνα 1986, σσ. 61-66.

24. Το περιεχόμενο του μαθήματος αυτού καλύπτεται κατά σημαντικό μέρος από τα έργα των:

— Ιωάννη Παρασκευόπουλου: α) Ψυχολογία ατομικών διαφορών, Αθήνα 1982, β) Κλινική Ψυχολογία, Αθήνα 1979, γ) Νοητική καθυστέρηση, Αθήνα 1979, δ) Εξελικτική Ψυχολογία, τόμ. 1-4, Αθήνα 1988.

— Αν. Καλαντζή-Αζίζι, Εφαρμοσμένη Κλινική Ψυχολογία στο χώρο του σχολείου, Αθήνα 1985.

— Γ. Κρουσταλάκη: α) Ψυχοπαιδαγωγική της σχολικής διαγνώσεως, Αθήνα 1977, κεφ. Γ', β) Η Παιδαγωγική σήμερα, τόμ. Α' 1985, σσ. 192 κ.ε., τόμ. Β' 1985, σσ. 44-90.

— Ε. STONES, Εισαγωγή στην Παιδαγωγική Ψυχολογία, μετάφραση - προσαρμογή Αντ. Δανασσή - Αφεντάκη, Αθήνα 1978, Κεφ. XII και XIII.

— Αντ. Δανασσή - Αφεντάκη, Εισαγωγή στην Παιδαγωγική, τ. Α' Θεματική της Παιδαγωγικής επιστήμης, κεφ. 20, Αθήνα 1985.

25. Πρβλ. Ullich Bleidick κ.ά., «Einführung in die Behinderten pädagogik, Band II, Βερολίνο 1977.

εξειδίκευση ή εκπαίδευση<sup>26</sup>. Η εκπαίδευση, ως προς το επίπεδο, θα είναι ανάλογη με την παρεχόμενη στη Σχολή Εκπαιδευτικών Λειτουργών Επαγγελματικής Τεχνικής Εκπαίδευσης (ΣΕΛΕΤΕ)<sup>27</sup>.

Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί ότι από το ακαδημαϊκό έτος 1989-1990 οι φοιτητές του τμήματος Φ.Π.Ψ. της Φιλοσοφικής Σχολής στα πλαίσια της πρακτικής τους άσκησης παρακολουθούν και διδασκαλίες σε ειδικά σχολεία.

Για τη βραχυπρόθεσμη κάλυψη των τρεχουσών αναγκών θα πρέπει να θεσπιστεί η υποχρέωση παρακολούθησης επιμορφωτικών ταχύρρυθμων προγραμμάτων με «μικροδιδασκαλίες» (Microteaching)<sup>28</sup> ή άλλες μεθοδεύσεις (π.χ. συνδυασμός εκπαιδευτικών ταινιών και παραδόσεων). Την όλη υπόθεση της κατάρτισης των εκπαιδευτικών

26. α) Βλ. ό.π. Ερωτηματολόγιο της Προεδρίας για τη «Συνεργασία στα πλαίσια της ΕΟΚ στον τομέα της τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης», όπου, μεταξύ των άλλων, στη σελίδα 6 του Παραρτήματος σημειώνεται: «Η κοινοτική δράση που έχει ήδη αρχίσει να εφαρμόζεται και τα προγράμματα διμερούς συνεργασίας αποτελούν πλούσιες εμπειρίες που θα μπορούσαν να αναπτυχθούν και συμπληρωθούν»...

— για το διδακτικό προσωπικό με τα εξής:

- σεμινάρια σε θέματα βασικών σπουδών ή συνεχούς επιμόρφωσης,
- επισκέψεις μελέτης που θα δίνουν τη δυνατότητα μιας καλύτερης γνώσης των άλλων εκπαιδευτικών συστημάτων, εκπαιδευτικών μεθόδων και χρησιμοποιούμενων μέσων,
- ανταλλαγές θέσης με θέση,
- δυνατότητες ένταξης σε εκπαιδευτικά ιδρύματα,
- αναζήτηση μιας κοινής αντίληψης περί διδακτικού υλικού, η οποία θα επιτρέψει ιδίως τη δημιουργία μιας ευρωπαϊκής τράπεζας προγραμμάτων επαγγελματικής εκπαίδευσης».

β) Πρβλ. άρθρο 35 του ν. 1566/85, περί ειδικής αγωγής, όπου προβλέπεται πρόσθετο προσόν (πτυχίο διετούς μετεκπαίδευσης στο τμήμα ειδικής αγωγής του Μαρασλείου Διδασκαλείου Δημοτικής Εκπαίδευσης ή μετεκπαίδευσης κλπ.) για την τοποθέτηση νηπιαγωγών και δασκάλων στις μονάδες ειδικής αγωγής (παράγρ. 9). Επίσης, για την τοποθέτηση εκπαιδευτικού προσωπικού στις μονάδες ειδικής αγωγής και ειδικής επαγγελματικής εκπαίδευσης διατυπώνεται προτίμηση για όσους έχουν σπουδές στην ειδική αγωγή (παράγρ. 12).

27. Πρβλ. άρθρο 35 παράγρ. 15 του ν. 1566/85.

28. Βλ. α) Κ. Αλεξιάδη, «Οι Μικροδιδασκαλίες», Θεσσαλονίκη 1984, σ. 24 κ.ε.

β) Π. Γεωργούση, Παιδαγωγικοί Νεωτερισμοί, Αθήνα 1982, σ. 138 κ.ε.

θα εξυπηρετήσει η ίδρυση μονάδας παραγωγής εκπαιδευτικών ταινιών για υποδειγματικές διδασκαλίες.

Ως προς τις πρόσθετες ειδικότητες, (βλ. παράγρ. 3.3.δ.) σημειώνουμε ότι αναφέρονται στο ιατρικό και παραϊατρικό προσωπικό, αλλά και στο ευρύτερο πεδίο των κοινωνικών επαγγελμάτων<sup>29</sup>. Οι ειδικότητες αυτές, οι οποίες θα προβλέπονται από το νόμο πλαίσιο, θα καθορίζονται και θα συμπληρώνονται σύμφωνα με πρόταση του Κ.Σ.Ο., οπότε είναι απαραίτητη η πρόβλεψη της εκπαίδευσης ή εξειδίκευσης και του προσωπικού αυτού.

29. α) Βλ. Περιοδική έκδοση του ONISEP (Office national d'information sur les enseignements et les professions): "AVENIRS" - Les professions sociales, Παρίσι 1988, τεύχ. 392-393.

β) Πρβλ. ειδικό προσωπικό (θεραπευτές του λόγου, επαγγελματικοί σύμβουλοι, σχολικοί ψυχολόγοι, επιμελητές, κοινωνικοί λειτουργοί κ.ά.) που αναφέρεται στο Δελτίο πληροφοριών ειδικής αγωγής του ΥΠ.Ε.Π.Θ., ό.π. σ. 63.

### 3.5. Ιατροπαιδαγωγικά Κέντρα Πληροφόρησης - Αξιολόγησης - Αποκατάστασης - Επαγγελματικού Προσανατολισμού

Σκοπός των Ιατροπαιδαγωγικών Κέντρων (Ι.Κ.), τη δημιουργία των οποίων θα προβλέπει ο Νόμος-Πλαίσιο, είναι: Σε πρώτη φάση η παροχή πληροφοριών στα Α.Ε.Α. για τις υφιστάμενες δυνατότητες αξιολόγησης, αποκατάστασης, κατάρτισης και επαγγελματικού προσανατολισμού και σε δεύτερη, μεταγενέστερη φάση, η παροχή των υπηρεσιών αυτών από το ίδιο το Ι.Κ. (βλ. οργανόγραμμα ΙΙΙ).

Αναλυτικότερα το έργο των Ι.Κ., που θα πρέπει να βρίσκονται κοντά στα μεγάλα αστικά κέντρα, καλύπτει, εκτός από την αποϊδρυματοποίηση και αποκατάσταση, και τις εξής ενέργειες:

- α. Διάγνωση - προσδιορισμό μειονεξίας
- β. Ανίχνευση ικανοτήτων
- γ. Αναρρίπηση ενδιαφέροντος για παραπέρα πορεία
- δ. Κάλυψη μαθησιακών κενών
- ε. Επαγγελματικό προσανατολισμό
- ς. Παραπομπή σε τεχνική-επαγγελματική σχολή, σε Ε.Κ.Ε.Κ., σε ειδικές τάξεις
- ζ. Νέα κρίση μετά από εκπαίδευση ή κατάρτιση
- η. Παρουσίαση ταινιών ή εικόνων για τα επαγγέλματα στα οποία θα μπορούσαν να εκπαιδευτούν
- θ. Αξιολόγηση της επαγγελματικής κατάρτισης
- ι. Συνεργασία με τοπικές αρχές συναρμόδιων οργανισμών για πρόωθηση σε θέσεις εργασίας

Η δημιουργία των Ι.Κ. για λόγους οικονομικούς και τεχνικούς θα πρέπει να πραγματοποιηθεί σε δύο φάσεις.

Κατά την πρώτη φάση δημιουργείται στα κατά τόπους Κέντρα Υγείας ή σε άλλες Υπηρεσίες Γραφείο Υποδοχής, το οποίο περιλαμβάνει τουλάχιστον έναν παιδαγωγό, έναν ψυχολόγο, έναν κοινωνικό λειτουργό και ένα νοσηλεύτη.

Το Γραφείο Υποδοχής υποδέχεται το Α.Ε.Α. και το καταγράφει, δημιουργώντας Ειδικό Ατομικό Φάκελλο, με πρώτα στοιχεία τις πληροφορίες που θα συγκεντρώσει από το ίδιο το Α.Ε.Α. ή το περιβάλλον του. Στη συνέχεια με τη φροντίδα του προσωπικού του Κέντρου Υγείας παραπέμπει το Α.Ε.Α.:

- α) για ιατρικές και λοιπές εξετάσεις μέσω στο ίδιο το κέντρο ή σε άλλα ιδρύματα ή φορείς,

- β) σε μονάδες επαγγελματικού προσανατολισμού,
- γ) σε μονάδες κατάρτισης,
- δ) σε οποιαδήποτε υπάρχουσα πλησιέστερη υπηρεσία που θα μπορούσε να βοηθήσει το Α.Ε.Α.

Σε δεύτερη φάση το Ι.Κ. στελεχώνεται προοδευτικά με το κατάλληλο επιστημονικό προσωπικό, προκειμένου να περιορίζονται σταδιακά οι παραπομπές σε άλλες μονάδες αξιολόγησης της ικανότητας για εργασία και μονάδες επαγγελματικού προσανατολισμού.

Η τελική δομή του Ι.Κ. θα πρέπει να έχει μορφή αυτοδύναμη και ανάλογη με το ολλανδικό Κέντρο του Συνδέσμου Αποκατάστασης "LUCAS" του Hoesensbroeck<sup>30</sup>.

Όμως, όπως επισημάναμε, τόσο για λόγους οικονομικούς, όσο και λόγω έλλειψης εξειδικευμένου προσωπικού, τα Κέντρα αυτά δεν μπορούν παρά να λειτουργήσουν με τις προσφερόμενες δυνατότητες από τις υπάρχουσες σήμερα δομές. Μία προσωρινή εναλλακτική λύση αποτελεί και η συγκέντρωση, σε ενιαίο κτιριακό χώρο, όλων των ανεξάρτητων μονάδων αξιολόγησης, αποκατάστασης, επαγγελματικού προσανατολισμού τοποθέτησης κτλ.

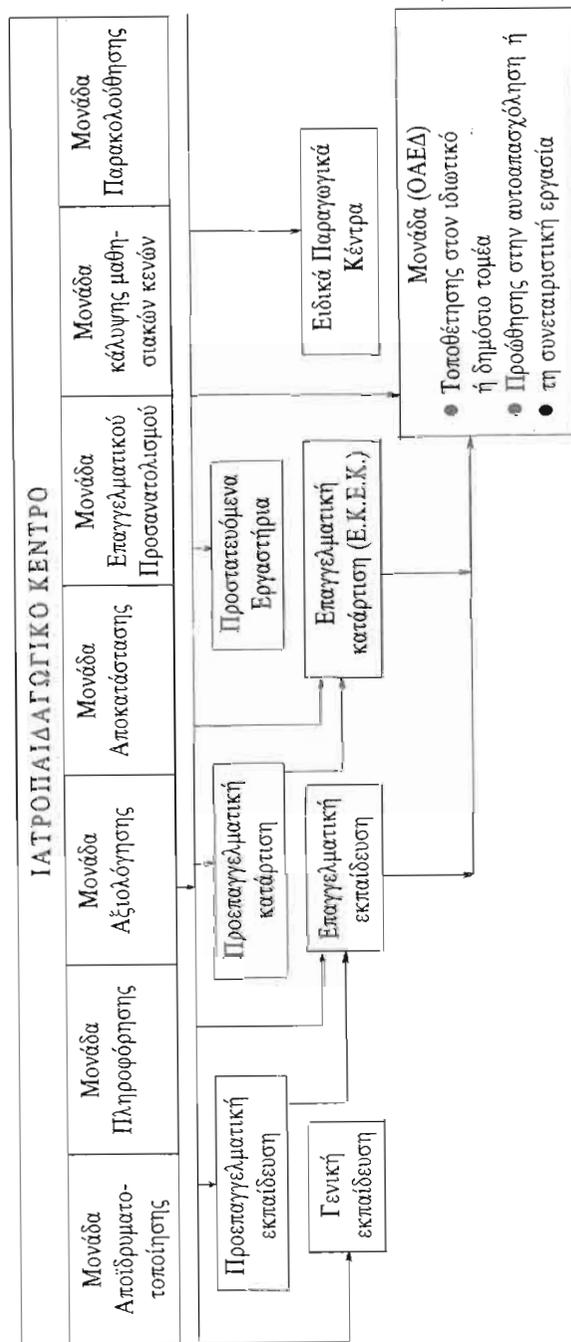
Το οργανόγραμμα της τελικής μορφής του Ιατροπαιδαγωγικού Κέντρου απεικονίζεται στο ακόλουθο σχήμα (Οργανόγραμμα ΙΙΙ), στο οποίο μεταξύ των άλλων αναφέρονται και τα υπό σύσταση Ειδικά Παραγωγικά Κέντρα<sup>31</sup>. Στα ειδικά παραγωγικά κέντρα, όταν ιδρυθούν και λειτουργήσουν, θα πρέπει να πραγματοποιείται και επαγγελματική κατάρτιση των ατόμων που θα εργάζονται σ' αυτά<sup>32</sup>.

30. Το κέντρο αυτό το οποίο είχαμε την ευκαιρία να επισκεφθούμε το 1983 διαθέτει τις εξής μονάδες: α) Διάγνωσης, β) Πληροφόρησης, γ) Φυσικής αποκατάστασης, δ) Αγωγής του λόγου, ε) Τεχνολογίας, ς) Αξιολόγησης και επαγγελματικού προσανατολισμού.

31. Ο όρος Ειδικά Παραγωγικά Κέντρα αποτελεί πρότασή μας στο Συμπόσιο: «Παραγωγικά Κέντρα Ατόμων με Ειδικές Ανάγκες - Σύγχρονη Μορφή Επιχείρησης», που διοργάνωσε ο Ο.Α.Ε.Α. στο Ίουνιο, τον Οκτώβριο 1988.

32. Σε μια μορφή Ειδικών Παραγωγικών Κέντρων αναφέρεται και η εργασία του Α. Πρωτοπαπά για τη δομή, την οργάνωση και τη λειτουργία παραγωγικών εργαστηρίων Α.Ε.Α. (βλ. Α. Πρωτοπαπά, «Παραγωγικά εργαστήρια Α.Ε.Α.», έκδ. Ο.Α.Ε.Α., Αθήνα 1988).

**ΟΡΓΑΝΟΓΡΑΜΜΑ ΙΙΙ**  
**Οργανόγραμμα Ιατροπαιδαγωγικού Κέντρου**



Σημείωση: Όπου δεν προβλέπεται παρατέρα μετακίνηση, το Α.Ε.Α. επανέρχεται στο Ιατροπαιδαγωγικό Κέντρο, με πρωτοβουλία της Μονάδας Παρακολούθησης της πορείας του Α.Ε.Α., για 2ου βαθμού κρίση.

**3.6. Αποϊδρυματοποίηση**

Η κανονική πορεία κοινωνικής ένταξης των Α.Ε.Α. πρέπει να προβλέπει και την αποϊδρυματοποίηση ή αποασυλοποίηση, την έξοδο από την οικιακή απομόνωση, την μέσω ενός Ιατροπαιδαγωγικού Συμβουλευτικού Κέντρου ή Σταθμού (βλ. παράγρ. 3.5.) παραπομπή του, ανάλογα με το βαθμό ικανότητας, σε:

- Κανονικά ή ειδικά σχολεία και σχολές εκπαίδευσης ή κατάρτισης
- Ειδικά Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης (Ε.Κ.Ε.Κ.)
- Εργαστήρια οιασδήποτε μορφής απασχόλησης ή προστατευόμενης εργασίας
- Μονάδα τοποθέτησης (ΟΑΕΔ)

Όμως υπάρχουν περιπτώσεις οι οποίες δεν φθάνουν στα Κέντρα ή τους Σταθμούς ή και αν φθάσουν δεν θα είναι δυνατή η παραπέρα προώθησή τους. Στις περιπτώσεις αυτές το Α.Ε.Α. δεν φθάνει στο Κέντρο, είτε εξαιτίας της οικογένειας (η οικογένεια δεν αποκαλύπτει την ύπαρξη του Α.Ε.Α. απομονώνοντάς το στο σπίτι ή το παραπέμπει σε άσυλο ή το οδηγεί στην επαιτεία), είτε για διάφορους άλλους λόγους. Σ' αυτή την κατηγορία εντάσσονται και τα άσυλα και ιδρύματα που περιθάλπουν άτομα σχετικών περιπτώσεων.

Για τα άτομα αυτά πρέπει να υπάρξει πολιτική τέτοια που να παρακινεί το περιβάλλον των Α.Ε.Α. να τα οδηγεί στα Ι.Κ. και να υποχρεώνει τα άσυλα να λαμβάνουν μέτρα αποασυλοποίησης. Μια πολιτική, δηλαδή, που θα αποβλέπει στη γενικότερη ενημέρωση του κοινού και στη λήψη ειδικών μέτρων, για τα Α.Ε.Α. εκείνα των οποίων η κοινωνική ένταξη δεν θα είναι εφικτή, μέσω της απασχόλησης. Τα μέτρα αυτά, όπως θα δούμε παρακάτω, μπορούν να οδηγήσουν σε μια μορφή κοινωνικοποίησης μέσω της οποιασδήποτε απεξάρτησης.

Η ιδέα της κοινωνικής ένταξης, που διαπνέει τη «Γνώμη»<sup>33</sup> την οποία διατύπωσε το 1981 η Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή των Ε.Κ. — όπως και κάθε προηγούμενη και μεταγενέστερη απόφαση —, εξυπηρετείται με την εν γένει χρηματοδοτική στήριξη εκ μέρους του ΕΚΤ. Το γεγονός ότι χρηματοδοτείται η επαγγελματική κατάρτιση και η απασχόληση και άλλες δραστηριότητες συνδεδεμένες άμεσα με

33. Βλ. ό.π. «Προβλήματα των αναπήρων - Γνώμη», σ. 3.

τις δύο αυτές ενέργειες, συμφωνεί με την πεποίθηση ότι ο στόχος της ένταξης επιτυγχάνεται μόνο όταν το Α.Ε.Α. ενταχθεί στην κοινωνία, μέσω της ένταξης στην αγορά εργασίας (βλ. και παραγρ. 1.2.3. και 3.7.).

Όμως πιστεύουμε ότι, η προσπάθεια ενίσχυσης των ενεργειών που αποβλέπουν στην ένταξη μόνο μέσω της απασχόλησης, δημιουργεί πρόσθετα προβλήματα στους λειτουργούς εκείνους που, μέσω της διαδικασίας της αγωγής, στοχεύουν στην ικανοποίηση αιτημάτων, τα οποία τελικά δεν εξυπηρετούν την προσέγγιση του πρωταρχικού στόχου της αγωγής. Της προαγωγής, δηλαδή, του ατόμου ως φορέα πολιτισμού, για να συμβάλει στην ύπαρξη της πολιτιστικής κοινότητας<sup>34</sup>.

Η προσέγγιση του στόχου αυτού, όπως είναι γνωστό, «προϋποθέτει την πνευματική, συναισθηματική, κοινωνική, θρησκευτική, ηθική, αισθητική κλπ. ωρίμανση των ατόμων»<sup>35</sup>. Κατά συνέπεια η επαγγελματική κατάρτιση θα πρέπει να μην αγνοεί και τις προϋποθέσεις αυτές. Εξάλλου, δεν μπορούμε να ισχυριστούμε ότι το άτομο με νοητική, κυρίως, υστέρηση εντάσσεται κοινωνικά μέσω της επαγγελματικής αποκατάστασης, η οποία, ενδεχομένως, σε πολλές περιπτώσεις δεν θα επιτευχθεί. Είναι απαραίτητο λοιπόν να γίνει δεκτή και να ενισχυθεί και η προσπάθεια να αποκτηθεί, εκ μέρους ορισμένων κατηγοριών Α.Ε.Α., η ικανότητα αυτοεξυπηρέτησης<sup>36</sup> και κάλυψης στοιχειωδών αναγκών επικοινωνίας ή άλλων αναγκών<sup>37</sup>.

Εάν επιτευχθεί το ελάχιστο αυτό, αυτόματα θα έχουμε απελευθερώσει ικανά για την αγορά εργασίας άτομα (οικογενειακό περιβάλλον

34. Βλ. ό.π. Αντ. Δανασσή - Αφεντάκη: Εισαγωγή στην Παιδαγωγική, τ. Α' Θεματική της Παιδαγωγικής Επιστήμης, σ. 124.

35. Βλ. Αντ. Δανασσή-Αφεντάκη: Εισαγωγή στην Παιδαγωγική, τ. Α', ό.π. σ. 124.

36. Πρβλ. Α. Καλαντζή-Αζίζι, «Εφαρμοσμένη κλινική ψυχολογία στο χώρο του σχολείου», ό.π. σσ. 95 κ.ε.

37. Σχετικά βλ. πειραματικό πρόγραμμα του «Δρακοπούλειου Κέντρου Αιμοδοσίας» του Ε.Ε.Σ. για τη μη κοινωνική απομόνωση της τρίτης ηλικίας. Η προσέγγιση του στόχου αυτού επιδιώκεται μέσω της αναζήτησης αιμοδοτών μεταξύ τροφίμων των ΚΑΠΗ (Κέντρα Ανοικτής Περιθαλψης Ηλικιωμένων).

των Α.Ε.Α.) τα οποία τώρα τα απομακρύνουμε απ' αυτή οδηγώντας τα και σε ένδεια. Παράλληλα, επιτρέπουμε σε μια άλλη ομάδα που τώρα την απασχολούμε με την περίθαλψη των Α.Ε.Α. (προσωπικό απασχολούμενο σε ιδρύματα κυρίως), να ασχοληθεί με τη φροντίδα ασθενών.

Και για τους λόγους αυτούς λοιπόν, θα πρέπει να ενισχύεται η αποϊδρυματοποίηση (όπως ενισχύεται και η επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση), η οποία, μέσω του παιχνιδιού, της απασχόλησης με κατασκευές, της απασχολησιοθεραπείας κλπ. θα οδηγεί στην κοινωνικοποίηση του Α.Ε.Α., με το να το καθιστά ικανό να περιποιείται τον εαυτό του και να επικοινωνεί με το περιβάλλον του ικανοποιώντας πρωταρχικές ανάγκες του.

Ενέργειες που διευκολύνουν την κοινωνικοποίηση μπορούν να θεωρηθούν αυτές που οδηγούν το Α.Ε.Α. να αποκτήσει:

- α) Ικανότητα να προμηθεύεται τρόφιμα και να παρασκευάζει το φαγητό του.
- β) Ικανότητα να αναλαμβάνει την καθαριότητα, την ατομική και της κατοικίας του.
- γ) Ικανότητα να κατοικεί, ενδεχομένως, μόνο του.
- δ) Ικανότητα να απεξαρτάται από έξεις. Στις έξεις εντάσσεται και η χρήση ναρκωτικών ουσιών δεδομένου ότι θεωρούμε ως Α.Ε.Α. και το εξαρτημένο από τις ουσίες αυτές άτομο.
- ε) Ικανότητα να συναντάται με άλλα άτομα σε συλλόγους και οργανώσεις ή σε χώρους συγκέντρωσης, όπως τα Κ.Α.Π.Η. ή άλλα ανάλογα κέντρα (π.χ. κέντρα ημέρας).

Για την ανάγκη ανάληψης σχετικών πρωτοβουλιών συνηγορούν και λόγοι που συνδέονται με την έννοια της διάρκειας του αποτελέσματος. Αυτό σημαίνει ότι η απόκτηση των ικανοτήτων που προαναφέραμε έχει παγιότερο χαρακτήρα, απ' ό,τι η απόκτηση επαγγελματικής δεξιότητας, η οποία, ακόμη και για τους μη έχοντες ειδικές ανάγκες, δεν εξασφαλίζει, οπωσδήποτε, μια συνεχή απασχόληση.

Μια νέα, για την Ελλάδα, μορφή αποασυλοποίησης είναι η καταβαλλόμενη από μία ομάδα ψυχιάτρων προσπάθεια για μια περισσότερο κοινωνική ζωή του ψυχικά αρρώστου, τόσο μέσα στα ιδρύματα, όσο και έξω απ' αυτά<sup>38</sup>.

38. Πρόκειται για δύο πειραματικά προγράμματα τα οποία εφαρμόζει ομάδα

Έχοντας λοιπόν υπόψη ότι από τους βασικότερους παράγοντες της αγωγής είναι η οικογένεια, το σχολείο και η κοινωνία, θεωρούμε ότι η κοινωνική ένταξη των Α.Ε.Α. δεν πρέπει να συντελείται μόνο μέσω της παρεχόμενης στα πάσης φύσεως εκπαιδευτήρια κατάρτισης, αλλά και μέσω της δημιουργίας απ' ευθείας επαφής με το άμεσο (οικογενειακό) και το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον.

Η προσπάθεια αυτή θα ενισχυθεί σημαντικά εάν, παράλληλα, ληφθούν μέτρα για:

- τη διακίνηση των Α.Ε.Α. (στο χώρο της γειτονιάς, καταρχήν),
- την άρση των αρχιτεκτονικών εμποδίων,
- την πληροφόρηση, ενίσχυση και υποστήριξη του περιβάλλοντος των Α.Ε.Α. και των ιδίων των Α.Ε.Α.<sup>39</sup>,
- την ενημέρωση και ευαισθητοποίηση του κοινού<sup>40</sup>,
- την αξιοποίηση των οποιωνδήποτε ικανοτήτων τους.

Σε μια τέτοια προσπάθεια αποϊδρυματοποίησης είναι καταφανής η ανάγκη συμβολής του οικογενειακού και του ιδρυματικού περιβάλλοντος. Όμως, ενώ για το ιδρυματικό περιβάλλον το θέμα αντιμετωπίζεται με τη θέσπιση και εφαρμογή ορισμένων μέτρων, για το οικογενειακό περιβάλλον η προσπάθεια δεν είναι εύκολη.

Χρειάζεται αγωγή του οικογενειακού περιβάλλοντος<sup>41</sup>, ώστε να είναι σε θέση να συμβάλλει στην εποπτεία και βοήθεια του Α.Ε.Α., αναλαμβάνοντας τις ευθύνες του για την απεξάρτησή του από το οικογενειακό ή και το ιδρυματικό περιβάλλον. Η αγωγή αυτή πρέπει

ψυχιάτρων υπό τον καθηγητή Π. Σακελλαρόπουλο στους νομούς Φωκίδας και Έβρου. Για την προσπάθεια αυτή βλ. και άρθρο του ίδιου και της Χ. Γιαννουλάκη: «Θεραπεία, αποκατάσταση κι όχι εγκλεισμός σε άσυλα» (Εφημ. «Τα Νέα», 9.1.89).

39, 40. Βλ. σχέδιο συμπερασμάτων του Συμβουλίου» σχετικά με την απασχόληση των μειονεκτούντων ατόμων στην Κοινότητα», έγγρ. του Συμβουλίου 6659/89, SOC 164, Βρυξέλλες 19 Μαΐου 1989, σ. 3.

41. Πρβλ. α) Leo Buscaglia, "The disabled and their parents" - A counseling challenge, revised edition (New York, Holt, Rhinebart and Winston, 1983), όπου στη σελ. 3 γράφει: "The failure to help the disabled and their families to understand the nature and implications of a disability often causes everyone concerned more pain and suffering than the disability itself".

β) Α. Καλαντζή - Αζίζη, «Εφαρμοσμένη κλινική Ψυχολογία στο χώρο του Σχολείου», ό.π. σσ. 64-66.

να περιλαμβάνει δύο βασικές ενέργειες: α) επισκέψεις του κοινωνικού λειτουργού στο σπίτι, για την εκπαίδευση του οικογενειακού περιβάλλοντος, καταρχήν, και β) την παρακολούθηση της εκπαίδευσης του Α.Ε.Α. εκ μέρους του οικογενειακού περιβάλλοντος, στη συνέχεια.

Ένα σημαντικό μέρος της εκπαίδευσης του οικογενειακού περιβάλλοντος θα μπορούσε να καλυφθεί με τη δραστηριοποίηση των Ν.Ε.Λ.Ε. (Νομαρχιακών Επιτροπών Λαϊκής Επιμόρφωσης), οι οποίες πέραν της οποιασδήποτε πολιτικής ή πολιτιστικής αγωγής θα πρέπει να επιδιώκουν και την ειδική αγωγή του περιβάλλοντος των Α.Ε.Α., με τη λειτουργία σχολών γονέων κ.ά.

Με τον τρόπο αυτό ένας σημαντικός αριθμός Α.Ε.Α. θα οδηγηθεί σε χώρους κατάρτισης, οποιασδήποτε βαθμίδας και είδους, σε πολιτιστικά κέντρα της τοπικής αυτοδιοίκησης, σε χώρους άθλησης, σε ειδικά κέντρα των Ν.Ε.Λ.Ε., σε ανοικτά κέντρα ημέρας κλπ., χωρίς να εξαιρείται και το εκκλησιαστικό περιβάλλον, το οποίο μπορεί να αναλάβει πολλές πρωτοβουλίες στην αποϊδρυματοποίηση των Α.Ε.Α.

Τα οφέλη, που θα προκύψουν από τέτοιου είδους ενέργειες, είναι πολλαπλά και οι θετικές επιδράσεις δεν περιορίζονται μόνο στα Α.Ε.Α. αλλά και στο οικογενειακό περιβάλλον.

Εξάλλου με την απελευθέρωση του περιβάλλοντος από τη φροντίδα του Α.Ε.Α. αποδεσμεύεται ο αποζητούμενος από την οικονομία εργασιακός χρόνος, για να διατεθεί στην παραγωγική διαδικασία.

Στην όλη αυτή προσπάθεια ενίσχυσης μιας τέτοιας δραστηριοποίησης της οικογένειας θα πρέπει να συμβάλλει και η Συνομοσπονδία Οικογενειακών Οργανισμών της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (Σ.Ο.Ο.-Ε.Κ. - COFACE) και τα συνδικαλιστικά όργανα των Α.Ε.Α. των οποίων ο ρόλος βέβαια είναι ευρύτατος, πολυμερής και αποφασιστικής σημασίας (βλ. και παράγγρ. 3.8.).

### 3.7. Ολοκληρωμένα Προγράμματα - Αξιολόγηση

Η νέα πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, για την καταπολέμηση της ανεργίας μέσω της επαγγελματικής κατάρτισης, επικεντρώνεται στη χρηματοδότηση προγραμμάτων που εξυπηρετούν ολοκληρωμένες ενέργειες με αναπτυξιακούς στόχους (βλ. παράγρ. 1.2.3.)<sup>42</sup>. Το είδος, η μορφή και η έκταση των προγραμμάτων αυτών δεν περιορίζεται και, κατά συνέπεια, είναι ευρύ το πεδίο εφαρμογής τους.

Με τη νέα πολιτική καθιερώνεται, παράλληλα, μία διαδικασία αξιολόγησης των ενεργειών και εκτίμησης των δαπανών. Εφόσον η διαδικασία αυτή λειτουργήσει με κριτήριο το πνεύμα και το γράμμα των σχετικών διατάξεων<sup>43</sup>, είναι επόμενο, εάν αποδειχτεί ότι η επαγγελματική κατάρτιση είναι σκοπός αυτοτελής και όχι μέσον επαγγελματικής ένταξης των Α.Ε.Α., να μειώνονται αισθητά οι δυνατότητες επανάληψης της χρηματοδότησης των ενεργειών αυτών.

Για το λόγο αυτό, αλλά και για λόγους εθνικούς και κοινωνικούς, είναι απαραίτητη η εφαρμογή ολοκληρωμένων λύσεων (βλ. παράγρ. 1.2.3.), δηλαδή ολοκληρωμένων προγραμμάτων τα οποία θα εξυπηρετούν μια αναπτυξιακή στρατηγική και θα εφαρμόζονται σύμφωνα με τα παραδείγματα που αναφέρονται στη συνέχεια. Η αληθής έννοια του ολοκληρωμένου προγράμματος εκφράζεται, κατά τη γνώμη μας, εάν εφαρμόζεται τριμερής πορεία αξιολόγησης.

Συγκεκριμένα η τριμερής αυτή αξιολογική πορεία — ένα γενικό πλαίσιο της οποίας προτείναμε και στη συνάντηση που πραγματοποιήθηκε για το σκοπό αυτό τον προηγούμενο μήνα (Οκτώβριος 1989) στο Υπουργείο Εργασίας μεταξύ εκπροσώπων των φορέων επαγγελματικής κατάρτισης των Α.Ε.Α. και εκπροσώπου της Επιτροπής των Ε.Κ. — συνίσταται στα εξής:

#### I. Προ της εφαρμογής οιαδήποτε προγράμματος πραγματο-

42. Βλ. ό.π. Κανονισμό (ΕΟΚ) 2052/88 (L 185/9), στον οποίο σημειώνεται: «για τη διασφάλιση της κοινής δράσης ενός ή περισσότερων ταμείων, της Ε.Τ.Ε. και ενός ή περισσότερων από τα άλλα υφιστάμενα χρηματοδοτικά μέσα, τα προγράμματα αυτά είναι δυνατόν να εκπονούνται και να υλοποιούνται με βάση την ολοκληρωμένη προσέγγιση των επιμέρους ενεργειών που περιλαμβάνουν» (σ. 10).

43. Βλ. ό.π. Κανονισμό (ΕΟΚ) 4253/88, άρθρα 23 έως 26.

ποιείται μελέτη σκοπιμότητας της κατάρτισης. Η μελέτη αυτή στηρίζεται σε αυτόνομες ενέργειες του φορέα κατάρτισης — ή του οργάνου που εποπτεύει ομάδα φορέων κατάρτισης — και περιλαμβάνει συγκέντρωση πληροφοριών που αφορούν:

— Τις στατιστικές εκτιμήσεις για το επάγγελμα σε σχέση με τις ανάγκες της αγοράς εργασίας (ανάλυση της αγοράς εργασίας).

— Την ανάλυση των δομών κατάρτισης.

— Το πρόγραμμα κατάρτισης (σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Μελετών και Ερευνών του Κ.Σ.Ο.).

— Τη δυνατότητα ικανοποίησης των απαιτήσεων του επαγγέλματος.

— Τη δυνατότητα υλοποίησης του προγράμματος εκ μέρους του φορέα που το αναλαμβάνει.

— Τον προσδιορισμό του επιπέδου και της επάρκειας των ικανοτήτων των ατόμων που θα καταρτιστούν.

Σημειώνεται ότι οι ενέργειες αυτές δεν πρέπει να συγχέονται με την εξέταση επαγγελματικού προσανατολισμού, η οποία δεν καταργείται, αλλά καθίσταται υποχρεωτική.

— Την ύπαρξη του απαραίτητου και κατάλληλα εκπαιδευμένου προσωπικού.

— Την εξασφάλιση των οικονομικών πόρων (με έγγραφη βεβαίωση των πηγών χρηματοδότησης).

— Την ύπαρξη νομοθετικού πλαισίου για την υλοποίηση της ενέργειας.

— Τη δυνατότητα πρόσληψης και αμοιβής του απαραίτητου προσωπικού (επιστημονικού, διδακτικού, διοικητικού, βοηθητικού κ.λπ.).

— Τη χορήγηση, εκ μέρους του Κ.Σ.Ο., άδειας λειτουργίας τμήματος της συγκεκριμένης ειδικότητας.

II. Κατά τη διάρκεια υλοποίησης του προγράμματος, πραγματοποιείται η β' φάση αξιολόγησής του.

Με ευθύνη των φορέων χρηματοδότησης πραγματοποιούνται από όργανα των αρμόδιων Υπηρεσιών (σύμφωνα με την πρόβλεψη του νόμου-πλαισίου) οι απαραίτητοι έλεγχοι κανονικής υλοποίησης του προγράμματος. Κατά τη διάρκεια των ελέγχων τα αρμόδια όργανα συνεργάζονται με τους εκπαιδευτές, συζητούν με τους σπουδαστές, ανταλλάσσουν απόψεις με τους κατά περίπτωση υπεύθυνους επιστήμονες, υποδεικνύουν λύσεις. Σκοπός δηλαδή του όλου έργου είναι η βοήθεια και όχι η αστυνόμευση.

Εξυπακούεται ότι, σε περίπτωση που το πρόγραμμα θα εφαρμόζεται για πρώτη φορά, θα είναι δυνατή η τροποποίησή του, μετά από έγκριση του Κ.Σ.Ο.

Η συνέχιση της χρηματοδότησης θα εξαρτάται από την ύπαρξη βεβαίωσης κανονικής υλοποίησης του προγράμματος. Για το λόγο αυτό με ευθύνη του επιστημονικού διευθυντή του προγράμματος θα συντάσσονται μηνιαίες εκθέσεις (σε τυποποιημένο έντυπο), για την πορεία της ενέργειας με καταγραφή, τόσο των θετικών ενεργειών, όσο και των πάσης φύσεως προβλημάτων και αντιδράσεων που δημιουργούνται κατά την πορεία εφαρμογής του προγράμματος. Σύμπτωση των εκθέσεων των οργάνων ελέγχου και των μηνιαίων εκθέσεων του φορέα εφαρμογής του προγράμματος σημαίνει συνέπεια στην εφαρμογή του έργου και τελική επιτυχία, έστω και μεσοπρόθεσμη.

Μία τελική έκθεση αποτελεί αντικείμενο συζήτησης των υπευθύνων του προγράμματος και των αρμοδίων του Κ.Σ.Ο., το οποίο ενημερώνει την Κ.Μ.3-(Τράπεζα Πληροφοριών) και πραγματοποιεί, εφ' όσον το κρίνει σκόπιμο, ευρύτερη ανοικτή συζήτηση (σε σεμινάριο, σε άσκηση εκπαίδευσης εκπαιδευτών κλπ.) με πρωτοβουλία της Κ.Μ.2-Ινστιτούτο Μελετών και Ερευνών.

III. Μετά την ολοκλήρωση της κατάρτισης έχουμε την τρίτη και σημαντικότερη φάση αξιολόγησης, η οποία συνίσταται στην παρακολούθηση της παραπέρα πορείας του ατόμου που καταρτίστηκε.

Η επιτυχής πορεία του Α.Ε.Α. είναι, ουσιαστικά, και η απόδειξη της επιτυχίας του προγράμματος. Για το λόγο αυτό πρέπει να ληφθεί ιδιαίτερη μέριμνα, ώστε οι διατάξεις του νόμου πλαισίου να θεσπίζουν, ως αναπόσπαστο μέρος της επαγγελματικής κατάρτισης, την παρακολούθηση της πορείας του Α.Ε.Α., μετά την ολοκλήρωση της επαγγελματικής κατάρτισης.

Τα κύρια σημεία της τρίτης φάσης, για την υλοποίηση της οποίας κρίνεται απαραίτητη η ύπαρξη γραφείου εποπτείας μέσα στο φορέα κατάρτισης, είναι:

- Συνεργασία του γραφείου εποπτείας με τα γραφεία τοποθέτησης.
- Διεκπεραίωση, ενδεχομένως, διαδικαστικών θεμάτων για την ανάληψη εργασίας εκ μέρους του Α.Ε.Α.
- Περιοδική παρακολούθηση του Α.Ε.Α., κατά χρονικά διαστήματα, η έκταση των οποίων θα αυξάνει κατά γεωμετρική πρόοδο.
- Τήρηση στατιστικών στοιχείων και ενημέρωση των αρμόδιων

υπηρεσιών και του φακέλλου της τελικής έκθεσης που τηρείται στο Κ.Σ.Ο.

Η τριμερής πορεία αξιολόγησης που προτείνουμε δεν έχει περιοριστικό χαρακτήρα. Απλώς δίδει τις βάσεις πάνω στις οποίες πρέπει, κατά τη γνώμη μας, να οικοδομείται ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα.

Η πρώτη περίοδος οργάνωσης, εξοπλισμού, πειραματικής λειτουργίας και ολοκλήρωσης του Κ.Σ.Ο. αποτελεί, όπως πιστεύουμε, ένα κατ' εξοχήν ολοκληρωμένο αναπτυξιακό πρόγραμμα, η υλοποίηση του οποίου έπρεπε να είχε περιληφθεί στα Σχέδια Περιφερειακής Ανάπτυξης (Σ.Π.Α.), τα οποία χρηματοδοτεί η Ε.Κ. με το 75% των δαπανών (βλ. παράγρ. 1.2.3.). Όμως και η μελέτη και η πειραματική εφαρμογή της διαδικασίας αξιολόγησης αποτελεί ένα άλλο ολοκληρωμένο πρόγραμμα που χρηματοδοτείται από την Ε.Κ. με το 75% έως 100% του κόστους υλοποίησής του (βλ. παράγρ. 1.2.3.).

Στην έννοια του ολοκληρωμένου προγράμματος εντάσσονται και οι μελέτες για:

α) Επαγγέλματα τα οποία απαιτούν τη συνεχή παρακολούθηση της τεχνολογικής εξέλιξης και κατά συνέπεια δεν θα πρέπει να αποτελούν στόχο πρώτης προτεραιότητας για εκπαίδευση όλων των κατηγοριών Α.Ε.Α. Διότι η επιλογή αυτή δημιουργεί πρόβλημα συνεχούς εκπαίδευσης. Επαγγέλματα που διασώζουν την παραδοσιακή τέχνη και ελάχιστα επηρεάζονται από την τεχνολογική αλλαγή, παράλληλα δε επιτρέπουν την άσκησή τους στα πλαίσια της οικοτεχνίας, είναι ίσως τα πλέον ενδεδειγμένα για σημαντικό αριθμό Α.Ε.Α.

β) Επαγγέλματα για τα οποία χρειάζονται άτομα που, ενώ πρέπει να βρίσκονται συνεχώς στη θέση τους (τηλεφωνεία, θυρίδες έκδοσης εισιτηρίων και παροχής πληροφοριών, αίθουσες μουσείων κτλ.), πολλές φορές απουσιάζουν. Οι θέσεις αυτές ενδείκνυται να κατέχονται από άτομα που δύσκολα μετακινούνται από τη θέση τους.

Οι παραπάνω μελέτες είναι απαραίτητες και για να επιβεβαιώσουν ή απορρίψουν την άποψή μας, ότι η κοινωνική πολιτική δεν πρέπει να αποβλέπει μόνο στο πώς θα γίνει δεκτό το Α.Ε.Α. στην κοινωνική ζωή, αλλά και το πώς θα πάρει αυτό που λόγω «ειδικών» συνθηκών του ανήκει.

Ολοκληρωμένο αναπτυξιακό πρόγραμμα είναι και «η δημιουργία

επιπρόσθετων ευκαιριών απασχόλησης για τα Α.Ε.Α.»<sup>44</sup>. Εδώ πρέπει να σημειωθεί ότι αντί της, κατ' αποκλειστικότητα σχεδόν, χρηματοδότησης των φορέων εκπαίδευσης, θα πρέπει να μελετηθεί η δυνατότητα συνεργασίας Ε.Κ.Ε.Κ. και εργοδότη, έτσι ώστε το Ε.Κ.Ε.Κ. να παίζει όχι το ρόλο του εκπαιδευτή αλλά του συντονιστή. Με τη λύση αυτή θα είναι δυνατή η χρηματοδότηση των εργοδοτών: α) για την κατάρτιση καταρχήν και την απασχόληση επί ένα ελάχιστο, οπωσδήποτε, χρονικό διάστημα των Α.Ε.Α., β) για την εξασφάλιση των όρων υγιεινής και ασφάλειας των χώρων εργασίας για όλους τους εργαζόμενους μεταξύ των οποίων και τα Α.Ε.Α., γ) για την εργονομική διευθέτηση και προσαρμογή θέσεων εργασίας στις δυνατότητες των απασχολούμενων σ' αυτές (βλ. εικ. II).

Όλες οι παραπάνω ενέργειες χρηματοδοτούνται, μερικώς και υπό διαφορετική μορφή, από το ΕΚΤ. Επομένως, αυτό το οποίο πρέπει να διερευνηθεί είναι η ενίσχυση των εργοδοτών, είτε του ιδιωτικού, είτε του δημόσιου τομέα για τη συνολική αντιμετώπιση του θέματος, η οποία θα περιλαμβάνει και την επαγγελματική κατάρτιση.

Τέλος, ολοκληρωμένη μορφή προγράμματος κατάρτισης και ένταξης αποτελούν τα προγράμματα κατάρτισης σε Ειδικά Παραγωγικά Κέντρα (βλ. παράγρ. 3.5.) ή άλλες επιχειρήσεις, τα προγράμματα απεξάρτησης, αποασυλοποίησης ή εξόδου από το σπίτι και εισόδου σε κέντρα απασχόλησης (όχι εργασίας).

Μετά τα παραπάνω, γίνεται φανερό γιατί το μεγαλύτερο ποσοστό του συνόλου της χρηματοδότησης του ΕΚΤ και των άλλων διαρθρωτικών Ταμείων θα πρέπει να διατίθεται στα ολοκληρωμένα προγράμματα. Ακόμη είναι φανερό το πόσο χρήσιμο είναι, εφόσον παραμένουν αδιάθετοι πόροι, να διατίθενται για τη λειτουργία Κέντρων Ημέρας, στα οποία θα καταφεύγουν τα Α.Ε.Α. που δεν θα μπορούν να δεχθούν οποιασδήποτε μορφής επαγγελματική κατάρτιση και να ασχοληθούν σε οποιασδήποτε μορφής εργασία. Μάλιστα δε, γιατί

44. Η διατύπωση έχει ληφθεί από τον τίτλο σχετικής εργασίας του Αντ. Πρωτόπαπα (βλ. ό.π., εκδ. Ο.Α.Ε.Δ., Αθήνα 1988) στην οποία μεταξύ των άλλων σημειώνει ως επιπρόσθετες ευκαιρίες απασχόλησης, πέραν της επιχορήγησης των εργοδοτών, την αυτοαπασχόληση ή κατ' οίκον απασχόληση, τα Παραγωγικά Εργαστήρια για Α.Ε.Α. και τους Συνεταιρισμούς των Α.Ε.Α.

μέσω της λύσης της αποϊδρυματοποίησης (αποασυλοποίησης ή εξόδου από το σπίτι) επιτυγχάνεται: α) αποδέσμευση του οικογενειακού περιβάλλοντος, το οποίο αποκτά έτσι το δικαίωμα επίτευξης και μίας ατομικής εξισορρόπησης, β) προσφορά παραγωγικού έργου και γ) απελευθέρωση θέσεων συνεχούς περίθαλψης στα άσυλα.

Είναι καταφανές ότι τέτοιου είδους ολοκληρωμένες δράσεις πρέπει να ανατίθενται και στον ιδιωτικό τομέα, ο οποίος είναι περισσότερο ευέλικτος σε σχέση με το δημόσιο, που κατά κανόνα δεσμεύεται από γραφειοκρατικές διαδικασίες. Είναι ευνόητο ότι, σε τέτοιες περιπτώσεις, ο έλεγχος του ιδιωτικού τομέα θα πρέπει να είναι ουσιαστικός και να πραγματοποιείται από όργανα στα οποία θα μετέχουν και εκπρόσωποι των κοινωνικών εταίρων.

### 3.8. Συνδικαλιστικές οργανώσεις

Έχουμε ήδη αναφερθεί στη συνεργασία των συνδικαλιστικών οργανώσεων με το Κεντρικό Συντονιστικό Όργανο (βλ. παράγρ. 3.2.1.-I) και στην ανάγκη συμβολής των οικογενειακών οργανώσεων στη διαδικασία αποϊδρυματοποίησης (βλ. παράγρ. 3.6.). Παρά ταύτα, δεν θα ήταν πλεονασμός να επισημάνουμε και ιδιαίτερος τη σημαντικότητα του πολλαπλού ρόλου των συνδικαλιστικών οργανώσεων.

Η ύπαρξή τους, πέραν της εξυπηρέτησης της οποιασδήποτε συλλογικής ανάγκης, έχει χαρακτήρα ασφαλιστικής δικλείδας και οργάνων μέτρησης της τυχόν ακινησίας, βραδείας πορείας ή άλλου ρυθμού κίνησης των λύσεων των προβλημάτων τους. Έτσι, είναι οι μόνοι φορείς που, μακριά από τις ευνοϊκές περιγραφές και τα ευχολόγια, καταγράφουν όλες τις κινήσεις και κρούουν τον κώδωνα του κινδύνου, όπου χρειάζεται.

Έχοντας ιδίαν αντίληψη των θεμάτων που τους απασχολούν, είναι ανάγκη να μετέχουν σε όλα τα όργανα λήψης αποφάσεων για τις λύσεις των προβλημάτων τους. Έτσι, όχι μόνο επισημαίνουν τα προβλήματα και τα περιγράφουν, αλλά προτείνουν, κατά τρόπο αποφασιστικό, ιεράρχηση λύσεων και αποφαινόμενοι στη συνέχεια για το βαθμό αποτελεσματικότητας των λαμβανόμενων μέτρων. Για το λόγο αυτό η συμμετοχή τους στα όργανα λήψης αποφάσεων δεν αποτελεί κοινωνική υποχρέωση, αλλά αντικειμενική ανάγκη.

Στις συνδικαλιστικές οργανώσεις περιλαμβάνονται και οι οικογένειες γονέων και κηδεμόνων Α.Ε.Α., η συμβολή των οποίων είναι σημαντική και πολλαπλή, δεδομένου ότι έχουν την ευθύνη του δικού τους Α.Ε.Α. και παράλληλα εργάζονται για την ευρύτερη ομάδα.

Τη σημαντικότητα του έργου των οργανώσεων αυτών φανερώνει και το έργο της Συνομοσπονδίας Οικογενειακών Οργανώσεων της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (COFACE-Confédération des Organisations Familiales de la Communauté Européenne) με έδρα τις Βρυξέλλες. Η COFACE αναλαμβάνει μια σειρά πρωτοβουλιών για την ευρωπαϊκή οικογενειακή πολιτική. Μεταξύ των ενεργειών της περιλαμβάνονται και δραστηριότητες ιδιαίτερα χρήσιμες για την υπόθεση των Α.Ε.Α. Μια από τις δραστηριότητες αυτές είναι και το πρόγραμμα "EURAMIS"<sup>45</sup>.

45. Το πρόγραμμα "EURAMIS" (Programme européen pour l'accueil et la meilleure insertion sociale des jeunes handicapés) για την ανταλλαγή εμπειριών «νεωτεριστικού» χαρακτήρα μεταξύ των οικογενειακών οργανώσεων της Ε.Κ. είναι μία από τις πρωτοβουλίες της Ένωσης, που καλύπτει τα εξής θέματα:

- α. Ημιπροστατευμένη εργασία
- β. Συνθήκες ζωής και κατοικίας
- γ. Προσπάθειες ολοκλήρωσης της σχολικής εκπαίδευσης των Α.Ε.Α. (βλ. "EURAMIS", περιοδική έκδοση του ομώνυμου προγράμματος, Παρίσι Μάρτιος 1988).

#### 4. ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Η κοινωνική ένταξη των Α.Ε.Α. είναι ένα σύνθετο πρόβλημα, η λύση του οποίου απαιτεί πολύπλευρες προσπάθειες. Οι προσπάθειες αυτές συνίστανται: α) στην αποϊδρυματοποίηση, β) στην «κανονική», μαζί με τον υπόλοιπο μαθητικό πληθυσμό, επαγγελματική εκπαίδευση και κατάρτιση, γ) στην άρση των φυσικών, κοινωνικών και άλλων εμποδίων για την ελεύθερη διαβίωση, διακίνηση, μεταφορά, εκπαίδευση (σχολική ένταξη) και απασχόληση, δ) στη συμμετοχή των ίδιων των Α.Ε.Α. στα κέντρα λήψης αποφάσεων, ε) στην πληροφόρηση του ίδιου του Α.Ε.Α., του κοινού και των εργοδοτών.

Βασικοί παράγοντες για την επίτευξη των στόχων αυτών είναι: α) η ύπαρξη ορισμένων προϋποθέσεων όπως: οι οικονομικοί πόροι, οι μελέτες, ο σχεδιασμός, η τεχνική βοήθεια, η οργάνωση κ.ά., και β) η συμβολή του ανθρώπινου παράγοντα.

Η συνδρομή όλων των προϋποθέσεων του πρώτου παράγοντα είναι σήμερα εφικτή, σε πολύ μεγάλο μάλιστα βαθμό, με την πολύ-

πλευρη συνδρομή της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Η συμβολή όμως του ανθρώπινου παράγοντα είναι δύσκολο να επιτευχθεί, γιατί στην όλη προσπάθεια υπεισέρχονται οι διαθέσεις και οι δυνατότητες των εμπλεκόμενων στη διαδικασία της κοινωνικής ένταξης των Α.Ε.Α. προσώπων, οι δυνατότητες τις οποίες αποκτά το Α.Ε.Α. για να κατακτήσει και διατηρήσει μια θέση εργασίας, το επίπεδο των επαγγελματικών προσόντων με το οποίο θα εφοδιαστεί και, τέλος, οι διαθέσεις του ίδιου του Α.Ε.Α. Για το λόγο αυτό, και αν ακόμη έχουν αρθεί όλα τα εμπόδια και έχουν εξασφαλιστεί όλες οι απαραίτητες προϋποθέσεις, η κοινωνική ένταξή του δεν είναι δυνατή, αν αυτό δεν διαθέτει και τα απαραίτητα εφόδια για την άσκηση ενός έργου, το οποίο θα μπορέσει να επιτελέσει, μόνο εάν η επαγγελματική κατάρτισή του είναι επαρκής.

Μετά απ' αυτά και με δεδομένο ότι οι επαγγελματικές απαιτήσεις συνεχώς αυξάνονται, είναι αυτονόητο ότι και η εκπαίδευση, όχι μόνο των Α.Ε.Α. αλλά και όλων των ατόμων, θα πρέπει συνεχώς να αναβαθμίζεται. Η αναβάθμιση λοιπόν της ειδικής επαγγελματικής κατάρτισης, η οποία μάλιστα ουδέποτε προσδιορίστηκε νομοθετικά πλήρως, και η εξειδίκευση του διδακτικού προσωπικού αποτελούν προτεραιότητες άμεσης δράσης, ενόψει και της ενιαίας αγοράς του 1993. Η άμεση δράση δεν σημαίνει και στιγμιαία επέμβαση, αλλά άμεσο σχεδιασμό και εφαρμογή ολοκληρωμένων προγραμμάτων τα οποία θα εντάσσονται σε μία συντονισμένη προσπάθεια αναπτυξιακής πολιτικής.

Τα οφέλη σ' αυτή την περίπτωση θα είναι πολλαπλά, με σημαντικότερο όλων το ότι το Α.Ε.Α. καταξιώνεται, ως άτομο, κατακτώντας μία θέση που του ανήκει, τόσο στην εργασία, όσο και στην κοινωνία. Αρκεί, βέβαια, να μην του παραχωρείται το υποκατάστατο μιας θέσης, αλλά να του παραδίδεται η θέση που δικαιούται. Όλοι οι άνθρωποι δικαιούνται μια θέση στην κοινωνία και κάθε συγκεκριμένη θέση ανήκει σε ένα συγκεκριμένο άτομο. Η θέση του Α.Ε.Α. είναι αυτή που μπορεί να καταλάβει και όχι αυτή που νομίζουμε εμείς ότι μπορεί να του παραχωρηθεί.

Η λύση του προβλήματος δεν μπορεί ν' αποτελεί θέμα αυτοσχεδιασμών των ατόμων που έτυχε να έχουν στα χέρια τους μία αρμοδιότητα, αλλά αντικείμενο μελέτης με τη συμβολή της επιστήμης, όπως

συμβαίνει και με το γενικότερο θέμα της εκπαίδευσης και απασχόλησης όλου του πληθυσμού.

Το πρόβλημα των Α.Ε.Α., κατά συνέπεια, δεν λύνεται με τη μεγιστοποίηση της βοήθειας προς αυτά, αλλά με την ελαχιστοποίηση της αρνητικής στάσης (αντικοινωνικής συμπεριφοράς) των «ατόμων χωρίς ειδικές ανάγκες» και την εξειδίκευση των ασχολούμενων με το πρόβλημα ατόμων.

5. ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ, ΕΙΚΟΝΩΝ, ΟΡΓΑΝΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ  
ΚΑΙ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΩΝ

|                |  |       |
|----------------|--|-------|
| ΠΙΝΑΚΑΣ I      | : Ετήσια μεταβολή (%) των πόρων του ΕΚΤ και του ποσού των αιτημάτων που υποβάλλονται σε σχέση με τα ποσά που διατίθενται | σ. 41 |
| ΠΙΝΑΚΑΣ II     | : Άνεργα άτομα στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα κατά την 5ετία 1983-1987   | σ. 42 |
| ΠΙΝΑΚΑΣ III    | : Ποσοστά ανεργίας για τις συγκρίσεις μεταξύ κρατών-μελών (ετήσιος μέσος όρος)   | σ. 43 |
| ΕΙΚΟΝΑ I       | : Συμβολισμοί των τεσσάρων δικτύων-δραστηριοτήτων του προγράμματος "HELIOS"  | σ. 68 |
| ΟΡΓΑΝΟΓΡΑΜΜΑ I | : Οργανόγραμμα των δραστηριοτήτων του προγράμματος "HELIOS" σε ευρωπαϊκό επίπεδο   | σ. 69 |

|                  |  |        |
|------------------|--|--------|
| ΠΙΝΑΚΑΣ IV       | : Ετήσιες χρηματοδοτήσεις του ΕΚΤ υπέρ της Ελλάδας για το σύνολο των τομέων παρέμβασης και για τον τομέα επαγγελματικής κατάρτισης των Α.Ε.Α. κατά την περίοδο 1981-1987 | σ. 87  |
| ΠΙΝΑΚΑΣ V        | : Κατανομή, κατά έτος και φύλο, των Α.Ε.Α. που καταρτίστηκαν, αποφοίτησαν και βρήκαν εργασία κατά τα έτη 1984-1987   | σ. 88  |
| ΠΙΝΑΚΑΣ VI       | : Κατανομή, κατά έτος, των προς κατάρτιση Α.Ε.Α. από τον ΟΑΕΔ και άλλους φορείς  | σ. 90  |
| ΠΙΝΑΚΑΣ VII      | : Ετήσιες τοποθετήσεις Α.Ε.Α. σε θέσεις εργασίας από τον ΟΑΕΔ  | σ. 91  |
| ΟΡΓΑΝΟΓΡΑΜΜΑ II  | : Οργανόγραμμα των δραστηριοτήτων του Κεντρικού Συντονιστικού Οργάνου (Κ.Σ.Ο.)   | σ. 110 |
| ΕΙΚΟΝΑ II        | : Εργαζόμενη σε ειδικά προσαρμοσμένη στις δυνατότητές της μηχανή   | σ. 113 |
| ΟΡΓΑΝΟΓΡΑΜΜΑ III | : Οργανόγραμμα Ιατροπαιδαγωγικού Κέντρου   | σ. 126 |
| ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α'     | : Γεωγραφικός πίνακας των τοπικών δραστηριοτήτων και των κέντρων που μετέχουν στο πρόγραμμα "HELIOS"   | σ. 161 |
| ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β'     | : Πρόγραμμα ανάπτυξης Συμβούλων Εργονόμων  | σ. 163 |
| ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ'     | : Σημείωμα της Προεδρίας για μια σφαιρική Ευρωπαϊκή Πολιτική υπέρ των Α.Ε.Α.   | σ. 165 |

## ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- ΑΛΕΞΙΑΔΗ Κ., «Οι μικροδιδασκαλίες», Θεσσαλονίκη 1984.
- ΑΛΜΠΕΡΤΙ Α., «Θέματα διδακτικής - Λεξικό βασικών όρων σύγχρονης διδακτικής», μετάφρ. Μ. Κονδύλη, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 1986.
- ΑΝΤΩΝΑΚΟΠΟΥΛΟΥ Α., «Οι γενικοί χαρακτήρες του δικαίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων», άρθρο στην επιθεώρηση κοινωνικών επιστημών: «Επιστημονική σκέψη», τ. 15, Αθήνα 1983.
- "AVENIRS", "Les Professions sociales", περιοδική έκδοση του ONISEP (Office National d'Information sur les Enseignements et les Professions), No 392-393, Παρίσι 1988.
- BLEIDICK U. κ.ά., "Einführung in die Behinderten Pädagogik", BAND II, Βερολίνο 1977.
- BLOCH - LAINE, "Étude sur le problème général de l' inadaptation des personnes handicapées", Παρίσι Δεκέμβριος 1976.
- BLOOM B.S. & D.R. KRATHWOHL, «Ταξινομία διδακτικών στόχων - τόμος Α' Γνωστικός τομέας», μετάφρ. Αλεξ. Λαμπράκη-Παγανού, εκδ. «Κώδικας», Αθήνα 1986.

BUSCAGLIA L., "The Disabled and their parents - A counseling challenge, revised edition, New York, HOLT Rhinebart and Winston, 1983.

ΓΕΩΡΓΟΥΣΗ Π., «Παιδαγωγικοί νεωτερισμοί», Αθήνα 1982.

CEDEFOP, «Ετήσια έκθεση 1984», έκδ. στην ελληνική γλώσσα, Βερολίνο 1985.

— «Κατευθυντήριες γραμμές για τις εργασίες του CEDEFOP 1986-88, έκδ. στην ελληνική γλώσσα, Βερολίνο 1985.

ΔΑΝΑΣΣΗ - ΑΦΕΝΤΑΚΗ Α., «Διδακτική τ. Α' Μάθηση», Αθήνα 1985.

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, «Εισαγωγή στην Παιδαγωγική, τ. Α' Θεματική της παιδαγωγικής επιστήμης», γ' έκδοση, Αθήνα 1985.

ΔΕΛΛΑΣΟΥΔΑ Λ., «Η δομή της ειδικής επαγγελματικής κατάρτισης στην Ελλάδα», (προσωρινός τίτλος έρευνας υπό δημοσίευση).

DERBOLAV J., "Einführung in die Pädagogik, Vorlesungen: W.S. 1967/1968 και S.S. 1968, Universität Bonn

(Από Αντ. Δανασσή-Αφεντάκη, «Θεματική της παιδαγωγικής επιστήμης», γ' έκδοση, Αθήνα 1985).

ΔΕΛΤΙΟ ΕΝΗΜΕΡΩΤΙΚΟ: "Making the impossible possible - Technical job modification within Samhall" της παραγωγικής μονάδας SAMHALL της Σουηδίας (χωρίς χρονολογία).

Δελτίο ενημερωτικό του Τεχνικού Επιμελητηρίου Ελλάδας, τεύχη: 1572/89, 1580/89, 1581/89 και 1587/89.

Εκθέσεις ετήσιες δραστηριοτήτων του Ε.Κ.Τ. των οικονομικών ετών 1981 έως 1988, πολυγρ. εκδ. των Ε.Κ.

«Έκθεση για την κοινωνική εξέλιξη - Έτος 1981», έκδ. της Επιτροπής των Ε.Κ., κατ' εφαρμογή του άρθρου 122 της συνθήκης ΕΟΚ, Απρίλιος 1982.

Ενημερωτικό έντυπο της Επιτροπής των Ε.Κ. - Γραφείο Αθηνών με τίτλο: «Η αναμόρφωση των διαρθρωτικών ταμείων - Η Κοινότητα στο σταυροδρόμι», Αθήνα, Νοέμβριος 1983.

EPEYNA: "Structures et fonctionnement des milieux de vie des travailleurs handicapés". (Πολυγραφημένη έκδοση της έρευνας που πραγματοποιήθηκε μετά από εντολή της Α.Σ.Ε.Ι.). Ramonville Saint-Agne, 1974.

"EURAMIS", περιοδική έκδοση του ομώνυμου προγράμματος της COFACE Παρίσι Μάρτιος 1988.

"EUROTECNET - ΕΠΙΤΟΜΗ" δραστηριοτήτων στα πλαίσια της "Eurotecnet", έκδ. Presses Interuniversitaires Européennes, Ολλανδία 1988.

"EUROTECNET", περιοδική έκδοση του Δικτύου προγραμμάτων επίδειξης στις νέες τεχνολογίες της πληροφορικής και στην επαγγελματική εκπαίδευση, Νο 6, Μάρτιος 1988, Ολλανδία.

«ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ»: «Από τον Καιάδα στο έτος των Αναπήρων», άρθρο στη μηνιαία περιοδική έκδοση της Επιτροπής των Ε.Κ. - Γραφείο Αθηνών, Αθήνα Σεπτέμβριος - Οκτώβριος 1981.

"HELIOS" — «Πρόγραμμα για τα μειονεκτούντα άτομα», Περιοδική επιθεώρηση της Επιτροπής των Ε.Κ., τεύχη 1 και 2 Βρυξέλλες 1989.

«Η κοινωνική πολιτική της Ευρωπαϊκής Κοινότητας», περιοδική έκδοση της Υ.Ε.Ε. των Ε.Κ., Λουξεμβούργο 1981, β' έκδοση.

«Η κοινωνική πολιτική της Κοινότητας ενόψει της προοπτικής του 1992», περιοδική έκδοση της Υ.Ε.Ε. των Ε.Κ., τ. 13, Λουξεμβούργο 1988.

HOLT M., "Curriculum Workshop - An Introduction to Whole Curriculum Planning", έκδ. Routledge and Kegan Paul, London 1983.

INTERACT NEWS" - Ευρωπαϊκή Επιτροπή - Δίκτυο σχεδίων των γεωγραφικών διαμερισμάτων για τα ανάπηρα άτομα. Περιοδική έκδοση, τεύχος 1, Βρυξέλλες 1984.

ΚΑΛΑΝΤΖΗ - ΑΖΙΖΙ Α., «Εφαρμοσμένη κλινική ψυχολογία στο χώρο του σχολείου», Αθήνα 1985.

«ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΥΡΩΠΗ», «Η κοινωνική διάσταση της εσωτερικής αγοράς». Ειδικό τεύχος της περιοδικής έκδοσης «Κοινωνική Ευρώπη» της Υ.Ε.Ε. των Ε.Κ., Λουξεμβούργο 1989.

ΚΡΟΥΣΤΑΛΑΚΗ Γ., «Ψυχοπαιδαγωγική της σχολικής διαγνώσεως», Αθήνα 1977.

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, «Η παιδαγωγική σήμερα», τόμοι Α' και Β', εκδ. «ΛΥΧΝΟΣ», Αθήνα 1985.

ΜΑΡΚΟΥ Γ., «Η πολυτεχνική εκπαίδευση και αγωγή στις χώρες του υπαρκτού σοσιαλισμού», Αθήνα 1987.

ΜΑΡΜΑΡΙΝΟΥ Ι., «Το σχολικό πρόγραμμα - Κοινωνιολογική θεώρηση», Αθήνα 1977.

- ΜΟΥΣΗ Ν., «ΕΟΚ - Ανάλυση της κοινοτικής πολιτικής», 1ος τόμος, εκδ. Παπαζήση, Αθήνα 1978.
- ΜΠΟΧΛΟΓΥΡΟΥ Ν., «Μαθησιακή εργονομία», πανεπιστημιακές παραδόσεις, Αθήνα (χωρίς χρονολογία).
- ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ ΣΤ., «Η ειδική αγωγή στην Ελλάδα, σημερινή κατάσταση - προοπτικές», άρθρο στο «Δελτίο Πληροφοριών Ειδικής Αγωγής του ΥΠ.Ε.Π.Θ.», Αθήνα 1986.
- ORFF G., "The Orff music therapy - Active furthering of the development of the child", μετάφραση, στην αγγλική, από την Margaret Murray, Λονδίνο 1980.
- "Organigramme de la Commission des Communautés Européennes", Υ.Ε.Ε. των Ε.Κ., Λουξεμβούργο 1982.
- ΠΑΠΑ Γ., «Η πληροφορική στην εκπαίδευση ατόμων με ειδικές ανάγκες», (εισήγηση στη συνδιάσκεψη «Πληροφορική και εκπαίδευση», διοργάνωση: Ελληνική Εταιρεία Επιστημόνων Η/Υ και Πληροφορικής), Αθήνα, Δ/μβριος 1987.
- ΠΑΠΑΘΕΟΔΟΣΙΟΥ Θ., «Νέες τεχνολογίες και επιπτώσεις στην εκπαίδευση και την κατάρτιση», (εισήγηση στο Εθνικό Συνέδριο Διάδοσης Νέων Τεχνολογιών στην Επαγγελματική Εκπαίδευση, που διοργανώθηκε από το ΥΠ.Ε.Π.Θ., το Υπ. Εργασίας και τον Ο.Α.Ε.Δ.), Αθήνα 1988.
- ΠΑΡΑΣΚΕΥΟΠΟΥΛΟΥ Ι., «Κλινική Ψυχολογία», Αθήνα 1979.
- ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, «Νοητική καθυστέρηση», Αθήνα 1979.
- ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, «Ψυχολογία ατομικών διαφορών», Αθήνα 1982.
- ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, «Εξελικτική ψυχολογία», τόμοι 1-4, Αθήνα 1988.
- ΠΟΡΠΟΔΑ Κ., «Η διαδικασία της μάθησης», Αθήνα 1984.
- ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟΥ «2ο κοινοτικό πρόγραμμα δράσης για άτομα με ειδικές ανάγκες - HELIOS», (διοργάνωση: Επιτροπή των Ε.Κ., Υ.Υ.Π. και Κ.Α., Υπ. Εργασίας και Ο.Α.Ε.Δ.), Αθήνα Μάιος 1988.
- ΠΡΩΤΟΠΑΠΑ Α., «Η δημιουργία επιπρόσθετων ευκαιριών απασχόλησης για τα άτομα με ειδικές ανάγκες», εκδ. Ο.Α.Ε.Δ., Αθήνα 1988.
- ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, «Παραγωγικά εργαστήρια ατόμων με ειδικές ανάγκες», εκδ. Ο.Α.Ε.Δ., Αθήνα 1988.
- REUCHLIN M., «L'enseignement de l'an 2000: Le problème de l'orientation», εκδ. P.U.F., Paris 1973.

- ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΥ Π., και Χ. ΓΙΑΝΝΟΥΛΑΚΗ. «Θεραπεία, αποκατάσταση κι όχι εγκλεισμός σε άσυλα», άρθρο στην εφημερίδα «Τα Νέα», 9 Ιανουαρίου 1989.
- SEELAND S., «Ισότητα ευκαιριών στην επαγγελματική κατάρτιση - Συνοπτική έκθεση σχετικά με τα μέτρα επαγγελματικής κατάρτισης για γυναίκες στις Ε.Κ.», εκδ. CEDEFOP, Βερολίνο 1983.
- ΣΤΑΜΠΟΓΛΗ Δ., «Την Κοινωνική Χάρτα καταρτίζουν οι "12"», άρθρο στην εφημερίδα «Το Βήμα», 21 Μαΐου 1989.
- STONES E., «Εισαγωγή στην παιδαγωγική ψυχολογία», μετάφραση - προσαρμογή Αντ. Δανασσή - Αφεντάκη, Αθήνα 1978.
- STORA R., «Une thérapie psychanalytique: La pédagogie curative fondée sur la socialisation des pulsions», από το έργο των M. Debesse, G. Mialaret, μετάφρ. στην ελληνική, εκδ. «Δίπτυχο», τόμ. 4ος, Αθήνα 1985.
- Συμπόσιο με θέμα: «Παραγωγικά κέντρα ατόμων με ειδικές ανάγκες - Σύγχρονη μορφή επιχείρησης», διοργάνωση: Υπ. Εργασίας - Ο.Α.Ε.Δ., Αθήνα Οκτώβριος 1988.
- «Συνέδριο εθνικό διάδοσης νέων τεχνολογιών στην επαγγελματική εκπαίδευση», (διοργάνωση: ΥΠ.Ε.Π.Θ., Υπ. Εργασίας, Ο.Α.Ε.Δ., EUROTECNET), Αθήνα 1988.
- ΤΑΣΙΟΥ Π., «Και πώς αντιμετωπίσαμε την εκπαιδευτική ανισότητα», άρθρο στην εφημερίδα «Το Βήμα», 5 Νοεμβρίου 1989.
- «ΤΟ ΒΗΜΑ», «Περί παιδείας», άρθρο στην εφημερίδα «Το Βήμα», 29 Φεβρουαρίου 1987.
- ΥΠ.Ε.Π.Θ., «Δελτίο, πληροφοριών ειδικής αγωγής», εκδ. Ο.Ε.Δ.Β., Δεκέμβριος 1984.
- «Δελτίο πληροφοριών ειδικής αγωγής», εκδ. Ο.Ε.Δ.Β., γ' έκδοση, Αθήνα Σεπτέμβριος 1986.
- Υπ. Κοινωνικών Υπηρεσιών, «Επαγγελματική αποκατάσταση των αναπήρων», Εθνικό Τυπογραφείο, Αθήνα 1980.
- «Οδηγός για την κοινωνική πρόνοια στην Ελλάδα - θεσμοί, προγράμματα, ιδρύματα», Αθήνα 1981.
- ΦΡΑΓΚΟΥ Χ., «Τρεις περιπτώσεις εφαρμογής της μαρξιστικής θεωρίας στα σχολεία», άρθρο στην επιθεώρηση κοινωνικών επιστημών «Επιστημονική σκέψη», τ. 15, Αθήνα 1983.
- WESTPHÄLEN K., «Αναμόρφωση των αναλυτικών προγραμμάτων - Εισαγωγή στη μεταρρύθμιση του Curriculum», μετάφρ. Ι. Πυργιωτάκη, εκδ. Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1982.

## ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΠΡΑΞΕΙΣ

- Απόφαση 71/66/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 1ης Φεβρουαρίου 1971, «περί αναμορφώσεως του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου», Ε.Ε. 1971, Ν 28/15.
- Κανονισμός (ΕΟΚ) 2396/71 του Συμβουλίου της 8ης Νοεμβρίου 1971, «περί εφαρμογής της αποφάσεως του Συμβουλίου της 1ης Φεβρουαρίου 1971», «περί αναμορφώσεως του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου», Ε.Ε. 1971, Ν. 249/54.
- Ψήφισμα του Συμβουλίου της 21ης Ιανουαρίου 1974, «περί προγράμματος κοινωνικής δράσεως», Ε.Ε. 1974, Α. 13/1.
- Απόφαση του Συμβουλίου της 27ης Ιουνίου 1974, «περί καταστάσεως του πρώτου προγράμματος κοινοτικής δράσεως για την επαγγελματική επαναπροσαρμογή των μειονεκτούντων ατόμων», Ε.Ε. 1974, Α 30/30.
- Απόφαση 74/325/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 27ης Ιουνίου 1974, «περί συστάσεως Συμβουλευτικής Επιτροπής για την Ασφάλεια, την

Υγιεινή και την Προστασία της Υγείας στον τόπο εργασίας», Ε.Ε. 1974, Ν. 185/15.

- Κανονισμός (ΕΟΚ) 337/75 του Συμβουλίου της 10ης Φεβρουαρίου 1975, «περί δημιουργίας Ευρωπαϊκού Κέντρου για την ανάπτυξη της επαγγελματικής κατάρτισης», Ε.Ε. 1975, Ν. 39/1.
- Κανονισμός (ΕΟΚ) 1367/75 του Συμβουλίου της 26ης Μαΐου 1975, περί της δημιουργίας Ευρωπαϊκού Ιδρύματος για τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και εργασίας, Ε.Ε. 1975, Ν. 139/1.
- Κοινοποίηση V/767/75 - F της Επιτροπής στο Συμβούλιο, COM (75) 432 τελικό, Βρυξέλλες 25 Ιουλίου 1975, με θέμα: "Réadaptation des handicapés - Elimination des obstacles architecturaux a leur mobilité".
- Σύσταση 77/467/ΕΟΚ της Επιτροπής της 6ης Ιουλίου 1977 προς τα κράτη-μέλη, περί της επαγγελματικής προετοιμασίας των νέων που είναι άνεργοι ή απειλούνται με απώλεια της εργασίας τους, Ε.Ε. 1977, Ν. 180/18.
- Απόφαση 77/801/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 20ης Δεκεμβρίου 1977, «περί τροποποίησης της απόφασης 71/66/ΕΟΚ περί αναμορφώσεως του ΕΚΤ», Ε.Ε. 1977, Ν. 337/8.
- Κανονισμός (ΕΟΚ) 2893/77 του Συμβουλίου της 20ης Δεκεμβρίου 1977, περί τροποποίησης του Κανονισμού (ΕΟΚ) 2396/71 «περί εφαρμογής της απόφασης του Συμβουλίου της 1ης Φεβρουαρίου 1971», «περί αναμορφώσεως του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου», Ε.Ε. 1977, Ν. 337/1.
- Κανονισμός (ΕΟΚ) 3039/78 του Συμβουλίου της 18ης Δεκεμβρίου 1978, «περί της δημιουργίας δύο νέων τύπων ενισχύσεων του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου υπέρ των νέων», Ε.Ε. 1978, Ν. 361/3.
- Κανονισμός (ΕΟΚ) 1028/79 του Συμβουλίου της 8ης Μαΐου 1979, περί απαλλαγής από τελωνειακούς δασμούς αντικειμένων που προορίζονται για Α.Ε.Α., Ε.Ε. 1979, L 134/8.
- Ψήφισμα του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου της 11ης Μαρτίου 1981 περί της οικονομικής, κοινωνικής και επαγγελματικής ενσωμάτωσης των αναπήρων εντός της Ευρωπαϊκής Κοινότητας κατά το 1981, Διεθνές Έτος Αναπήρων, Ε.Ε. C 77/24/6.4.81.
- Κανονισμός (ΕΟΚ) 1989/81 του Συμβουλίου της 13ης Ιουλίου 1981 «περί των ενεργειών που τυγχάνουν στην Ελλάδα αυξημένου ποσοστού παρεμβάσεως του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου», Ε.Ε. L 194/4/17.7.81.

- «Γνώμη» της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής των Ε.Κ. «Προβλήματα των αναπήρων», Βρυξέλλες Σεπτέμβριος 1981, αριθμός καταλόγου ESC-81-013-EN.
- Ανακοίνωση της Επιτροπής προς το Συμβούλιο της 4ης Νοεμβρίου 1981 για την κοινωνική ενσωμάτωση των μειονεκτούντων ατόμων - Ένα πλαίσιο για την ανάπτυξη των πρωτοβουλιών της Κοινότητας, Ε.Ε. C 347/14/31.12.81.
- Δεύτερο και τρίτο σχέδιο δράσης στον τομέα της επιστημονικής και τεχνικής πληροφόρησης και τεκμηρίωσης (IDST), από Ε.Ε. C 347/14/31.12.81.
- Ψήφισμα του Συμβουλίου και των εκπροσώπων των κυβερνήσεων των κρατών-μελών, συνελθόντων στα πλαίσια του Συμβουλίου της 21ης Δεκεμβρίου 1981, «σχετικά με την κοινωνική ενσωμάτωση των μειονεκτούντων ατόμων», Ε.Ε. C 347/1/31.12.1981.
- Απόφαση του Συμβουλίου 83/516/ΕΟΚ του Συμβουλίου της 17ης Οκτωβρίου 1983 «για την αποστολή του ΕΚΤ», Ε.Ε. L 289/38/22.10.83.
- Κανονισμός ΕΟΚ 2950/83 του Συμβουλίου της 17ης Οκτωβρίου 1983 «για την εφαρμογή της απόφασης 83/516/ΕΟΚ για την αποστολή του ΕΚΤ», Ε.Ε. L 289/1/22.10.83.
- Απόφαση του Συμβουλίου 83/517/ΕΟΚ της 17ης Οκτωβρίου 1983, «για το καταστατικό της Επιτροπής του ΕΚΤ», Ε.Ε. L 289/42/22.10.83.
- Απόφαση της Επιτροπής 83/673/ΕΟΚ της 22ας Δεκεμβρίου 1983 για τη διαχείριση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου Ε.Ε. L 377/1/31.12.1983.
- Κανονισμός (ΕΟΚ) 815/84 του Συμβουλίου της 26ης Μαρτίου 1984 για την έκτακτη οικονομική ενίσχυση υπέρ της Ελλάδας στον κοινωνικό τομέα, Ε.Ε. L 88/1/31.3.84 (τροπ. με τον κανονισμό ΕΟΚ 4130/88 της 16ης Δεκεμβρίου 1988, Ε.Ε. L 362/1/30.12.88).
- Απόφαση του Συμβουλίου 85/8/ΕΟΚ της 19ης Δεκεμβρίου 1984 για ειδική κοινοτική δράση καταπολέμησης της φτώχειας, Ε.Ε. L 2/24/31.1.85.
- Απόφαση της Επιτροπής 85/261/ΕΟΚ που αναφέρεται στις κατευθύνσεις για τη διαχείριση του ΕΚΤ, Ε.Ε. L 133/26/22.5.1985.
- Κανονισμός (ΕΟΚ) 2088/85 του Συμβουλίου της 23ης Ιουλίου 1985 για τα ΜΟΠ, Ε.Ε. L 197/1/27.7.85.
- Κανονισμός (ΕΟΚ) 3824/85 του Συμβουλίου της 27ης Δεκεμβρίου 1985 για την τροποποίηση του Κανονισμού (ΕΟΚ) 2950/83 για την

εφαρμογή της απόφασης 83/516/ΕΟΚ για την αποστολή του ΕΚΤ, προκειμένου να επεκταθεί και στους ελεύθερους επαγγελματίες, Ε.Ε. L 370/25/31.12.85.

- Υπόμνημα της Επιτροπής, σχετικά με την απασχόληση των μειονεκτούντων ατόμων στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, COM (86) 9 τελικό, Βρυξέλλες 24.1.1986.

- Απόφαση της Επιτροπής 86/221/ΕΟΚ που αναφέρεται στις κατευθύνσεις για τη διαχείριση του ΕΚΤ, Ε.Ε. L 153/59/7.6.86.

- Σύσταση του Συμβουλίου 86/379/ΕΟΚ της 24ης Ιουλίου 1986 «για την απασχόληση των μειονεκτούντων ατόμων στην Κοινότητα», Ε.Ε. L 225/43/12.8.86.

- Απόφαση της Επιτροπής 87/329/ΕΟΚ που αναφέρεται στις κατευθύνσεις για τη διαχείριση του ΕΚΤ, Ε.Ε. L 167/56/26.6.87.

- Πρόταση απόφασης του Συμβουλίου για την καθιέρωση προγράμματος δράσης σε κοινοτικό επίπεδο για την προώθηση της επαγγελματικής αποκατάστασης και της οικονομικής ένταξης των μειονεκτούντων, COM (87) 342 τελικό, Βρυξέλλες 20 Ιουλίου 1987.

- Απόφαση της Επιτροπής 88/319/ΕΟΚ που αναφέρεται στις κατευθύνσεις για τη διαχείριση του ΕΚΤ, Ε.Ε. L 143/45/10.6.88.

- Απόφαση του Συμβουλίου 88/231/ΕΟΚ της 18ης Απριλίου 1988, «για τη θέσπιση δευτέρου κοινοτικού προγράμματος δράσης υπέρ των μειονεκτούντων ατόμων (HELIOS)», Ε.Ε. L 104/38/23.4.88.

- Απόφαση του Συμβουλίου 88/417/ΕΟΚ της 29ης Ιουνίου 1988 «για την ανάληψη κοινοτικής δράσης στον τομέα των τεχνολογιών της μάθησης - ανάπτυξη των μεθόδων μάθησης στην Ευρώπη με τη βοήθεια των προηγμένων τεχνολογιών (DELTA) - διερευνητική δράση», Ε.Ε. L 206/20/30.7.88.

- Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθμ. 2052/88 του Συμβουλίου της 24ης Ιουνίου 1988 «για την αποστολή των διαρθρωτικών Ταμείων, την αποτελεσματικότητά τους και τον συντονισμό των παρεμβάσεών τους μεταξύ τους, καθώς και με τις παρεμβάσεις της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων και των άλλων υφιστάμενων χρηματοδοτικών οργάνων», Ε.Ε. L 185/9/15.7.88.

- Σχέδιο έκθεσης της Επιτροπής στο Συμβούλιο για την εφαρμογή της σύστασης του Συμβουλίου 86/379/ΕΟΚ της 24ης Ιουλίου 1986 για την απασχόληση των μειονεκτούντων ατόμων στην Κοινότητα, COM (88) 746 τελικό, Βρυξέλλες 15 Δεκεμβρίου 1988.

- Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθμ. 4253/88 του Συμβουλίου της 19ης Δεκεμβρίου 1988 για τις διατάξεις εφαρμογής του κανονισμού (ΕΟΚ) αριθμ. 2052/88, όσον αφορά το συντονισμό των παρεμβάσεων των διαφόρων διαρθρωτικών ταμείων μεταξύ τους, καθώς και με τις παρεμβάσεις της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων και των λοιπών υφιστάμενων χρηματοδοτικών οργάνων, Ε.Ε. L 374/1/31.12.88.

- Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθμ. 4254/88 του Συμβουλίου, αντίστοιχος με τον 4255/88, για το ΕΓΠΑ, Ε.Ε. L 374/15/31.12.88.

- Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθμ. 4255/88 του Συμβουλίου, της 19ης Δεκεμβρίου 1988 για τις διατάξεις εφαρμογής του Κανονισμού ΕΟΚ αριθμ. 2052/88 όσον αφορά το ΕΚΤ, Ε.Ε. L 374/21/31.12.88.

- Κανονισμός (ΕΟΚ) αριθμ. 4256/88 του Συμβουλίου, αντίστοιχος με τον 4255/88, για το ΕΓΤΠΕ - Τμήμα Προσανατολισμού, Ε.Ε. L 374/25/31.12.88.

- Πρόταση απόφασης του Συμβουλίου «για καθιέρωση μεσοπρόθεσμου προγράμματος κοινοτικής δράσης για την οικονομική και κοινωνική ένταξη των λιγότερο ευνοουμένων ομάδων», COM (88) 826 τελικό, Βρυξέλλες 2 Φεβρουαρίου 1989.

- Κατευθύνσεις (89/C/ 45/04) που αφορούν τις παρεμβάσεις του ΕΚΤ για τους στόχους 3 και 4 στα πλαίσια της μεταρρύθμισης των διαρθρωτικών ταμείων, Ε.Ε. C 45/6/24.2.89.

- Σχέδιο δήλωσης του Συμβουλίου και των Υπουργών Παιδείας «για την κοινοτική συνεργασία στον τομέα της εκπαίδευσης και της κατάρτισης με την προοπτική της υλοποίησης της εσωτερικής αγοράς το 1992», έγγραφο 6412/2 Μαΐου 1989, EDUC 26.

- Εισαγωγικό σημείωμα ερωματολογίου που συνέταξε η Προεδρία της ΕΟΚ (8473/89 EDUC 67, SOC 287) για τη «συνεργασία στα πλαίσια της Ε.Ο.Κ. στον τομέα της τεχνικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης».

- Απόφαση του ΕΚΤ για τα προγράμματα έτους 1989, Ε.Ε. C (89) 570/22.3.89.

- Συμπεράσματα του Συμβουλίου «σχετικά με την απασχόληση των μειονεκτούντων ατόμων στην Κοινότητα», έγγρ. του Συμβουλίου 6659/89, SOC 164, Βρυξέλλες, 19 Μαΐου 1989.

- Συμπεράσματα του Συμβουλίου της 12ης Ιουνίου 1989 σχετικά με την απασχόληση των μειονεκτούντων ατόμων στην Κοινότητα, Ε.Ε. C 173/1/8.7.89.

- Ανακοίνωση της Επιτροπής «επί των οικογενειακών πολιτικών» COM (89), 363 τελικό, Βρυξέλλες, 8 Αυγούστου 1989.
- Προτάσεις της Προεδρίας με τίτλο: «Άτομα με κληρονομική ή επίκτητη αναπηρία - Προτάσεις για μία σφαιρική ευρωπαϊκή πολιτική», αριθμ. εγγρ. 8418/89, SOC 280, Βρυξέλλες 12 Σεπτεμβρίου 1989.
- Έκθεση της Επιτροπής στο Συμβούλιο «σχετικά με τη θέσπιση του συστήματος HANDYNET, COM (89) 450 τελικό, Βρυξέλλες 27 Σεπτεμβρίου 1989».
- Πρόταση απόφασης του Συμβουλίου «σχετικά με τη συνέχιση της ανάπτυξης του συστήματος HANDYNET, στο πλαίσιο του προγράμματος "HELIOS"», COM (89) 450 τελικό, Βρυξέλλες, 27 Σεπτεμβρίου 1989.
- Ψήφισμα του Συμβουλίου και των Υπουργών Κοινωνικών Υποθέσεων που συνήλθαν στα πλαίσια του Συμβουλίου της 29ης Σεπτεμβρίου για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού, έγγραφο 8939/89, SOC 329/29.9.89.
- Σχέδιο Κοινοτικού Χάρτη των Θεμελιωδών Κοινωνικών Δικαιωμάτων των Εργαζομένων, COM (89) 471 τελικό, Βρυξέλλες 2 Οκτωβρίου 1989.
- Σχέδιο ψηφίσματος του Συμβουλίου και των Υπουργών Παιδείας για το Συμβούλιο της 14ης Δεκεμβρίου 1989, περί της διδασκαλίας και της βασικής εκπαίδευσης στον τεχνικό και επαγγελματικό τομέα, έγγρ. 9472/24.10.89, EDUC 81, SOC 373.

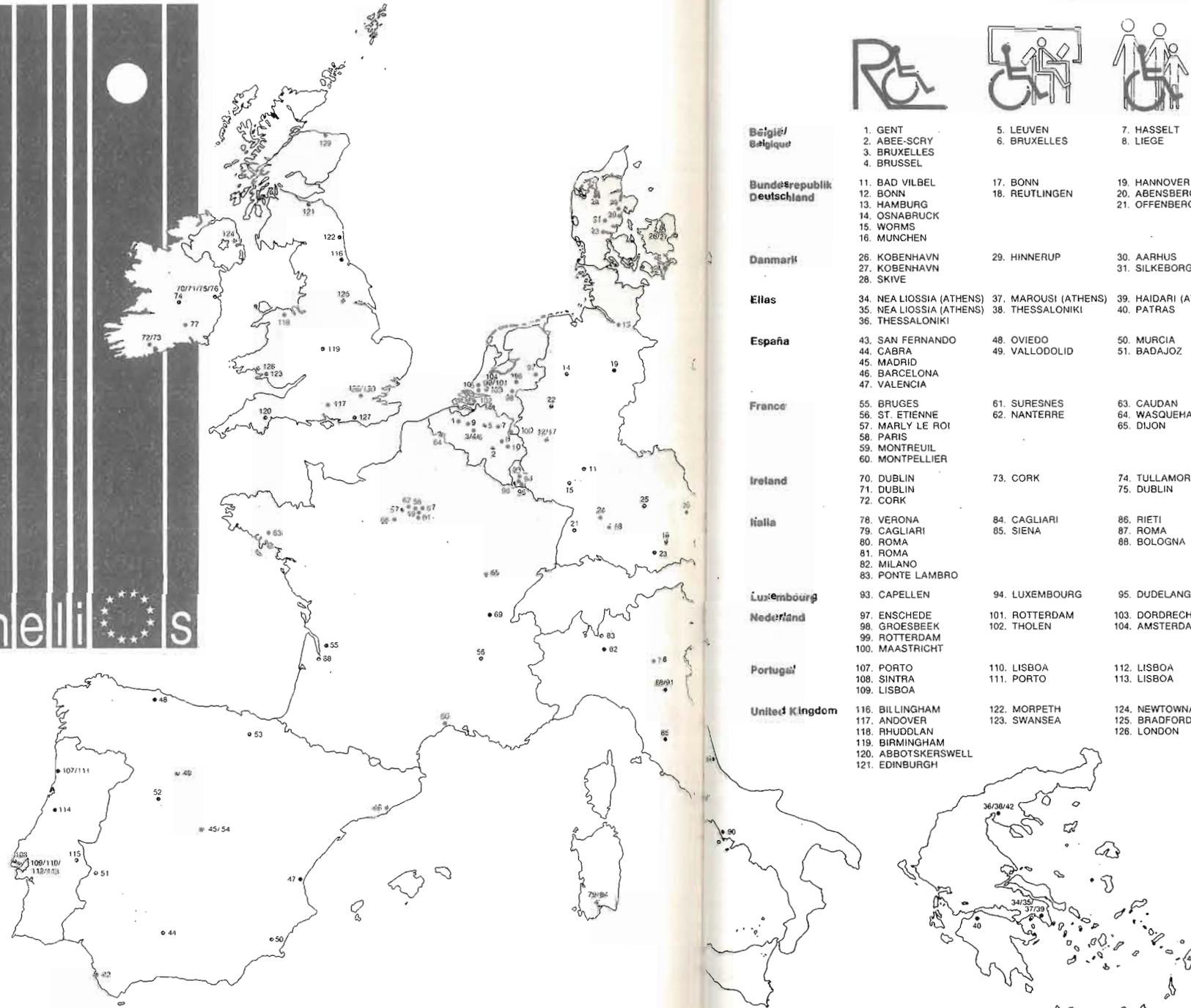
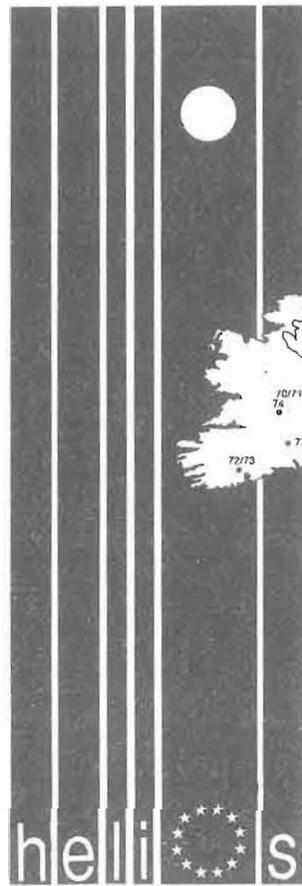
## 8. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

- Νόμος 963/79 (ΦΕΚ 202/79, τ. Α'), περί επαγγελματικής αποκατάστασης αναπήρων και εν γένει ατόμων μειωμένων ικανοτήτων.
- Άρθρο 4 του Ν. 1000/79 (ΦΕΚ 293/79, τ. Α') που συμπληρώνει το άρθρο 10 του ν. 963/79.
- Κοινή απόφαση Φ 3-3/Γ4/1551/25.6.80 των Υπουργών Εργασίας και Κοινωνικών Υπηρεσιών, «περί καθορισμού των ειδικών ιδρυμάτων, τα οποία δύναται να παρέχουν επαγγελματική εκπαίδευση σε αναπήρους».
- Νόμος 1566/85 (ΦΕΚ 167/85, τ. Α') για τη δομή και λειτουργία της πρωτοβάθμιας και της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, κεφ. Ι.
- Νόμος 1622/86 (ΦΕΚ 92/86, τ. Α') για τη διοικητική διαίρεση της χώρας.
- Νόμος 1648/86 (ΦΕΚ 147/86, τ. Α'), «περί προστασίας πολεμιστών, αναπήρων και θυμάτων πολέμου και μειονεκτούντων προσώπων».
- Νόμος 1681/87 (ΦΕΚ 10/4.2.87, τ. Α') περί κυράσεως της «Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης» του 1986.

- Άρθρο 16 του ν. 1735/87 για τις προσλήψεις στο δημόσιο τομέα κλπ. (ΦΕΚ 195/87, τ. Α΄).
- Κεφ. Γ΄ του ν. 1836/1989 (ΦΕΚ 79/89, τ. Α΄) για την «προώθηση της απασχόλησης και της επαγγελματικής κατάρτισης και άλλες διατάξεις».

## 9. ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΙΔΡΥΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΥΡΥΝΣΗΣ ΤΩΝ Ε.Κ.

- «Συνθήκη περί ιδρύσεως της Ε.Κ.Α.Χ. - Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας», τεύχος πρώτο, 1979.
- «Συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας - Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας», τεύχος πρώτο, 1979.
- «Συνθήκη περί ιδρύσεως της ΕΥΡΑΤΟΜ - «Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας», τεύχος πρώτο, 1979.
- Κύρωση της Συνθήκης για την προσχώρηση της Ελλάδος στις Ε.Κ., ν. 945/79, ΦΕΚ 170/27.7.79, τ. Α΄.
- Κύρωση της Συνθήκης για την προσχώρηση της Ισπανίας και της Πορτογαλίας στις Ε.Κ., ν. 1572/85, ΦΕΚ 193/18.11.85, τ. Α΄.



## ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

### Γεωγραφικός πίνακας δραστηριοτήτων στα πλαίσια του προγράμματος "HELIOS"



|                                       |  |  |   |   |
|---------------------------------------|--|--|---|---|
| <b>Βελγία/<br/>Belgique</b>           | 1. GENT<br>2. ABEE-SCRY<br>3. BRUXELLES<br>4. BRUSSEL  | 5. LEUVEN<br>6. BRUXELLES                | 7. HASSELT<br>8. LIEGE                            | 9. DENDERMONDE<br>10. JALHAY  |
| <b>Bundesrepublik<br/>Deutschland</b> | 11. BAD VILBEL<br>12. BONN<br>13. HAMBURG<br>14. OSNABRUCK<br>15. WORMS<br>16. MUNCHEN                       | 17. BONN<br>18. REUTLINGEN               | 19. HANNOVER<br>20. ABENSBERG<br>21. OFFENBERG    | 22. GELSENKIRCHEN<br>23. PEISSENBERG<br>24. STUTTGART<br>25. NURNBERG               |
| <b>Danmark</b>                        | 26. KOBENHAVN<br>27. KOBENHAVN<br>28. SKIVE  | 29. HINNERUP                             | 30. AARHUS<br>31. SILKEBORG                       | 32. NYKOBING FALSTER<br>33. VEJLE   |
| <b>Ελλάς</b>                          | 34. NEA LIOSSIA (ATHENS)<br>35. NEA LIOSSIA (ATHENS)<br>36. THESSALONIKI                                     | 37. MAROUSI (ATHENS)<br>38. THESSALONIKI | 39. HAIDARI (ATHENS)<br>40. PATRAS                | 41. RODOS<br>42. THESSALONIKI   |
| <b>España</b>                         | 43. SAN FERNANDO<br>44. CABRA<br>45. MADRID<br>46. BARCELONA<br>47. VALENCIA                                 | 48. OVIEDO<br>49. VALLODOLID             | 50. MURCIA<br>51. BADAJOZ                         | 52. SALAMANCA<br>53. VITORIA<br>54. MOSTOLES (MADRID)                               |
| <b>France</b>                         | 55. BRUGES<br>56. ST. ETIENNE<br>57. MARLY LE ROI<br>58. PARIS<br>59. MONTREUIL<br>60. MONTPELLIER           | 61. SURESNES<br>62. NANTERRE             | 63. CAUDAN<br>64. WASQUEHAL<br>65. DIJON          | 66. ST. QUENTIN EN YVELINES<br>67. CHAMPIGNY SUR MARNE<br>68. BORDEAUX<br>69. MACON |
| <b>Ireland</b>                        | 70. DUBLIN<br>71. DUBLIN<br>72. CORK   | 73. CORK                                 | 74. TULLAMORE<br>75. DUBLIN                       | 76. DUBLIN<br>77. KILKENNY  |
| <b>Italia</b>                         | 78. VERONA<br>79. CAGLIARI<br>80. ROMA<br>81. ROMA<br>82. MILANO<br>83. PONTE LAMBRO                         | 84. CAGLIARI<br>85. SIENA                | 86. RIETI<br>87. ROMA<br>88. BOLOGNA              | 89. VILLA ROSA<br>90. GUIGLIANO<br>91. BOLOGNA<br>92. BELLUNO                       |
| <b>Luxembourg</b>                     | 93. CAPELLEN   | 94. LUXEMBOURG                           | 95. DUDELANGE                                     | 96. ESCH SUR ALZETTE  |
| <b>Nederland</b>                      | 97. ENSCHEDE<br>98. GROESBEEK<br>99. ROTTERDAM<br>100. MAASTRICHT  | 101. ROTTERDAM<br>102. THOLEN            | 103. DORDRECHT<br>104. AMSTERDAM                  | 105. SPIJKENISSE<br>106. ARNHEM   |
| <b>Portugal</b>                       | 107. PORTO<br>108. SINTRA<br>109. LISBOA   | 110. LISBOA<br>111. PORTO                | 112. LISBOA<br>113. LISBOA                        | 114. COIMBRA<br>115. PORTALEGRE   |
| <b>United Kingdom</b>                 | 116. BILLINGHAM<br>117. ANDOVER<br>118. RHUDDLAN<br>119. BIRMINGHAM<br>120. ABBOTSKERSWELL<br>121. EDINBURGH | 122. MORPETH<br>123. SWANSEA             | 124. NEWTOWNABBEY<br>125. BRADFORD<br>126. LONDON | 127. BRIGHTON<br>128. LLANELLI<br>129. BANFF<br>130. LONDON                         |

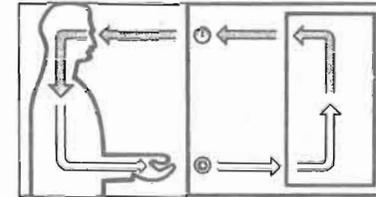
Αντίγραφο από την επιθεώρηση "HELIOS", τ. 2 σσ. 16-17.

## ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β



### ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΩΝ ΕΡΓΟΝΟΜΩΝ

Το ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ του ΕΛ.ΚΕ.ΠΑ.  
και η Ελληνική Εταιρεία Εργονομίας



Σε συνεργασία με τα Ευρωπαϊκά Κέντρα Εργονομίας:

**HUSAT:** Human Sciences and Advanced Technology Research Centre, Technological University, Loughborough Αγγλίας

**CNAM:** Laboratoire d' Ergonomie du Conservatoire National des Arts et Metiers Γαλλίας

**IAO:** Fraunhofer Institut für Arbeitswirtschaft und Organisation Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας

πραγματοποιούν το καινοτομικό αυτό πρόγραμμα που επιδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο.

**Στόχος:** Η ταχεία ανάπτυξη και διάδοση τεχνογνωσίας σε θέματα σύγχρονης Εργονομίας στη χώρα μας, με τη δημιουργία ενός πυρήνα (20 άτομα) άρτια εκπαιδευμένων Ελλήνων Συμβούλων Εργονόμων.

**Σκοπιμότητα:** Η ανάγκη εφαρμογής της Εργονομίας στο σχεδιασμό εύχρηστου και λειτουργικού εξοπλισμού, στη βελτίωση των χώρων, θέσεων και περιβάλλοντος εργασίας, στη βελτίωση της οργάνωσης της εργασίας (περιεχόμενο, διασύνδεση, διαδικασίες, ροή πληροφοριών κ.λπ.) για την αύξηση της αποδοτικότητας της επιχείρησης μέσω της προσαρμογής της εργασίας στις ανάγκες των εργαζομένων.

**Συμμετέχοντες:** Το Πρόγραμμα απευθύνεται σε Πτυχιούχους Ανάπτυξης Σχολών (κυρίως στελέχη επιχειρήσεων) με ειδικευση σε τομείς εφαρμογής της σύγχρονης Εργονομίας όπως Οργάνωση και Διοίκηση Επιχειρήσεων, Σχεδιασμός Συστημάτων Παραγωγής και Μέσων Εργασίας, Ανάπτυξη Συστημάτων Πληροφορικής Τεχνολογίας, Υγιεινή και Ασφάλεια Εργασίας, κ.λπ.

**Περιεχόμενο:** Το Πρόγραμμα περιλαμβάνει θεωρητική κατάρτιση και πρακτική εξάσκηση τόσο στο εργαστήριο εργονομίας, όσο και σε πραγματικές συνθήκες εργασίας. Θα πραγματοποιηθούν επισκέψεις σε χώρους εργασίας με ιδιαίτερα εργονομικά ενδιαφέροντα, στα συνεργαζόμενα Ευρωπαϊκά Κέντρα Εργονομίας, καθώς και σε επιχειρήσεις του εξωτερικού που εφαρμόζουν εργονομική τεχνογνωσία. Ένα μεγάλο μέρος του προγράμματος θα αφιερωθεί στην εκπόνηση Εργονομικών Μελετών σε επιλεγμένες ελληνικές επιχειρήσεις και οργανισμούς.

**Διάρκεια:** 28 μήνες. Έναρξη Νοέμβριος 1989. Η απασχόληση των καταρτιζομένων θα είναι πλήρης.

**Απτήσεις:** Από 25 / 9 έως 13 / 10 / 89



ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ

Χαλκοκονδύλη 15 - τηλ: 5235.051 - 5235.101, ώρες: 9.00 - 13.00

## ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ

SOC 280, Βρυξέλλες 12.9.89

### ΣΗΜΕΙΩΜΑ ΤΗΣ ΠΡΟΕΔΡΙΑΣ

Άτομα με κληρονομική ή επίκτητη αναπηρία  
Προτάσεις για μια σφαιρική ευρωπαϊκή πολιτική

#### I.

Οι ανάπηροι ανήκουν στην κατηγορία των πιο ευάλωτων ατόμων όσον αφορά τους κινδύνους περιθωριοποίησης και κοινωνικού αποκλεισμού. Στην καθημερινή τους ζωή συναντούν ανά πάσα στιγμή πλήθος δυσκολίες, και για να φοιτήσουν στο σχολείο ή στο πανεπιστήμιο, και για να αποκτήσουν κάποιο επάγγελμα, και για να βρουν κατοικία, να κινηθούν, να ψυχαγωγηθούν.

Για το λόγο αυτό, μια πολιτική υπέρ των αναπήρων τότε μόνο θ' αποδώσει καρπούς αν είναι σφαιρική, αν δηλαδή καλύπτει όλες τις πλευρές της ζωής του αναπήρου.

Μια τέτοια όμως σφαιρική πολιτική υπέρ των αναπήρων δεν μπορεί να χαραχθεί από το κάθε κράτος χωριστά.

Ο σχετικός προβληματισμός πρέπει να γίνει σε ευρωπαϊκό επίπεδο - και ιδού τα θέματα που προτείνουμε να εξετασθούν για τον κάθε ειδικότερο τομέα.

#### II.

##### 1. Σχολική εκπαίδευση

- Χάραξη ειδικής πολιτικής για τη σχολική ένταξη των ανάπηρων παιδιών.
- Ανάπτυξη ενός δικτύου υπηρεσιών, ώστε τα ανάπηρα παιδιά που πηγαίνουν σε κανονικά σχολεία να έχουν την αναγκαία συμπαράσταση.
- Για όσα παιδιά πάσχουν από σοβαρή αναπηρία, η οποία τα εμπο-

δίξει να φοιτήσουν σε κανονικά σχολεία, λειτουργία ειδικευμένων ιδρυμάτων.

## 2. Συγκοινωνίες

- Συντονισμός των προσπαθειών για την έκδοση μειωμένων εισιτηρίων για τους συνοδούς αναπήρων.
- Εξέταση της δυνατότητας δωρεάν αεροπορικών εισιτηρίων για τους συνοδούς, όπως ήδη συμβαίνει με τα σιδηροδρομικά εισιτήρια στη Γαλλία.
- Εξέταση της δυνατότητας να δημιουργηθεί μια ειδική κάρτα κινήσεως για άτομα που κινούνται με δυσκολία. Με την κάρτα αυτή θα παρέχονται στους αναπήρους, και ανάλογα με την αναπηρία τους, διευκολύνσεις εισόδου στους διάφορους χώρους, και άλλες υπηρεσίες (στάθμευση, εξυπηρέτηση στους σιδηροδρομικούς σταθμούς).
- Μελέτη της δυνατότητας κατασκευής «ευρωπαϊκού» λεωφορείου με εύκολη πρόσβαση για τους αναπήρους.

## 3. Εργασία

- Εξέταση των δυνατοτήτων συνοδείας των αναπήρων στον τόπο εργασίας τους.
- Ενημέρωση των προϊσταμένων επιχειρήσεων για τις ικανότητες των αναπήρων εργαζομένων.

## 4. Κατοικία

- Κατάρτιση των αρχιτεκτόνων στα προβλήματα πρόσβασης των αναπήρων.
- Εξέταση των όρων εναρμόνισης των προτύπων που αφορούν στην εύκολη πρόσβαση.
- Υποστήριξη των προγραμμάτων «ανεξαρτησίας»: στέγαση των αναπήρων σε ανεξάρτητες κατοικίες με κοινές υπηρεσίες. Πρόκειται για μια εναλλακτική πρόταση στο πρόβλημα της κατοικίας των αναπήρων και της στέγασής τους σε ειδικά ιδρύματα.

## 5. Πολιτικά δικαιώματα και υποχρεώσεις

- Πολιτική θητεία: μελέτη των προϋποθέσεων υπό τις οποίες θα μπορούσε να ανατεθεί στους νέους που εκτελούν πολιτική θητεία αντί στρατιωτικής να βοηθήσουν τους αναπήρους τόσο στην καθημερινή τους ζωή όσο και στην κοινωνική τους ένταξη (και

όχι μόνο τους αναπήρους αλλά κι όλους όσους ζουν κάτω από ιδιαίτερα δύσκολες συνθήκες).

- Παρακίνηση της πολιτείας στην παροχή διευκολύνσεων προς τους αναπήρους για την άσκηση του εκλογικού τους δικαιώματος: ψηφοδέλτια στα οποία οι τίτλοι των πολιτικών κομμάτων θα είναι γραμμένοι με το σύστημα μπράιγ. Το πείραμα αυτό θα μπορούσε ίσως να επιχειρηθεί στις ευρωπαϊκές εκλογές.
- Προσπάθεια για μια πιο ισχυρή παρουσία των αναπήρων υποψηφίων στα ψηφοδέλτια.

## 6. Μορφωτικές εκδηλώσεις

- Ενίσχυση των προγραμμάτων πολιτιστικής δραστηριότητας των αναπήρων.
- Ενίσχυση της προσπάθειας για υπότιτλους στις τηλεοπτικές εκπομπές.

## 7. Τηλεπικοινωνίες

- Σ' όλα τα στάδια σχεδιασμού, κατασκευής και χρήσης του σχετικού υλικού και υπηρεσιών, να λαμβάνονται υπόψη οι ανάγκες των αναπήρων.

## 8. Βιομηχανικά προϊόντα

- Σύνταξη καταλόγου προϊόντων για τα οποία είναι δυνατόν να επιτευχθεί η θέσπιση κοινών προδιαγραφών: π.χ. ανελκυστήρες (σε τί ύψος από το δάπεδο πρέπει να βρίσκονται τα κουμπιά, διάταξη των κουμπιών πάνω στον πίνακα), συσκευές ελέγχου των εισερχομένων σ' ένα κτίριο.
- Καθορισμός των «βασικών απαιτήσεων» προκειμένου να είναι προσιτά στους αναπήρους μια σειρά προϊόντων, που θα καταρτισθεί ο κατάλογός τους.

## III.

Τα διάφορα όργανα του Συμβουλίου, αλλά και της Επιτροπής, πρέπει, κατά τη διατύπωση των προτάσεών τους, να λάβουν ιδιαίτερα υπόψη τα θέματα αυτά και να τους δώσουν συγκεκριμένη έκφραση.

Η ανάγκη συντονισμού των ενεργειών στους διάφορους τομείς και ο απολογισμός της προόδου ή των τυχόν υποχωρήσεων που θα

πρέπει να γίνουν, δικαιολογεί τη σύσταση ενός ειδικού οργάνου, π.χ. μιας ομάδας ad hoc.

Η Προεδρία θα εξετάσει με προσοχή τις σχετικές ιδέες και προτάσεις της Επιτροπής και των αντιπροσωπειών.

## ΠΕΡΙΛΗΨΗ

*Δελλασούδα Γ. Λαυρεντίου: «Η Κοινοτική κοινωνική πολιτική και η ειδική επαγγελματική κατάρτιση - Προτάσεις ενόψει του 1992».*

Η ερευνητική αυτή μελέτη, η οποία εντάσσεται στο πεδίο της Ειδικής Αγωγής, εξετάζει τη δυνατότητα κοινωνικής ένταξης ή επανένταξης των ατόμων με ειδικές ανάγκες (ΑΕΑ), μέσω της επαγγελματικής κατάρτισης και της αξιοποίησης των δυνατοτήτων που προσφέρει για το σκοπό αυτό η κοινωνική πολιτική των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΕΚ). Η διερεύνηση του θέματος αυτού συνίσταται στη συνεξέταση της πολιτικής των ΕΚ υπέρ των ΑΕΑ και της «ειδικής επαγγελματικής κατάρτισης» (ορολογία του συγγραφέα) στην Ελλάδα. Από τη συνεκτίμηση των παραγόντων αυτών προκύπτουν συμπεράσματα, πάνω στα οποία ο ερευνητής στηρίζει πρόταση, η οποία περιλαμβάνει ένα σχέδιο ολοκληρωμένης προσέγγισης της κοινωνικής ενσωμάτωσης των ΑΕΑ με κέντρο βάρους την αναβάθμιση της ειδικής επαγγελματικής κατάρτισης, ενόψει και της ολοκλήρωσης της ενιαίας αγοράς της ΕΟΚ το 1992.

Το έργο αποτελείται από 175 σελίδες και απαρτίζεται από τον πρόλογο, την εισαγωγή, πίνακα συντομογραφιών, υπόμνημα για την ανάγνωση των παραπομπών στην επίσημη εφημερίδα των ΕΚ και τρία μέρη τα οποία ολοκληρώνονται με ένα γενικό συμπέρασμα.

Στο εισαγωγικό μέρος (πρόλογος και εισαγωγή) περιγράφονται οι παράγοντες μέσω των οποίων προσεγγίζεται το θέμα, δίδεται μια συνοπτική ιστορική επισκόπηση της θέσης της κοινωνίας απέναντι στα ΑΕΑ, μέχρι το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, και το περίγραμμα του ορίζοντα της σημερινής αντίληψης για τον τρόπο αντιμετώπισης του προβλήματος της κοινωνικής ενσωμάτωσής τους.

Στο πρώτο μέρος γίνεται διαχρονική ανάλυση και αξιολόγηση της κοινοτικής κοινωνικής πολιτικής, όπως αυτή διατυπώνεται και ερμηνεύεται σε επίσημα κείμενα, σχετικές μελέτες, απόψεις σε συνέδρια και άρθρα κ.ά. Ειδικότερα στο μέρος αυτό: α) γίνεται σύντομη αναφορά στο θεσμό των ΕΚ, β) προσδιορίζεται, για τη μέχρι την 31η Δεκεμβρίου 1980 περίοδο, το γενικό πλαίσιο της κοινοτικής κοινωνικής πολιτικής, με ιδιαίτερη μνεία στα σημεία της ειδικής υπέρ των ΑΕΑ πολιτικής, γ) εξετάζονται τα χαρακτηριστικά στοιχεία, της αντίστοιχης πολιτικής, κατά την μετά την ένταξη της Ελλάδας στην ΕΟΚ περίοδο και δ) περιγράφονται τα ειδικά μέτρα και δράσεις της Κοινότητας υπέρ των ΑΕΑ κατά την υπόψη περίοδο (10ετία του '80), με ιδιαίτερη αναφορά στα μέτρα για την επαγγελματική κατάρτισή τους.

Στο δεύτερο μέρος καταγράφεται και αναλύεται η κρατούσα κατάσταση στην Ελλάδα, όπως αυτή προσδιορίζεται από τη νομοθετική, την εκπαιδευτική και την εργασιακή διάσταση του προβλήματος της κοινωνικής ένταξης των ΑΕΑ. Η ανάλυση αυτή — που στηρίζεται σε νόμους, υπουργικές αποφάσεις, απογραφικά στατιστικά στοιχεία, απόψεις και θέσεις αρμόδιων παραγόντων, μελέτες, ερευνητικά συμπεράσματα κ.ά., — περιλαμβάνει: α) την πολιτική της επαγγελματικής κατάρτισης και κοινωνικής ένταξης των ΑΕΑ, β) τις θετικές ενέργειες και τους αρνητικούς παράγοντες για την κοινωνική ένταξή τους, γ) το δομικό χαρακτήρα της ειδικής επαγγελματικής κατάρτισης και δ) τα προβλήματα και τις προοπτικές επαγγελματικής αποκατάστασης και κοινωνικής ένταξης εν όψει του 1992.

Στο τρίτο μέρος, που έχει χαρακτήρα πρακτικό και αποβλέπει στη μεθόδευση τρόπου αντιμετώπισης του προβλήματος της κοινω-

νικής ενσωμάτωσης των ΑΕΑ, δίδεται μια ολοκληρωμένη πρόταση για την αναβάθμιση της «ειδικής επαγγελματικής κατάρτισης» στην Ελλάδα και το συντονισμό των συνδεόμενων με την κατάρτιση ενεργειών. Η πρόταση αυτή, που περιλαμβάνει και προσωπικές απόψεις του συγγραφέα, συνίσταται: α) στην κάλυψη του νομοθετικού κενού, β) στην εκπαίδευση του διδακτικού και λοιπού προσωπικού, γ) στη δημιουργία Κεντρικού Συντονιστικού Οργάνου με περιφερειακές μονάδες, δ) στη δημιουργία Ιατροπαιδαγωγικών Κέντρων, ε) στην εφαρμογή ολοκληρωμένων προγραμμάτων κοινωνικής ένταξης των ΑΕΑ με αξιοποίηση των κοινοτικών πόρων που θα διατεθούν για την υλοποίηση προγραμμάτων, την εφαρμογή των οποίων υπαγορεύει η αναπτυξιακή στρατηγική της χώρας μας, ζ) στην αντιμετώπιση μιας σειράς παραμέτρων της ειδικής επαγγελματικής κατάρτισης (διαβίωση, ρόλος οικογένειας και συνδικαλιστικών οργανώσεων, αποϊδρυματοποίηση, διακίνηση κλπ.) κ.ά.

Το έργο κλείνει με το συμπέρασμα ότι το πρόβλημα των ΑΕΑ δεν λύνεται με τη μεγιστοποίηση της βοήθειας προς αυτά, αλλά με την ελαχιστοποίηση της αρνητικής απέναντι σ' αυτά στάσης των ατόμων χωρίς «ειδικές» ανάγκες και την εξειδίκευση των ασχολούμενων με το πρόβλημα ατόμων.

## RÉSUMÉ

*Dellassoudas G. Lavrentis: «Politique sociale communautaire et formation professionnelle des personnes handicapées-Propositions en vue de 1992».*

Cette étude, qui entre dans le cadre de l'Éducation Spéciale, examine la possibilité d'insertion ou de réinsertion sociale des personnes handicapées (PH) au moyen d'une formation professionnelle et de la mise en valeur des possibilités offertes dans ce but par la politique sociale des Communautés Européennes (CE). L'étude de cette question vise à examiner à la fois la politique des CE en faveur des PH et la "formation professionnelle spéciale" (terminologie utilisée par l'auteur) en Grèce.

L'examen conjugué de ces facteurs débouche sur des conclusions sur lesquelles le chercheur fonde une proposition, qui comprend un projet d'approche intégrée de l'insertion sociale des PH mettant le poids sur l'amélioration de la "formation professionnelle spéciale" en vue de l'accomplissement du marché commun de la CEE en 1992.

L'ouvrage comprend 175 pages et est constitué de l'avant-propos, de l'introduction, d'un tableau des sigles utilisés, d'un tableau de renvois au Journal Officiel des CE et de trois parties qui se complètent par une conclusion générale.

Au début (avant-propos et introduction) sont décrits les facteurs à travers lesquels le sujet est abordé et il est donné un bref aperçu historique des attitudes de la société à l'égard des PH jusqu'à la seconde guerre mondiale et ainsi qu'un tour d'horizon sur la conception actuelle suivant laquelle le problème de leur insertion sociale peut être envisagé.

Dans la première partie sont tentées une analyse diachronique et une évaluation de la politique sociale communautaire, comme celle-ci figure et est interprétée dans des textes officiels, des études relatives, des opinions exprimées lors de colloques et dans des articles et autres. Plus particulièrement, dans cette partie: a) une brève référence est faite à l'institution des CE, b) le cadre général de la politique sociale communautaire, jusqu'au 31 décembre 1980, est défini en insistant surtout sur les points de la politique sociale en faveur des PH, c) les éléments caractéristiques de la politique correspondante sont examinés durant la période suivant l'adhésion de la Grèce à la CEE, d) les mesures et actions spéciales de la Communauté en faveur des PH sont décrites durant la dite période (années 80), avec une référence particulière aux mesures prises pour leur formation professionnelle.

La deuxième partie décrit et analyse la situation existante en Grèce comme celle-ci se définit par la dimension législative, éducative et professionnelle du problème de l'insertion sociale des PH. Cette analyse — fondée sur des lois, décisions ministérielles, données statistiques de recensement, avis et thèses d'auteurs compétents, études, conclusions de recherche et autres — comprend: a) la politique de la formation professionnelle et de l'intégration sociale des PH, b) les actions positives et les facteurs négatifs pour leur intégration sociale, c) le caractère structurel de la "formation professionnelle spéciale" et d) les problèmes et perspectives de réintégration professionnelle et intégration sociale en vue de 1992.

Dans la troisième partie, qui a un caractère pratique et vise à trouver la manière d'envisager le problème de l'insertion sociale des PH, une proposition intégrée est présentée pour la promotion de la

"formation professionnelle spéciale" en Grèce ainsi que la coordination des actions liées à la formation.

Cette proposition, qui comprend également des opinions personnelles de l'auteur, consiste: a) à couvrir les lacunes législatives, b) à former le personnel enseignant et autre, c) à instituer une autorité Centrale de Coordination impliquant des Unités régionales, d) à créer des Centres Médico-pédagogiques, e) à appliquer des programmes d'insertion sociale des PH en mettant en valeur les ressources communautaires qui seront octroyées pour la réalisation de programmes dont l'application est dictée par la stratégie de développement de la Grèce, f) à envisager une série de paramètres de la "formation professionnelle spéciale" (vie indépendante, rôle de la famille et des syndicats, désinstitutionnalisation, déplacements etc) et autre.

L'ouvrage se termine sur la conclusion que le problème des PH ne peut se résoudre par la majoration de l'aide en faveur de ces personnes, mais par la minimisation de l'attitude négative des personnes sans besoins "spéciaux" et par la spécialisation des personnes qui s'occupent du problème.

ΛΥΧΝΟΣ Ε.Π.Ε.  
ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ - ΕΚΔΟΤΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ  
ΠΛ. ΘΕΑΤΡΟΥ 24 10552 ΑΘΗΝΑ ΤΗΛ. 3214766

---

LICHNOS LTD. GRAPHIC ARTS  
24, PL. THEATROU 10552 ATHENS TEL. 3214766